

تاریخ

سواری و سوارکاری

در ایران

از انتشارات باشگاه سوارکاران

نگارش

سرهنگ دوم دکتر برافروخته

قیمت ۱۵ ریال

تاریخ سواری و سوارکاری در ایران

دکتر براف

۱
۲

برای بررسی دراهمیت اسناد و مدارکی که در کتاب تاریخ سواری
و سوارکاری ذکر شده تعداد و نام کتابهای مورد مطالعه ذیلا
شرح داده میشود

شماره	نام نگارنده	موضوع
۱	ابوبکر ابن بدر	کتاب اسب بزبان عربی بنام الناصری که توسط پرون بفرانسه ترجمه شده
۲	ابوزید الحسن صیرفی	مسافرت در ایران و عربستان
۳	آدم	آلبوم عکس اسبهای شرقی
۴	اوبن	ایران امروز
۵	ارسطو	تاریخ دامها
۶	اورژیو	اسبهای شمال افریقا
۷	اورژیو	اسب عرب و مبداء تاریخی آن
۸	المان (هانری)	از خراسان تا بختیاری مسافرت در ایران
۹	آنسیکلو پدی فرانسه	مبداء موجودات و زمین
۱۰	افرم هوئل	مبداء اسب در تمام دنیا
۱۱	اوپرت	طوایف آیین زبان
۱۲	اوپرت	تاریخ کلد و آشور
۱۳	استرابون	جغرافی دنیا
۱۴	اوستاله	مبداء پیدایش دامها

شماره	نام نگارنده	موضوع
۱۵	بودوئن	بررسی دراستخوان سم یکی از اسبهای عصر حجر
۱۶	بندر	مسافرت بکردستان
۱۷	بلنویل	مونوگرافی اسب
۱۸	بورزلا	صنعت دامپزشکی و اسب
۱۹	بوفن	تاریخ دامها
۲۰	بورنوف	سرودهای ودای آراین
۲۱	بورنوف	ادیان دنیا
۲۲	پارمستر	ترجمه زند و اوستا بفرانسه
۲۳	پارولسکو	اسبهای وحشی
۲۴	پریسوال	تاریخ اسلام
۲۵	پیکته	مبداء زبانهای آراین
۲۶	پیکته	سنگواره شناسی
۲۷	پیترمان	تاریخ اسب
۲۸	پیترمان	اسب در ادوار ماقبل و بعداز تاریخ
۲۹	پیترمان	اسبهای آراین
۳۰	پیترمان	اسبهای اولیه
۳۱	پیترمان	مبداء اسب
۳۲	پیترمان	اسب در زمان و مکان

شماره	نام نگارنده	موضوع
۳۳	پیترمان	کشور اولیه آرینها
۳۴	پیرنیا (حسن)	تاریخ ایران
۳۵	پریس داون	اسبهای مشرق
۳۶	پریس داون	اسبهای مصری
۳۷	ژوفرآسنت هیلر	تاریخ اهلی شدن دامها
۳۸	ژیرارد	آیا اسب ازین خواهد رفت
۳۹	ژروه	تاریخ دامها
۴۰	ژولی	انسان قبل از تاریخ
۴۱	ژاکوله	اسب شناسی
۴۲	دارمستتر	مقدسات آرینها
۴۳	داوید لو	تاریخ اسب
۴۴	دارون	مبداء موجودات
۴۵	دشامبر	پرورش دامها
۴۶	دشامبر	پرورش و تاریخ اسب در دنیا
۴۷	دلتون	اسبهای الجزیره و تونس
۴۸	دشامپ	اهلی شدن و نژاد اسبها
۴۹	دیفلو	تاریخ و پرورش اسب
۵۰	دیودور دوسیسیل	کتاب تاریخ

شماره	نام نگارنده	موضوع
۵۱	دوهوسه	اسب
۵۲	دورسه	اسب در ادوار قدیمه
۵۳	ریگاو دا	کتاب سرودهای سانسکریت
۵۴	کاماترون	تاریخ اسب خالص عرب
۵۵	کارا کسپیل	اقتخارات اسب
۵۶	کلودر	اسب بربر
۵۷	کولن	نژاد اسبهای دنیا
۵۸	کورنون	پرورش دامهای اهلی
۵۹	کنت دو گوینو	تاریخ ایران
۶۰	کودیه	سنگواره دامها
۶۱	کاندری	دامهای زمان میوسن
۶۲	کاترفاز	انسان اولیه
۶۳	گالیه	اسبهای اهلی و وحشی
۶۴	گازه	پیشه و هنر در ایران
۶۵	گودرون	نوع و نژاد موجودات
۶۶	گرانند	پرورش اسب
۶۷	گیپو	اسب در پیشه و هنر
۶۸	گمپ	تاریخ اهلی شدن دامها

شماره	نام نگارنده	موضوع
۶۹	فیکیه	انسان اولیه
۷۰	فرتیل	سنگواره شناسی دامها
۷۱	هاشمی	فرسنامه بزبان اردو ترجمه بانگلیسنی توسط سرهنك فيلوت انگلیسی
۷۲	هامون	نژاد اسبهای شرقی
۷۳	هارتمان	ایلیخی و تاریخ اسب
۷۴	هانری لی	تاریخ اسبدوانی
۷۵	هانری لی	اسبهای نامی و گیتی دنیا
۷۶	هرودت	تاریخ دنیا
۷۷	همر	تاریخ و اشعار یونانی
۷۸	هو	دامهای دوره چهارم
۷۹	هوزارد	پرورش و بهداشت و نژاد اسب
۸۰	هوراس ورنه	عکس اسبهای شرقی
۸۱	فلاندن و کریست	ابنیه تاریخی ایران
۸۲	زابرووسکی	قطعات از بین رفته دنیا
۸۳	زابرووسکی	مهاجرت دامها
۸۴	زابرووسکی	انسان قبل از تاریخ
۸۵	زابرووسکی	اسب در اروپا

شماره	نام نگارنده	موضوع
۸۶	ورینال	تاریخ و مبداء انسان
۸۷	ویل	زندگی - عقیده و دستورات حضرت موسی
۸۸	وان دین گین	مهد آرینهای اولیه
۸۹	واتن	اسب عرب
۹۰	واگنر	اسبهای کردی
۹۱	شاباس	بررسی در تاریخ اسبهای مصری
۹۲	شاسانیون	کشفیات نوین
۹۳	شوالیه شاردن	مسافرت بایران
۹۴	شواتزنکر	تاریخ و پرورش اسب در دنیا
۹۵	شومل	تاریخ و اهمیت اسب در قدیم
۹۶	شوب	آثار تاریخی اسب
۹۷	سیمونوف	نژاد اسبها
۹۸	شمیت	اجداد انسان
۹۹	شو کینک	کتاب مقدس شرق
۱۰۰	شاهپولیون	ابنیه تاریخی مصر
۱۰۱	توسن	اسب قبل از تاریخ
۱۰۲	سانسون	پرورش دام
۱۰۳	سیدنی	کتاب اسب

شماره	نام نگارنده	موضوع
۱۰۴	لاگوندی	اسب انگلیسی
۱۰۵	لیل	انسان و آثار تاریخی آن
۱۰۶	لوفور	انگشتان اسب
۱۰۷	لادکا	انسان در ادوار تاریخی
۱۰۸	لبرن	تاریخ اسب
۱۰۹	لنورمان	مسافرت بمصر
۱۱۰	لنورمان	تاریخ ملل شرق
۱۱۱	لنورمان	تمدنهای اولیه
۱۱۲	لنورمان	مبداء اسب
۱۱۳	لوتارد	اسب در دوره فرعون
۱۱۴	ماندل	اسب در ادوار ماقبل تاریخ
۱۱۵	مانی	نژاد اسبها
۱۱۶	ماسپرو	تاریخ شرق
۱۱۷	موترز	صنعت ایرانیان
۱۱۸	مار کوپولو	عجایب و تمدن شرق
۱۱۹	منین	اسب ونژاد های آن
۱۲۰	ماتلیو	اسب در طبیعت
۱۲۱	ماریوت	تاریخ مصر
۱۲۲	مارتن	تاریخ ساسانیان
۱۲۳	منان	خواندن خطوط میخی ایرانی و آشوری
۱۲۴	مرسیه	سواری اعراب

شماره	نام نگارنده	موضوع
۱۲۵	مرسیه	شکار و ورزش اعراب
۱۲۶	مونیه	دامهای ادوار سلف
۱۲۷	مولمان	تنقید از مبداء اسمهای انگلیسی
۱۲۸	مولون	تاریخ - جغرافیا - سیاست - بازرگانی و کشاورزی ایران
۱۲۹	مورگان	بررسی در پالئونتولوژی ایران
۱۳۰	موله	اجداد اسب
۱۳۱	موله	اسب در یونان
۱۳۲	موکه	اسبهای ترکمنی
۱۳۳	ساکس	اسب یونانی و تاریخ آن
۱۳۴	گزنفون	تاریخ
۱۳۵	یوات	اسب
۱۳۶	آمین مارسلن	تاریخ دنیا
۱۳۷	آذین	تاریخ شرق
۱۳۸	پلو کوپل	چهارده ماه اسارت در ترکستان
۱۳۹	شومل	اسب شناسی
۱۴۰	کلودادموند	اسب عرب
۱۴۱	مونتسکیو	روح القوانين
۱۴۲	امیر محمد پاشا	فرسنامه عربی
۱۴۳	ژان تاکه	تاریخ دنیا
۱۴۴	قوزانلو	تاریخ نظامی

فهرست مندرجات

صفحه	شرح
۸ صفحه ابتدا	۱- منابع مدارك و اسناد مندرجه در كتاب
۳-۱	۲- آغاز گفتار
۵-۴	۳- تقسيم بندى و بخشهاى كتاب
۱۶-۵	۴- پيدايش و اصل باستانى انسان و اسب
۱۷-۲۳	۵- اسبهاى آرين و تورانى
۳۰-۱۸	۶- اهميت واژه اسب بر حسب مدارك زبان شناسى
	۷- اهميت اسبهاى ايرانى در تشكيل نژاد اسبهاى گيتى
۴۲-۳۱	الف: پيدايش اسبهاى تازى
۵۱-۴۳	ب: پيدايش اسب در آسيائى صغير و يونان و تركيه
۵۵-۵۲	ج: پيدايش اسبهاى انگليسى
۵۹-۵۵	د: ورود اسبهاى ايرانى بكشورهاي اروپا و امريكا و ژاپن
۷۳-۶۰	۸- سواركارى و ورزشهاى سواره در ايران قديم
۷۹-۷۴	۹- پرورش اسب و اصول مهمه آن در ايران قديم
۹۲-۸۰	۱۰- اسب در دوره هاى گوناگون تاريخ ايران
۹۷-۹۳	۱۱- آثار تاريخى و يادگارهاى اسب و سواركارى ايرانيان
۱۰۷-۹۸	۱۲- اسب و سواركارى در ايران نو

فهرست گاورها و آثار تاریخی

رشیف	شرح	صفحه
۱ - اسب ایرانی بنام «آمپرو» سواری شخصی ناپلئون		۶ -
۲ - اسب ایرانی بنام «پاشا» درایلخی های روسیه قدیم		۱۴ - ۱۵
۳ - ظرف سفالین یکی از مهمترین آثار تاریخی کاشان		۲۲ - ۲۳
۴ - کتیبه سوئز ازطلای خالص - طرز شکار داریوش در مصر		۳۰ - ۳۱
۵ - شاپور ذوالاكتاف سواره در حال جنگ با دوشیر		۳۸ - ۳۹
۶ - مهر عقیق با هیکل سواره داریوش در حین شکار		۴۶ - ۵۷
۷ - هویزه مفرغی اسب که در لرستان (سلسله ودلفان) بدست آمده		۵۴ - ۵۵
۸ - اسبهای ککش مفرغی از آثار تخت جمشید		۶۲ - ۶۳
۹ - مجسمه مفرغی اسب		۷۰ - ۷۱
۱۰ - دهنه مفرغی ایرانی		۷۸ - ۷۹
۱۱ - هویزه مفرغی ایرانی		۸۶ - ۸۷
۱۲ - آبخوری مفرغی و قطعات زنجیر دنباله افسار و گوی زیر گلو		۹۲ - ۹۳
۱۳ - هجوم سوار نظام ایرانی بدروازه يك شهر		۹۴ - ۹۵
۱۴ - اسب گلی نمونه اسبهای ککش از دوره ساسانیان		۹۴ - ۹۵
۱۵ - دید اسب گلی از عقب		۹۴ - ۹۵
۱۶ - سر اسب گلی بایشانی مسطح نماینده نیمرخ اسبهای آراین		۱۰۲ - ۱۰۳

غلطهای موجوده در کتاب را بشرح پائین تصحیح فرمائید

ردیف	صفحه	سطر	غلط	صحیح
۱	۳	۲۳	اکبر	دکتر
۲	۳۴	۱۱	یه	به
۳	۳۹	۱۲	و	که
۴	۳۹	۱۳	توتمان	توتان
۵	۴۰	۳	بود	بوده
۶	۴۳	۷	ل	با
۷	۴۴	۱۸	ساکس	ساکس
۸	۴۵	۱۲	است	اسب
۹	۵۹	۱۶	آرینیا	آرینها
۱۰	۷۹	۱	حق	فن
۱۱	۸۷	۱۴	چاپک	چابک
۱۲	۸۹	۲۳	و	تا

آغاز گفتار

«ایرانیان مؤثرترین عوامل تمدن و ترقی کیتی میباشند»

منان خاور شناس فرانسوی

يك نظر دقیق و بررسی شایسته در اخلاق و عادات بیگانگان ثابت مینماید که کشور های خارجی برای اثبات شئون مختلفه خود و انتشار آنها از بذل هیچگونه اقدامی کوتاهی نمینمایند و سایل تبلیغاتی نیز اختصاص باین عصر نداشته در تمام ادوار باشکال گوناگون موجود بوده و اکثر کشورها رفتار عادی خود را با لباسهای الفاظ و ظواهر آراسته بقسمی جالب توجه و دلپسند جلوه میدهند که هر بیننده یا یاخواننده را بی اختیار شیفته میسازند حتی پاره ملل در این مورد باندازه اصرار دارند که بیشتر اخلاق مذمومه خود مانند سفاکی - دزدی یا خون ریزی را نیز باظواهر دلفریب آرایش داده یا بشکل افسانه یارمان یا کتاب های دیگر در دسترس میگذارند متأسفانه در این قسمت ما ایرانیان در ادوار گذشته نسبت بنخود و نیاکان خویش بی دادگری و ستمکاری نموده آنطوریکه شایسته بود زحمات آنها را در انظار ثابت نگاه نداشته ایم زیرا دستبردهای سیاسی و هجوم اقوام گوناگون و تحولات مختلفه ما را بکلی از سیر طبیعی و زندگانی عادی خویش محروم نموده بدیهی است ملتی که در يك روز چندین هزار سر هدیه دهد یا باچشم خود مناره به پا نماید اصولاً در فکر مفاخر تاریخی و خدمات گذشتگان و نیاکان خود نخواهد بود و گذشته را بشکل صفحات تاریکی در برابر خود خواهد دید . در مورد تاریخ اسب ایرانی و سوار کاری ایرانیان نیز همین رویه اتفاق افتاده دشمنان ما که مفاخر ملی ما را با آتش زدن کتاب ها و از بین بردن کتابخانه ها و دانشمندان برباد دادند

اینمیه زحمات آراین را نیز غصب نموده حتی نام آنان را نیز تبدیل و باسم خود موسوم نمودند. هنگامیکه کتابهای دانشمندان خارجی مانند هردت - هر - دیودور دوسیسل - آمین مارسلن - آریه و غیره را بررسی نمائیم می بینیم که بقسمی با احترام و تعظیم نام ایرانی را در صفحات کتاب خود نگاشته اند که بی اختیار خواننده را توقیر دست میدهد. هر جا نامی از سواری و سوارکاری یا اسب برده میشده جمله (مانند ایرانیان) نیز همراه داشته. این کتابها از خصایص و نیکوئیهای ملی و نژادی ما پرگشته و ما را در ادوار ظلمانی بربریت و جاهلیت راهنما و نگارنده بشریت مینامند فردیناند یوستی آلمانی در کتاب خود چنین میگوید: «شرافت ایرانیان همیشه ضرب المثل عالم بوده.»

منان خاورشناس فرانسوی نیز ما را چنین معرفی مینماید:

«ایرانیان مؤثرترین عوامل تمدن و ترقی گیتی میباشند»

هردت در کتاب خود برای سرمشق دادن یونانیان میگوید «ایرانیان بجوانان خود سه چیز میآموزند - سواری - تیراندازی - راستگوئی»

گزنفون گلام گشتاسب یا ویشتاسب را برای تشویق قوم خود مینویسد:

«هر کجا اسب تندرو و عرابه های قوی موجود است عظمت و قدرت سلطنت در آنجا است.»

هر - برای تربیت ملت خود میگوید «سواری را باید از ایرانیان آموخت هر سوار ایرانی با اسب خود یکی و چسبیده میباشند.»

هردت میگوید «قرنهای متمادی ایران یگانه آموزشگاه سواری و سوارکاری بوده شاهزادگان خارجی برای آموزش به دربار ایران گسیل میشدند»

هنگامیکه گزنفون خصایص سوارکاری را برای فرمانده سوار نظام یونانی تشریح میکند میگوید:

«همیشه از خدا مسئلت نما که تو را مانند ایرانیان پاک و منزّه نماید تا با گفتار پاک - کردار خالص و رفتار انسانی شایسته مقام فرماندهی گردی

بدین وسیله افتخارات بزرگ نصیب تو گردیده بخدایان - میهن و دوستان خدمت خواهی کرد. »

آمین مارسلن در کتاب خود بنام تمدن شرق میگوید:

« ایرانیان دلیر و شجاع بوده در سواری و تیراندازی کمتر قومی به آنها میرسد مراتع کشور ایران دارای چراگاههای زیاد و نژاد اسب مخصوصی میباشد که در تمام گیتی بی نظیر میباشد که در آن مراتع چرا مینمایند و ایرانیان بخوبی بر روی آنها پریده باجستی و چالاکی بی اندازه سوار خوبی مینمایند. اگر سایر تاریخ نویسا این مراتب را نقل نموده اند من به چشم خود دیده ام. »

بیشتر جهانگردان و خاور شناسان ایرانیان را پیشرو و راهنمای دانش دانسته نژاد آرین را در ادوار گذشته رهاننده بشر از پلیدی و تاریکی ها گفته اند.

خصایص سوار کاری یعنی غیرت - جوانمردی - رشادت - راستی و - نیکو کاری بوسیله آنها انتشار یافته . ولی چنانچه در بالا گفته شد در اثر تحولات گوناگون علاوه بر اینکه این مفاخر نژادی و ملی ما از بین رفته آثار آنها پایمال ستمگری های بیداد گران گردیده نام این خصایص نژادی ما را نیز بخود نسبت داده و اسنادی برای ثبوت آنها در تاریخ جعل نمودند . اینك که در اثر ظهور آفتاب تابان و ستاره درخشان سلطنت اعلیحضرت همایون شاهنشاه پهلوی تاریخ ایران زندگی نوین بخود گرفته و در پرتو اراده عظیمه اش شعائر و مفاخر دیرین ما ایرانیان تازه گردیده بهتر آن است که حقایق تاریخی آشکار و مقام خدا پرستی شاه پرستی و میهن پرستی و رفتار نیک سوارکاران و رشادتهای تاریخی آنها و اسب ایرانی بطور کامل تعیین گردد

سرهنگ دوم اکبر برافروخته

بخشهای این کتاب یکمرتبه مفاخر نژادی و شعائر فراهوش شده گذشته‌ها
ایرانیان و یکفسمت اصلاحات نوین را به شکل پائین بیان خواهد نمود :

۱ - پیدایش و اصل اسب .

۲ - اسبهای آریین و تورانی- وجود اسبهای کشش عرابه در ایران قدیم

۳ - اهمیت واژه اسب و مشتقات آن بر حسب مدارك زبان شناسی

۴ - اهمیت اسبهای ایرانی در تشکیل نژاد اسبهای دنیا

الف - پیدایش اسبهای تازی .

ب - پیدایش اسبهای یونانی و ترك و ژاپونی و غیره

پ - پیدایش نژاد اسبهای انگلیسی-فرانسوی-اسپانیولی و امریکائی

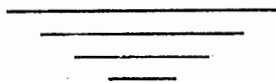
۵ - سوار کاری و ورزشهای سوار در ایران و انتقال آن بسایر ملل

۶ - پرورش اسب و اصول مهمه آن در ایران قدیم .

۷ - اسب ایرانی در دوره های گوناگون تاریخ ایران

۸ - یادگاریها و آثار تاریخی اسب و سوار کاری ایرانیان

۹ - اسب و سوار کاری در ایران نو .

بخش نخست

پیدایش واصل باستانی اسب

پیشرفته‌ها و ترقیات نوین دانش آثارشناسی (پالئونتولوژی) و کاوشهای اخیر که در طبقات مختلفه زمین مخصوصاً اقشاری که دارای آثار سنگواره انسان اولیه و دامهای عهد سوم میباشند بعمل آمده از یکطرف و کشف و قرائت خطوط گوناگون زبانهای سابقه و آثار تمدنهای قدیمه از طرف دیگر نکات پر اهمیتی از تاریخ ما را که تا این روز تاریخ بوده روشن نموده اند.

برای اینکه بتوانیم در مورد پیدایش اسب بررسی نمائیم باید نخست موقعیت ابتدائی کره زمین و قابل زندگی شدن و ظهور و پیدایش جانداران و اسب را دقت نموده سپس میزان سنجهش که عبارت از پیدایش انسان اولیه در روی کره زمین میباشد به دست آورده و با این واحد سنجهش طرز پیدایش اسب را در فضا «منظور هنگام پیدایش میباشد» و مکان «منظور محل پیدایش میباشد» ثابت نمائیم.

بر طبق اسناد دو علم زمین شناسی (ژئولوژی) و آثارشناسی (پالئونتولوژی) بغیر از آن مدتی که زمین از خورشید جدا و کم کم پس از مرور میلیونها سال سرد گردیده «این مدت را دور آرکئن نامیده اند» تاریخ باستان ماقبل از انسان بدو قسمت میشود: دوره اول. مرکب از سه عهد که تغییرات گوناگون آسمان و زمین بکلی متضاد و مغایر با ظهور و پیدایش انسان میباشد دوره دوم فقط دارای یک عهد بوده که ممیز از سایرین و وجود انسان آنها از مابقی عهود مشخص مینماید.

در تمام طول مدت دوره اول زمین مشغول سرد شدن و چین خوردگی بوده، فرو رفتگیهای عمیق و ژرف در آن ایجاد گردیده هوای محیط آن بی اندازه پر حرارت و هیچ موجودی نمیتوانست در روی آن بوجود آمده زیست نماید.

از چین خوردگی ها و فرو رفتگیهای فوق الذکر کوهها و دریاهاى فعلی صورت گرفت - کم کم از شدت درجه گرما کاسته و بخار آب موجوده بباران تبدیل و بسطح زمین فرو ریخت بدین ترتیب پس از مدتی اقیانوسها بوجود آمده و مرکز نشو و نمای عده زیادی گیاهان دریائی و تریلوبیت ها شدند در اواخر عهد اول هواى محیط زمین بکلی ثابت شده و بجانداران کوچکی که دارای تنفس هوائی مانند آمفیبی بودند اجازه زندگانی داده شد .

در عهد دوم از شدت تغییرات کاسته گردیده دیگر فلزات نمیتوانستند بحالت بخار یا مایع در سطح زمین باقی بمانند لذا منجمد شده در اعماق قشر زمین اول مستور و تولید کانهای امروزی را نمودند .

کم کم گیاهان چندی نیز در سطح زمین آشکار و تشکیل دستجات مختلفی را دادند فعلا علمای علم آثار شناسی با یقین کامل متفق القول قعیده دارند که گیاهان نامبرده از نوع مخروطات « خاج دیسها یعنی کاجها » میباشد .

در اواخر این عهد حیوانات بزرگی از نوع خزندگان و حشرات صدفی کوچکی بوجود آمدند که آثار و بقایای سنگی آنها در هر قشری معین و مشخص عهد دوم میباشد . این نوع صدفها موسوم به آمونیت هستند در عهد سوم دیگر آن تغییرات سابق از بین رفته . زینه گرمای هوا رو باعتدال نهاده آنها بحالت کنونی در آمدند اعتدال هوا از طرفی و کثرت بخار آب از طرف دیگر جنگلهای انبوه و متراکمی تولید نمودند که مسکن و مأوای ددان مخوف و خزندگان عظیم الجثه عهد سوم گردید .
واقعیه دیگری که بی اندازه در شناختن سنگهای اقشار مختلفه این عهد اهمیت دارد وجود استخوانهای انسان است که در اواخر عهد نامبرده بوجود آمده چه غالب استخوانهای سنگواره عهد سوم مخلوط با جمجمه و سایر استخوان ها و بقایای انسانی است .

عهد چهارم بواسطه دو واقعه مهم از سایر عهود مجزا میباشد یکی سیل عظیمی است که در تمام نقاط کره زمین آشکار گردیده و دیگری ازدیاد عددی انسانهای

اسب ایرانی بنام «آمبرور» سواری شخصی ناپلئون نقاشی هوراس ورنه
(موزه لوور در پاریس)

اولیه می باشد چه در نیمه نخست این عهد سرمای بسیار سختی زمین را تهدید و در اثر آن کلیه اقیانوسها منجمد و بخار آب موجود در هوا بشکل باران و برف بر زمین فرود آمده و تولید یخچالهای بزرگ و توده های برف و یخ را در اکثر نقاط گیتی نمود و در این دوره غالب ددهای موجود در بین توده های برف گرفتار و منجمد گردیده فعلاً جسد اکثر آنها (مانند ماموتها و غیره) بدست می آید در نیمه دیگر بواسطه نزدیکی زمین بخورشید مجدداً هوا معتدل گردیده و یخها آب شده و تشکیل رودخانه های عظیمی دادند.

در نتیجه آن سیل از کوهها سرازیر و تمام قسمتهای پست زمین را فرا گرفت که در کتابهای آسمانی نیز بنام طوفان نوح نامیده شده. بدینمنوال خشکیهای پستی که شمال آفریقا را بجنوب اروپا (خشکی جبل الطارق) و آمریکا را به آسیا (آتلانتید و کامچانکا) متصل مینمود در زیر آب مستور گردیده و تنگه جبل الطارق از آن تاریخ درست گردیده. بدینواسطه عهد چهارم را باسم دوره یخچالها یا دوره سیل یا طوفان نوح نیز مینامند.

اگر بخواهیم عقیده تمام علمای معتبر این علم را درباره درازی مدت دوره های باستان بررسی نماییم خواهیم دید که عموماً در اینخصوص معتقدند که :

مدت عهد چهارم	۱۵۰۰۰۰۰۰ سال
» سوم	» ۲۰۰۰۰۰۰۰۰
» دوم	» ۳۰۰۰۰۰۰۰۰
» اول	» ۱۵۰۰۰۰۰۰۰

و دوره ارکئن یا مدتی که برای سرد شدن زمین لازم بوده ۴۰۰۰۰۰۰۰۰ سال طول کشیده از طرف دیگر تمام علمای علم طبقات الارض و استراتیگرافی بنا بآثاری که تا کنون بدست آمده یکزبان میگویند که انسان در آخر عهد سوم یعنی در ۳۶۲۰۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح در روی کره زمین پیدا شده است.

بنا بگفته های بالا بخوبی میتوان دوره پیدایش انسان را در سطح کره زمین در ادوار ماقبل تاریخ و در زمان ثابت نمود حال که واحد مقایسه یعنی تاریخ ظهور انسان بدست آمد باید موقع پیدایش اسب را که بدون شك قبل از آن می باشد بررسی نمود :

عهد سوم چنانکه در بالا نیز بآن تذکر داده شد موقع ظهور حیوانات دریائی بزرگ که بنام ستاسه و پستانداران عظیم الجثه نامیده شده اند میباشد . بر طبق تقسیمات زمین شناسان این عهد سه زمان قسمت میگردد :

یکم - ائوسن   دوم - میوسن   سوم - پلیوسن

بغیر از سه زمان بالا مدت کمی که موسوم بزمان « ما بعد از پلیوسن » میباشد عهد سوم و چهارم را از یکدیگر جدا میسازد .

اختصاصات هر يك از سه زمان بالا سنگواره یا استخوان سنگ شده یکدسته دام میباشد مثلاً در زمینهای که در زمان ائوسن تشکیل گردیده استخوانهای سنگ شده خرس مغاره ها و شیر و فیل بزرگ و سگ و گاو کوهی یافت میشود .

در عهد پلیوسن بقایای انسان اولیه اضافه میگردد .

علاوه بر این بهیچوجه در زمینهای که قبل از ائوسن تشکیل یافته استخوانهای سنگ شده اسب موجود نمیشد و در این دوره نیز استخوانهای دام نامبرده مخلوط با بقایای سایر دامها بوده و ابداً استخوان انسان در آنها موجود نیست پس بطور صحت میتوان گفت که اسب قبل از انسان یعنی در زمان ائوسن که متعلق بعهد سوم میباشد بوجود آمده است .

مطابق اسناد و مدارك علم آثار شناسی و بر اثر عقیده دانشمندان بزرگ مانند پلگرم - لیل - ارسلن و مورتله و غیره اسب بیش از ۷۰۰۰۰۰ سال یعنی سه میلیون سال پیش از انسان در روی کره زمین پیدا شده و تنها زندگی میکرده است . حال که تاریخ پیدایش ایندو موجود را بدست آورده ایم فقط به بررسی در احوال

تاریخی اسب که موضوع بحث ما است میپردازیم :

اجداد اولیه اینسدام بنابعدیده تمام علمای علم آثارشناسی پنج انگشتی بوده که بتدریج در اثر عمل زیاد انگشت میانی چهار انگشت اطرافنی کوچک شده و تدریجاً از بین رفته و فقط انگشت وسطی که برای تاخت و اعمال لازمه اسب استعمال میشده باقی مانده این عقیده فعلاً قابل قبول و بعلاوه از نقطه نظر علمی نیز قابل می باشد زیرا آزمایش ثابت مینماید هر عضو که بیشتر مورد احتیاج و بنا بر این زیادتر از سایر اعضا در حرکت و کنش باشد بزرگ و قوی شده و عضو دیگری که بعکس واقع شود کم کم از بین میرود و علاوه بر این علم تربیت و پرورش دام بخوبی ثابت مینماید که در تحت تأثیر ارث جسمی یا سیرقهقرائی (آتاویسم) صفات و اختصاصات بدنی اجداد ممکن است در اخلاف و زادگان دیده شود . چون فعلاً که هفت ملیون سال از تاریخ پیدایش اسب میگذرد هنوز هم اسب سه انگشته دیده میشود بنا بر این این مطلب غیر قابل قبول نبوده و با کمی دقت بسهولت فهمیده میشود . یکی از اجداد اولیه اسب که دارای پنج انگشت و بقایای اونیز در موزه اسب سمور در کشور فرانسه باقی است موسوم است به ائوهیوس . بررسی در اوضاع بدنی و ساختمان استخوانی انگشت وسطی دام نامبرده میفهماند که این عضو بی اندازه مورد احتیاج او بوده و خیلی از سایر انگشتان بزرگتر و ضخیمتر گردیده و دو انگشت دیگر کوچکتر در پشت آن قرار گرفته اند . پس از آن نماینده سه انگشتی دیگری نیز در همین موزه یافت میشود که دو انگشت طرفی به شکل دو بند کوچکی در عقب مفصل قوزك پا و دست موجود میباشد . این دام موسوم به پالئوتریم گردیده است .

علاوه بر این دو نماینده اقشار مختلفه زمین امریکا عدّه زیادی از سنگواره های اسب را که حد فاصل بین دامهای سه انگشتی و يك انگشتی یعنی سم باشد نشان میدهد مهم تر از همه آنها بینهایت چاق و بزرگی يك گوساله بوده و بنام هیپارین نامیده میشوند که در عهد چهارم میزیسته و بواسطه چاقیش اغلب شکار انسان اولیه میگردیده

پس از تحقیقات بالا میتوان گفت که انسان از اواخر عهد سوم گاهی تنها وزمانی با اسب زندگی میکرد و اغلب نیز مجبور بوده که اسب را با وسایل مختلفه طعمه خویش سازد.

چنانکه استخوان بندی و وضع ساختمان بدنی انسان مبرهن میسازد این موجود از بدو خلقتش در روی کره زمین همه نوع خوراک برای زیست و بقای خود میخورد و چون گیاهان مواد لازمه و پروتئین زندگی او را آنطوریکه باید دارا نبودند لذا در فکر حمله بدامها و استفاده از گوشت آنها افتاده و خواست که وسایل تکمیل زندگانی و تغذیه خویش را کاملاً فراهم سازد بدین ترتیب اسلحه های اولیه خود را اختراع نموده (ولز نویسنده امریکائی در تاریخ دنیا)

آلات نامبرده در ابتدا بینهایت ساده و با وسایل مقدماتی تهیه شده بودند ولی طول زمان و اشکالات عدیده که در استعمال آنها برای انسان روی نمود آدم اولیه را وادار به تکمیل آنها کرد. این اسلحه ها از طرفی برای صید و شکار ددهای مجاور باو بکار رفته و زمانی بجای آلات دفاعیه او را از حملات و تهاجم آنها محافظت مینمودند.

اسب که فعلاً دامی است کاملاً اهلی در روزهای اولیه تصادفش با انسان عهد سوم محاربات خونینی تشکیل داده گاهی غالب وزمانی در چنگ آهنین اوریز ریز شده گوشتش برای تغذیه و پوستش جهت پوشش مصرف میشد. نخستین یادگاری هائی که در طبقات مختلفه عهد سوم و چهارم از انسان باقیمانده نقاشی های ابتدائی و مختصریست که قبل از حرکت و حمله رسم و بدینوسیله افکار و خیالات خویش را بر روی تخته سنگی برای اخلاف خود بیان مینمود این قبیل نقشهای اولیه که انواع آن فراوان و شاید بیشتر سنگهای اواخر عهد سوم بدان منقوش باشند تنها دلیل حملات انسان است بر اسب ولی اغلب اوقات در ضمن شکار بدهای درنده و وحشی تری از اسب برمیخورده که هم شکارش را از کفش ربوده و هم خودش را شکار مینموده اند.

بنا بر این دماغ کوچکش درصدد تکمیل وسیله دفاع و ایجاد اسلحه کاملتری برآمد تا شاید بتواند بهتر و سریع تر استعمالش نموده خود را از چنگال و دندانهای درندگان مهیب آن زمان محفوظ دارد.

بعضی از آلات فوق الذکر فقط عبارت بوده از سنگهای تراشیده و نوک تیز که توسط دسته چوبی بکار میرفته و برخی دیگر فقط تشکیل می شده از میله های سنگی. شکارهای آدم اولیه مقارن همین ایام بوده.

در اغلب طبقات فسیل دار زمین عهد چهارم استخوان انسان مخلوط با آثار اسب میباشد و بغیر از اینکه انسان او را شکار نموده و گوشتش را مصرف مینمود حدث دیگری نمیتوان زد و علاوه بر این بر روی بیشتر این استخوانها اثر ضربات چندی نمودار میباشد حتی بعضی از آنها در دوسر شکسته شده و انسان مغز آنها را مکیده است: موزه اسب سمور که تنها موزه اسب در دنیا محسوب میشود دارای چند قطعه سنگهای تاریخی میباشد که انسان اولیه روی آنها با نوک سنگهای دیگری نقوش چندی که حاکی از جنگ با اسب و مقید نمودن اوست حک نموده. از این یادگارهای عهد قدیمه بخوبی واضح است که اسب در آن موقع هنوز دد بوده و انسان مجبور بوده با کمند آنها را بقید خویش درآورد. نکته دیگری را که نباید از خاطر میجو نمود این است که در آن زمان آب و هوا کاملاً موافق تربیت دامها بوده و هوای گرم و مرطوب اواخر عهد سوم بطور اکمل دامهای علفخوار را نشو و نما میداده چه غذای آنها که عبارت از اقسام گیاهان است در کمال قوت میروئیده. اکنون که بدلائل فوق ثابت شده که اسب و انسان هر دو از اواخر عهد سوم توأماً زیست مینمودند باید بررسی گردد که بچه وسیله انسان او را مقید و اهلی نموده است.

چنانکه در بالا مطالعه شد مقارن اواخر عهد نامبرده و اوایل عهد چهارم انسان در نهایت راحتی بسر میبرد و بواسطه تغذیه از گیاهان گوناگون و شکار دادن آن زمان وسایل راحتی خویش را تأمین مینموده از نقاشی هایی که از او بیادگار مانده

چنان مفهوم میگردد که کم کم بخیال افتاده که از مجاورت دد ها استفاده نموده آنها را بقید اسارت در آورد .

بطوریکه تمام نقوش بالا نامبرده وبعلاوه آثار استخوانی که تاکنون از انسان اولیه بدست آمده بیان مینمایند اولین دامی که توسط او بانهایت راحتی اهلی گردیده سگ- پس از آن در اوایل عهد چهارم اسب میباشد . بوفن عالم شهر علوم طبیعی چنین اظهار عقیده مینماید :

«نخستین صنعتی که بشر از خود بیادگار گذارده اهلی کردن سگ بوده و سوداین عمل استیلاء و تملک بر کلیه نقاط زمین میباشد .»

راجع به اسب عقیده پیکو عالم سنگواره شناس در کتاب خودش (جنگ انسان بر ضد ددان) چنین میباشد :

« در ادوار ماقبل تاریخ اسب بحالت توحش زیست مینموده و قبل از اینکه اهلی گردد انسان از شکار او همواره خود را سیر و ملبس مینموده تا اینکه پس از سگ بقید اهلیت انسان در آمده خادم و همدم باوفای او گردید پس از اینعمل انسان غالب میخواست که زندگی خود را بدون هیچ زحمتی تأمین کند این بود که از نیروی شامه دام نخست و پاهای خستگی ناپذیر دومی استفاده نموده باز شکاری را نیز اهلی نمود .»
در اواخر این قسمت دانشمند نامبرده چنین مینگارد « سگ - اسب و باز شکاری سه یادگار اهلی شده آدم اولیه و ارث گرانبهائی میباشد که از او بما رسیده و آتیۀ ما را تأمین مینمایند »

پس بطور کلی زمان پیدایش اسب و طرز اهلی شدنش بیان شد حال باید محل اولیه و موضوع اهلی شدن او را نیز بررسی نمائیم :

استخوانهائی که تاکنون از اسبهای عهد سوم بدست آمده معلوم مینمایند که مهد اصلی اسب کشور آمریکا است . در اوایل زمان افوسن و بنا بر این خیلی جلوتر از دوره یخچال ها این دام در امریکا میزیسته و استخوانهای سنگ شده او بجز

در قاره آمریکا در محل دیگری بدست نمیآید. عقیده لیل را در اینخصوص برای اثبات این مسئله ذکر مینمائیم:

« راجع باصل اسب فقط زمین دنیای قدیم (امریکا) میتواند بدررسی کنندگان اطلاعات کافی بدهد. »

چنانکه در بالا نیز ثابت نمودیم در عهد یخچالها آب تمام قسمتهای زمین مسکونی ما را باستثنای نقاط بلند و کوههای مرتفع فرا گرفت و بنحوی که دانشمندان زمین شناس میگویند امریکا در ابتدا توسط خشکی باریکی بنام کامچانکا و آتلانتید بآسیا مربوط میگردد. پس هنگامیکه امریکا را آب گرفته دامهای آن از کوههای روشو عبور کرده به کوههای آسیا و فلا تهای بلند آن پناهنده شدند و بدینوسیله خود را از هجوم سیل عهد چهارم یا طوفان نوح محافظت نمودند از این هنگام به بعد همانطوریکه خود اسب در امریکا نایاب گردید استخوانهای او نیز در زمینهای بعد از عهد چهارم بکلی نایاب شد و امروزه در زمینهای نامبرده بهیچوجه سنگواره اسب بدست نمیآید. ممکن است بگویند که استخوانهایی که فعلاً در آن سرزمین بدست میآید از کجا است؟

این استخوانها یا در اثر کاوش در زمین عهد چهارم و سوم و یا در زمینهای رسوبی بعد از دوره یخچالها میباشد. زیرا هنگام کشف امریکا توسط اسپانیولیا مجدداً اسب بآن قطعه وارد گردید.

بنا بر این مهد اولیه اسب آمریکا بوده سپس بآسیا تغییر مکان داده است.

طرز اهلی شدن و محل آن - بررسی در تاریخ باستان و آثاری که از تمدنهای قدیم موجود است ثابت میکند که دو تمدن مهم در ادوار تاریخی موجود بوده که اساس تمام تمدنهای کنونی گیتی از آنها است. این دو تمدن عبارتند از:

یکم - تمدن تورانی که مبنای تمدن چینی - ژاپنی و مغول میباشد. چنانکه در تاریخ ثابت کرده یکدسته از اقوام تورانی در هنگام مهاجرت خویش بکله و آشور

رفته اصل اعراب کلدانی را تشکیل و دسته دیگر بنام هیکسها شمال آفریقا را وطن اختیار نمودند .

دوم - تمدن آرین میباشد که اساس کلیه تمدنهای آرین نژاد کنونی است . چنانکه در بالا گفته شد در موقعی که اسب امریک را ترک کرده از راه باریکی که بین امریکا و شمال روسیه موجود بود و بنام آتلانتید و کامچاتکا نامیده میشد و اکنون در اثر حوادث زمینی زیر آب رفته است بناچار باسیا آمده بین کوههای هیمالیا وفلات پامیر در اطراف دریای سیاه و دریاچه بالخاش مسکن گزید یعنی از آب و هوا و چراگاههای آنجا استفاده کرد پس باید اثرات اهلی شدن او را در این نواحی جستجو نمائیم . آیا دلیلی و گواه تاریخی در این گفتار موجود است یا نه ؟

برای اثبات این موضوع از کتابهای قدیم تورانی استفاده نموده منجمله کتابی را که بنام « کتاب مقدس مشرق زمین » میباشد مورد بررسی قرار میدهم . در این کتاب آثار عجیب تمدن تورانی ذکر شده است :

لایلاس منجم مشهور فرانسوی پس از بررسی در این کتاب مینویسد « چینی ها نخستین قومی هستند که توسط اختراعات خویش در ستاره شناسی و جغرافیا مخصوصاً اثبات حرکت سیارات و ثبوت خورشید واضع طریقه های بسیار آسان میباشند . »

در این کتاب در مورد اختراعات تمدن تورانی چنین مینویسد « فوهی اولین پادشاه دنیا در سال ۳۱۲ - ۱۳ (قبل از میلاد مسیح) میزیسته و ترازو و عرابه را برای قوم خود اختراع نموده و توسط قواعد مهندسی ساده پی بکرویت زمین برده و محیط زمین را اندازه گرفت . »

کتاب نامبرده در مورد پیدایش و ظهور اسب چنین میگوید

« اسب خارجی از صحراهای بلند آسیا توسط فوهی وارد چین شد » و در

جاهای دیگر این کتاب کرارا محل این دام را (بمسکن اسب) تعبیر نموده است بنا در نظر گرفتن وضعیت کنونی جغرافیا محل نامبرده عبارتست از قسمتی از آسیای

اسب ایرانی بنام «پاشا» که برای اصلاح نژاد به ایلخی روسیه سابق داده
شده بود - نقاشی هوراس ورنه
(موزه لوور درباریس)

مرکزی که بصحرای کوبی و کوه هیمالیا وفلات تبت محدود میباشد .
برطبق عقیده پیترمان دانشمند فرانسوی چینی ها در سال ۶۰۰۰ قبل از میلاد
مسیح اسب را بقید اسارت در آورده و وارد چین نموده اند . بعدها در موقع تقسیم
نژاد تورانی يك قسمت بچین فعلی - يك قسمت از کوه هند و کش عبور و به قسمتی
از هندوستان کنونی رفت و یکدسته دیگر نیز از جبال نامبرده والبرز گذشته و در
اطراف جنوب شرقی دریاچه خزر یعنی در دشت گرگان و خراسان کنونی کشور
ایران مسکن گزیده اسب خود را نیز همراه خود بردند این ناحیه جزء قسمتی است
که اهور مزدا حاصلخیزی و اعتدال آنرا بقوم خود خبر داده بود بدین لحاظ اسب
تورانی در این نواحی کاملاً پرورش و بنام اسب نیسا در تمام کتابهای داستان قدیم معروف
و سواری مخصوص پادشاهان ایران گردیدند .

در تمدن دیگر یا تمدن آریین بنا بر عقیده پیکنه عالم باستان شناس آریین ها
پیش قدم در اهلی نمودن دو دام یعنی سگ و اسب میباشد .

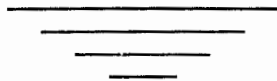
در کتاب زند و اوستا کراراً طرز اهلی شدن اسب و پیدایش او و دستورات
راجع بنگاهداری و غیره ذکر گردیده در باب خلقت اسب چنین نگاشته شده است :
« خدای بزرگ اهور مزدا که زمین را برای بندگانش آفرید سگ مخوف و اسب تیزرو
را برای خلاصی قوم آریین آفریده است » برای اینکه اقوام آریین بتوانند ایندو
دام را مورد استفاده قرار دهند باید بدو آنها را اهلی نموده سپس مورد استفاده قرار
داده باشند .

بررسی هائی که در اینمورد معمول گردیده ثابت مینمایند که بواسطه حس
احتیاج و استفاده که در آریینهای آنزمان موجود بوده بتدریج اسب را مقید و اسیر
نموده و چنانکه در بالا ثابت نمودیم در اهلی نمودن آن همت گمارده و همانطور که
یوفن دانشمند علوم طبیعی گفته اسب از جمله بهترین پیروزیهای اقوام آریین بر طبیعت
بوده است باینجهت اسب نامبرده را میتوان دسترنج و نتیجه زحمات آریینها دانست .

پس از ازدیاد تعداد آرینها دوره مهاجرت شروع گردید یکدسته از آنها چنانکه در بخشهای بعد خواهیم دید بنام فزینها ابتداء در آسیای صغیر میزیسته ولی تدریجاً از آن سرزمین گذشته ازبفر عبور و از کشور یونان قدیم نیز گذشته وارد ایتالیا و فرانسه و انگلیس گشتند. دسته دیگر از راه شمال بروسیه و آلمان و اسکاندیناوی رهسپار و دسته سوم از راه جنوب متوجه هندوستان و ایران و افغانستان گردیده و اسب اهلی شده خویش را با خود همراه بردند.

پس بطور کلی در ایران قدیم دو نوع اسب که نمونه هریک از آنها تا این تاریخ نیز باقی مانده تمرکز یافت: نخست اسب آریین که از دنباله کوههای هند و کش عبور و از راه البرز و ارمنستان بدوآبادذربایجان و مغان آمده از کردستان و همدان گذشته باصفهان و شیراز رسیده و در تمام این نواحی بدستجات مختلفه باقی ماند.

دوم - اسب نیسا یا نیز - اسب تورانی یا گرگانی که از همان اوان ورود به جلگه های نامبرده پرورش یافته در اثر درازی اندام و جثه خود مطلوب نظر عموم قرار گرفته عظمت تربیتش بجائی رسید که دائماً در رزم و بزم مخصوص سواری شاهان و شهریاران گردید.

بخش دوم

اسبهای آرین و تورانی پیشینه و صفات آنها

وجود اسبهای کشتی عرابه در ایران قدیم

در بخش گذشته دیده شد که اسب آرین بوسیله اقوام آریائی از فلاتهای مرکزی آسیا از راه مدی و مغان وارد کردستان و همدان و لرستان و اصفهان و شیراز گردیده است. در قسمت شرق ایران نیز يك نژاد اسب دیگر که بنام نژاد تورانی نامیده میشود موجود بوده و خیلی قبل از اسب نخست وارد فلات ایران گردیده از چراگاههای آن استفاده مینمود برای اینکه بتوانیم در مورد اسب تورانی بررسی دقیق بنمائیم باید تاریخ ورود تورانیان را بایران بدانیم برای گواه این موضوع یک قسمت از کتابهای تاریخ قدیم ماسپرو - صفحه ۴۵۴ و پیتزمان صفحه ۳۲۱ را بیان مینمائیم -

« قبل از مهاجرت آرینها یکدسته از تورانیان خود را بفلات ایران رسانیده و در شمال غربی ایران (آذربایجان و ارمنستان) مسکن و اقامت گزیده بودند يك دسته دیگر از تورانیها نیز از راه جنوب خود را بسواحل و کناره‌های دریای فارس و دو رود دجله و فرات رسانیده و در آنجا با سمیتها مخلوط شده مدتهاراه ورود آرینها را بستند بآنها اجازه اقامت در ایران نمی‌دادند ».

هردت در کتاب اول صفحه ۱۰۱ میگوید :

« در مدی دو نژاد دیده ام يك قسمت آرین بنام آرینژاد یا مردهای آرین و دیگری تورانی. »

ماسپرو در کتاب تاریخ قدیم میگوید :

« تورانیها پس از رسیدن به رود خانه فرات در آنجا مستقر گردید، دارای خطی مانند خطوط مصری و چینی بوده و دارای يك فلز مخصوصی بنام برونز نیز بوده ولی آهن را نمیشناختند. »

« آرين ها پس از چندی وارد گرديده و در مشرق دجله و فرات حكومتی به نام حكومت سوزيان يا شوش برقرار و دسته ديگری از آنها نيز به مغرب رود خانه نامبرده رفته و با اقوام ديگر سمیتی مخلوط گرديده حكومت كلدنه و آشور را ايجاد نمودند . »

« اتحاد و اجتماع اين دو نژاد با جنگها و خونريزی های بی اندازه زياد توام ولی هميشه غلبه با آرينها بوده بطوريكه در اثر غلبه نژادی رفته رفته نينوا مركز حكومتهای تورانی و سمیت از بين رفته تبديل به بابل يا شهر آرين گرديد . »

بسال ۱۸۷۵ هائی دانشمند باستان شناس چهار مجسمه كوچك فلزی از بابل بدست آورد كه به موزه های مختلف نقل نمود ياد داشتهای خود را در مجله نژادشناسی پاریس ۱۸۷۵ صفحه ۳۴ و ۳۶ بدین قسم می نویسد :

« دو تاي اين مجسمه ها دارای چهره چهار گوش با گونه های برجسته بوده و جبهه تورانی را آشكار مینمودند كه یکی از آنها بنام ثبونامیده شده بود دو مجسمه ديگر كاملا دارای جبهه آرين بوده و مقایسه آنها با دو مجسمه قبلی بسهولت تفاوت و امتیازات نژادی را ثابت مینمود گونه - دماغ - پيشانی بكلی باعلائم صورتهای سمیت متفاوت ساخته شده باین لحاظ ثابت می گردد كه نژاد آرين در شهر بابل كاملا مستقر گرديده است . »

بنا بر این يك قسمت از ايران باستان خیلی پيشتر از ورود ايرانيان مسكن تورانيان گرديده بود كه در هنگام مهاجرت با اسب خود وارد شده و چنانكه در بخش يكم دیده شد كتاب مقدس مشرق زمین نيز كه كتابی است تورانی اين مسئله را كاملا بيان نموده است .

همانطوريكه نژاد آرين از نژاد تورانی و مغول متمایز و مشخص می باشد و اشتباه اين دو بهیچوجه مقدور نیست اسبهای اين دو نژاد نيز از يكديگر مشخص

و به وسیله خصایص نژادی متفاوت می باشد حال باید این جزئیات را کاملاً بررسی نمود:

بطور کلی بررسی کتابها و اسناد و مدارک موجوده ثابت میکند که آرینها اسب پیشانی مسطح را دارا بوده و در تمام اسناد و اشکال و جزئیات بررسی شده این شکل پیدا و برقرار میباشد هردت اسبهای مدی و سوزیان را بدین طریق در کتاب خود تعریف مینماید:

« اسبهای هستند پر خون و ظریف و خوش اندام - متوسط و متناسب و جست و خیزدار پیشانی آنها صاف و نیمرخ آنها هموار می باشد » پولپ نیز شرح پائین را برای اسبهای مدی می نگارد:

« مدی یکی از بزرگترین استانهای آسیا محسوب - جمعیتش از تمام شهرهای آریین زیاده و ساکنینش پر قوت و خوش اندام و رشید میباشد گیاه ها و مراتع اش زیاد اسبهایش پر خون و ظریف و خوش اندام باقد و اندام متوسط و متناسب پیشانی آنها صاف و نیمرخشان مسطح می باشد که در ایلخیمهای شاهی تربیت و پرورش یافته و سوارکاران خبره برای اینکار انتخاب گردیده اند. »

ولی اسب تورانی بعکس دارای قد و اندامی کشیده و پیشانی برجسته بوده که بکلی او را از اسب آریین متمایز می سازد همین دانشمندان مینویسند:

« در رژه های ارتش پادشاهان ایران اسبهای پیشانی صاف همیشه در جلو و سواران آریین از مدی و سایر قسمتهای ایران بر آن سوار بوده دارای تاجهای طلا می باشند و اسبها نیز همیشه تاجی از طلا داشته - دهنه و آبخوریشان طلا میباشد بعد از آنها سوارهای اسبهای نیزه یا نیسا که قد و اندام دراز و کشیده و نیم رخی برجسته دارند با تاج های نقره رژه میدادند. »

استرابون نیز در کتاب خود میگوید: « استانهای شمال شرق ایران (خراسان و گرگان) بخصوص کناره دریای خزر باندازه مراتع نیکو و پر وسعت دارد که

اسبهای نیزه یا گرگانی را بطور نیکوئی پرورش داده و قابل سواری مینماید حتی بامر پادشاهان ایران استاندارد آنحدود (ساتراپ) مأموریت دارد از بین کره‌های خوب چندین سراسب سفید انتخاب نموده برای سواری پادشاهان هخامنشی تحویل نماید و همه ساله نیز بیست هزار کره برای آرتش و قربانی بفرستد.

استرابون موقعیکه اسبهای دربار پادشاهان هخامنشی را شرح می‌دهد میگوید: «اسبهای سواری پادشاهان و درباریان همیشه از بین بهترین کره‌های ایلخی از نقاط مختلف انتخاب و تحویل میشود باین جهت در بین آنها هم‌پیشانی مسطح و هم‌پیشانی برجسته یعنی از نژاد آراین ونیسا یا گرگانی دیده میشوند.»

هردت هنگامیکه شرح جنگهای هخامنشی را میدهد میگوید:

«ماسیته یکی از سرداران گزررس یاخشا یارشاه در جنگ پلاته» از جنگ های مدی «سوار یکی از اسبهای سفید نیسا یا گرگانی بوده که لجام و دهنه اش طلا و زین و یراقش بسیار قیمتی بود.»

آذین موقعیکه عبور و حمله اسکندر را بر ایران شرح میدهد میگوید «موقع عبور اسکندر از مراتع نیسا که متعلق به ایلخی سلطنتی بودند باندازه اسب و مادیان در آنجا مشاهده نمود که سبب حیرت و تعجبش گردید دانست که عظمت پادشاهان ایران بواسطه پرورش و استفاده اسب در تشکیل سواران دلیر ایرانی است.»

هردت در همین مورد مینویسد: «تعداد آنها به یکصد و پنجاه هزار میرسد.» آمین مارسلن نیز در کتاب خود مینویسد:

«در ایالات شمال شرقی ایران مراتع باندازه زیادی باشد که اصلاً بحساب در نمی‌آید اسبهای مخصوص نیزه یا گرگانی در آنجا پرورش می‌یابند.»

فلاندن و کوست در کتاب خود بنام (آثار ایران قدیم) قسمتی از بناهای تخت جمشید ویستون و غیره را عکس برداشته و منتشر نموده‌اند. با مراجعه باین کتاب در صفحات ۱۰۵ و ۱۰۶ و ۱۰۷ عکس یک قسمت از مجسمه اسبها و سواران ایرانی که از نیمرخ برداشته

شده دیده میشود که موهای کاکل اسبان را جمع آوری نموده و به یادگار ایام گذشته بسته تاجی از طلا بر روی آن محکم نموده اند عکس صفحه ۳۳ یکی از اسبان مخصوص سواری شاپور اول پادشاه ساسانی میباشد. این عکس از سنگهای داراب گرد برداشته شده است. عکس دواسب که در صفحه ۱۰۵ دیده میشود بیک عرابه بسته شده و عکس اسب صفحه ۱۰۶ و ۱۰۷ دستکش و مخصوص سواری انتخاب شده اند

پیترمان در کتاب معروف خود «اصل اسب» در فصل مخصوص اسب های مغول مینویسد :

« اسبهای پیشانی بر جسته موجوده در ایران که برای سواری پادشاهان هخامنشی و سایر پادشاهان یادبراریان آنها تهیه میشدند از خود آرنیها نیوده بوسیله پارتها و لاد تورانیان ابتدائی تهیه و فرستاده میشود. »

یکی از خاورشناسان معروف لنورمان در کتاب خود «اصل آشوریها» میگوید: «آشوریها - پارتها - اشکانیها و ارمنیها از جمله اقوام تورانی بوده که به وسیله مدها بآرنیها ارتباط پیدا مینمایند. »

سرهنگ دو هوسه فرانسوی که مدتها در عربستان و سوریه و فلسطین و ایران بسر برده و کتاب های زیاد در روی اسب نوشته در یکی از کتابهای خود (دور دنیا و مطالعات روی اسبهای شرقی) که بسال ۱۸۶۲ نوشته چنین میگوید :

« اسبهای خوب ایران در شیراز خیلی درشت و بلند قامت تر از اسب تازی بوده با اسبهای نواحی خراسان و گرگان بکلی متفاوت میباشد ایرانیان بلندی اندام اسب را بسیار دوست میدارند و بهمین لحاظ اسبهای پیشانی مسطح خود یا اسبهای جنوبی را در جنگها و سوار نظام و شکار و اسبهای پیشانی بر جسته و بلند قد گرگانی را برای سواری شخصی مورد استعمال قرار میدهند زیرا سم اسبهای شمالی استحکامی نداشته و بخولقشان نیز دراز بوده استقامت در برابر فشار نشان نداده در نواحی کوهستانی بزودی خواهند لنگید بعلاوه اغلب آنها دارای کپل کوتاه قاطری میباشد. »

کوبینو در کتاب خود (مسافرت بایران) میگوید: «هنگامیکه باصفهان رسیدم فرماندار اصفهان موسوم به چراغ علی خان به پیشواز من آمد نامبرده اسب سفید، بلند قد دراز اندام بسیار قشنگی سوار بود که به مراتب از اسب های انگلیسی بهتر و شکیل تر بود.»

پلو کوئل در کتابی که بنام (چهارده ماه اسارت در ترکستان) نوشته این طور میگوید: (صفحه ۲۳۳) «کردهای ایرانی در ناحیه بنام کردستان ساکن و خیلی متمول و لباسهای فاخر داشته یکنوع اسب قوی و درشتی را سوار میباشند این اسب نیمی از اسب آرین و نیمی از اسب گرگانی داراست. بختیارپهای نواحی فارس و شیراز دارای اسبهای کوتاه تر و ظریف تر بوده پیشانیهای کاملاً مسطح میباشد پس از مرگ نادر شاه افشار یکی از اهالی قرباغ بنام پناه خان تعداد زیادی از اسبهای ایرانی و گرگانی را که در ایلخی سلطنتی بودند جمع آوری نموده بنام خود ایلخی تشکیل داد.»

بشهادت داستان نویسان معروف دیگر و بنا بر آنچه که دانشمندان بالا نامبرده اظهار عقیده نموده اند اسب ایرانی بکلی از اسب تورانی نژاد متفاوت و بهترین وسیله تمایز آنها درازی و کشیدگی اندام و برجستگی پیشانی در اسب تورانی و مسطح بودن پیشانی و ظرافت و تناسب اندام در اسب آرین میباشد منتها نباید تصور کرد که اسب تورانی فعلاً از اسب ایرانی متمایز است بلکه بطور کلی میباید گفت که ایران کنونی دارای دو نوع اسب است که بهترین نژاد تاریخی اسبها میباشند یکی اسب آرین و دیگری اسب گرگانی.

پروفسور دشامبر در کتاب اسب شناسی خود تغییرات پیشانی دامها را بهترین وسیله تشخیص نژاد های مختلفه اسب دانسته اسب، آرین را سر سلسله اسبان پیشانی مسطح و متوسط القامه و اسب گرگانی را در جزء اسبان پیشانی برجسته دراز اندام قرار میدهد. از عباراتی که سرهنگ دو هوسه فرانسوی برای اسب گرگانی بیان

ظرف سفالین که در گورستان تپه سلیک کاشان بدست آمده و متعلق
به هزار و صد سال قبل از میلاد مسیح میباشد
(موزه طهران)

نموده چنین فهمیده میشود که يك تفاوت دیگر که وسیله تشخیص نژاد نامبرده از اسبهای نژاد آرین میباشد بلندی استخوان قلم و بخولق و استحکام مفاصل می باشد ولی درازی استخوانهای نامبرده سبب میشود که طول استخوانهای قلم ایندام وسیله درازی طول قدم گردیده و این اسب را مخصوص دو و تاخت نموده است باین جهت اسب گرگانی از دوران پیش همیشه برای اسبدوانی های سرعت و تندی استعمال گردیده در صورتیکه اسب های آرین نظر بزیادی نفس و استقامت زیاد در زمینهای کوهستانی برتری داشته و برای اسبدوانیهای نفس استعمال میشوند.

در نتیجه بررسی های که در کتابها و آثار باستانی ایران که در موزه باستان شناسی طهران شخصاً معمول داشته ایم ثابت گردید که در ادوار گذشته موضوع تهیه اسبهای کشش برای حمل و نقل بارهای سنگین کاملاً عملی بوده چنانچه هردت و سایر داستان نویسان نیز این قضیه را گواهی داده اند. بعلاوه عرابه های سوار داس دار ایرانی معروف گیتی بوده اند. از نمونه های آثار موجوده در موزه طهران میتوان عکس يك اسب گلی را بشکل مقابل و يك اسب مفرغی که در زمان ساسانیان بدست آمده بیان نمود.

اسبهای نامبرده چنانکه از روی شکل ثابت میشود دارای پیشانی مسطح و نیمرخ هموار معروف به آرین میباشد. ولی بقسمی که از مجسمه نامبرده مستفاد میشود چیزی شبیه بکجاوه در پشت دارد که قطعاً بمنظور حمل و نقل انسان یا پاره اشیا دیگر یا لوازم جنگی تعبیه گردیده است.

بخش سوم

اهمیت واژه اسب و مشتقات آن بر حسب مدارك زبان شناسی

مدارك و اسنادیکه از زبان شناسان نامی و مطالعات آنها بدست آمده ثابت میکند که اسب آرین و ایرانی کاملاً استحقاق این نام را داشته زیرا بوسیله آرینهای اولیه اهلی گردیده از توحش خارج و بوسیله ایرانیها که آرینهای شهرنشین بودند مورد استفاده قرار گرفت.

پیکته دانشمند زبان شناس در اینمورد چنین میگوید - « سانسکریت که مادر تمام زبانهای آرین میباشد بیش از یکصد و پنجاه واژه برای تعیین اسب و مادیان و کره دارا میباشد زیرا این زبان بوسیله خود آرینهای اولیه ایجاد گردیده . »

در زبان سانسکریت واژه اسب بشکل اسو و یا اسبو و اسوا برای مادیان بوده و اصولاً این واژه دارای مصدر و فعلی نیز میباشد چه آسو و گا یعنی تند راه پیمائی کردن. در زبان زند که یکی از ریشه های آرین و از آرینهای اولیه بما رسیده و اودر واژه نامبرده به (پ) تبدیل شده و اسو و اسپو گردیده است این واژه عیناً در تمام زبانهایی که مستقیماً از آرین مشتق شده اند فعلاً نیز موجود میباشد مثلاً در زبان فعلی ایرانیان اسب و بزبان کردی اسپ - بزبان بخارائی اسب - افغان اس میباشد از آنجائی که ایرانیان اسب را دامی سماوی میدانستند و اصولاً اسب برای رهائی آنها در برابر خطرات تورانی آفریده شده بود از اینجهت باو بنظر احترام و بزرگی نگاه میکردند چه اهور مزدا در اوستا به پیروان زرتشت میگوید. « همه شماها باید مانند پدر و شسب اسب داشته باشید » هنگامیکه معنای واژه پرورش را بزبان اوستا جستجو نمائیم خواهیم دید که خیلی زیاد معنی گردیده .

از لحاظ احترامی که پارسیان بعنایر اربعه (آخشیح) مینمایند آفتاب را

نیز یکی از موجودات قابل احترام دانسته و غالب نذرهای خود را بوسیله قربانی در سر کوههای بزرگ برای آن انجام میدادند و برای قربانی میترا یا آفتاب دامی را را شایسته‌تر از اسب تندرو و تیزهوش سزاوار ندانسته بودند و اثره قربانی اسب به اسب آمده‌ها تعیین گردیده. در معابد همیشه نقش آفتاب با نقش اسب توأم بوده و این هر دو نماینده پاکی و تزکیه روح بودند ظروف سفالین که از معابد آن زمان بدست آمده حاوی نقوش خورشید و اسب هر دو میباشد این ظروف که عکس یکی از آنها بشکل مقابل و عین آن در موزه طهران میباشد از تپه سیلک کاشان بدست آمده و در ۱۱۰۰ سال قبل از میلاد مسیح تهیه گردیده است. از قرار بر رسیهای معموله این ظرف برای مقدس نمودن یا تعمید افراد در معابد بوسیله مؤبدان بکار میرفته و علت ساختمان لوله دراز آن باین منظور بوده که چون دو موجود مقدس آفتاب و اسب بر آن منقوش گشته اند تماس و ارتباطی با بدن اشخاص پیدا ننموده ملوث و آلوده نشود از این قبیل اسناد و مدارک که دال بر پاکی و بزرگی و احترام اسب میباشد در بین ایرانیان قدیم زیاد مرسوم بوده است.

از لحاظ احترام و اهمیتی که ایرانیان با اسب و آفتاب میدادند داستان نویسان حکایت های زیاد در تاریخ ثبت نموده اند. منجمله شرح غصب سلطنت داریوش به وسیله شخصی بنام بردیای غاصب میباشد که بدین طریق نقل شده :

« هنگام لشکر کشی داریوش بخارج از ایران شخصی بنام بردیا خبر کشته شدن داریوش دوم را منتشر و خود او ادعای سلطنت ایران را نمود. چون جمع زیادی سپاهی در اختیار داشت و نفوذ کاملی هم پیدا نموده بود در غیبت داریوش مدتی سلطنت کرد ولی داریوش بمحض شنیدن این خبر سراسیمه وارد ایران گردیده شورش غریبی پیاپی مردم که این وضعیت را دیدند برای انتخاب پادشاه حقیقی قضاوت را با آفتاب و گذارده قرار شد بامدادان که آفتاب ظاهر شود داوطلبان سلطنت سوار بر اسب گردیده از تپه مخصوصی بالا روند همینکه ببالای تپه رسند و اشعه آفتاب

بر صورت اسب‌ها تابش نماید هر اسب که زود تر صدا کند سوار خود را پادشاه گرداند. اسب داریوش دوم خیلی زود تر شیهه کشیده سلطنت را برای سوار خود انتخاب نمود. »

اکثر از بزرگان آریین نام اسب را وسیله تمایز و تشخیص یا اصالت خود قرار داده هر کس تعداد اسبش بیشتر بود متمولتر و محترم بوده واژه‌های پائین این مراتب را بخوبی ثابت مینمایند :

اسبایودا	فرمانده سوار نظام
اوروات اسبا	اسبهای تند رو
گاتو آراسبا	سوار چهار اسب
خش ویرا اسبا	اسبهای راهوار
ارزا اسبا	اسبهای قرمز روشن
لهور اسبا (لهراسب)	اسبهای یالدار
هاب اسبا	اسب بان با ایلخی بان
هیت اسبا	اسبهای یراق شده بعرا به
هیست اسبا (نام پدر داریوش)	اسبهای سالم
کورس اسبا	اسبهای دراز اندام کورس
پوروش اسبا (نام پدر زرتشت)	خیلی اسب زیاد دارنده
جاماسبا (جاماسب)	اسب سفید براق
توم اسبا	اسبهای قوی کشش
ارجات اسبا	رام کننده اسب
اسبانام زاوارة	یعنی سوران با اسب
اسبانام گوباتی	نگاهدارنده اسب و غیره

نامهای بالا متعلق به سران و سرداران نامی آریین بوده است.

در زبان ارمنی واژه اسب در گفتگوهای معمولی کرارا دیده شده و همیشه

بطور مرکب استعمال میشود مانند اسبید و اسبازن بمعنای سوار. اسبندك و كاب و غیره. برابر بروسیهائی که در این مورد معمول داشته ایم در کلیه زبانهای موجوده (آرین و غیر آرین) نام اسب از آرین مشتق شده زیرا اقوام غیر آرین نیز که اسب را از آرینها گرفته اند او را با نام او برده اند. در زبان لیتوانی آسوا به مادیان گفته میشود همچنین نام زاوار برای اسب سوار تخصیص داده شده.

در زبان لاتن و یونانی نیز واژه اسب و تقسیمات دیگر آن از زبان آرین اشتقاق یافته بدینطریق در زبان لاتین اکوس یعنی اسب این واژه از اسوا مشتق شده زیرا در این زبان حرف س (C) یا ك (K) یعنی C (غالبا به K) تبدیل و اسوا بشکل اکو آورده رفته رفته در ترکیبات کلمه حرف آ از آخر افتاده و اسوا اکو و یا اکوس گردیده است.

در زبان یونانی واژه اسب بشکل هیپوس وجود دارد ولی اینکلمه نیز در ابتدا از آرین استقراض شده زیرا در اصل هیپوس هیکوس بوده (در زبان ائولین دیده میشود) در زبان یونانی حرف p پ را حرف لمبی و دو حرف K و H را حلقی نامند این دو حرف ممکن است بایکدیگر تعویض شوند بنابراین K بسهولت با حرف H تبدیل خواهد شد پس هیپوس بعداً بشکل هیکوس در آمده که همان اکوس میباشد که از آرین اشتقاق یافته.

در زبان انگلیسی واژه اسب هورس (Horse) بوده که اصل آن در زبان سانسکریت اورسا یعنی تندرو میباشد.

در زبان ایرلندی کنونی واژه کاوال بمعنای اسب میباشد که ریشه آن در زبان سانسکریت کاوالا و چاپالا میباشد.

در زبان آلمانی اهواسب میباشد ولی H با K قابل تبدیل بوده بنا بر این اهو همان واژه اکوی آرین خواهد شد.

در زبان فرانسه کلمه اسب از واژه کابالوس لاتن سرچشمه گرفته که در زبان

اسپانیولی کابالو و در زبان ایتالیائی کابالی است ریشه این واژه از زبان سانسکریت گرفته شده که کاوالا یا چاپالا میباشد چه در زبان فرس قدیم اصولا کاوال بمعنای اسب استعمال شده است .

در زبان ترك واژه اسب آت و اصل آن از سانسکریت گرفته شده که آتیا میباشد .

در زبان سانسکریت واژه مرالا باسب ملایم و آرام اطلاق میشود همین واژه از آرینها بگلوآهارسیده و مرال نام اسب آرام و کوتاه میباشد .

واژه کاوال آریین که شوال (Cheval) فرانسرها ایجاد نموده عیناً بزبان عرب منتقل گردیده و تازیان کنونی واژه شابل را برای تعیین اسب بارکش اختیار نموده اند .
واژه سوارکاران در زبان فرانسه کاوالیه و شوالیه میباشد که اصل آن در زبان سانسکریت کاوالا یا چاپالا بوده است .

در زبان زند واژه ستائورا و ستائورن و آسواترا برای اسبهای باری و کاری انتخاب شده در زبان فعلی فارسی نیز ستور و استر از آن مشتق گردیده اند در زبان عبری نیز واژه استر یا استر و استار از آریین گرفته شده و موجود میباشد چنانچه میدانیم استر همان احترامی را که در زبان آریین داشت در زبان عبری و اسرائیلی نیز دارا بوده است .

اینک برای مزید آگاهی بررسی کنندگان عین عقیده پیرمان دانشمند فرانسوی را که در کتاب اصل اسب بیان نموده در مورد نام اسب که باعرب منتقل شده است تشریح مینمائیم :

« هنگامیکه اسب توسط بازرگانان فینیقی و کلدانی و ایرانی به عربستان و بین النهرین رسید نخستین خرید و فروشهای آنزمان انجام گرفت تا مدتی نام این دام بر آنها معلوم نبود و باینعلت ایندام را بنام خر کوهستانی یا خر شرقی «پاخورا» مینامیدند زیرا این دام از طرف کوهستان شرق بآن ناحیه انتقال یافته بود

پس از مدتی اعراب کلدانی نام آن را عیناً از بازرگانان پرسیده و یکدیگر میگفتند پاراش نام اولیه اسب و ریشه آن در زبان سانسکریت پاراشیکا بوده چون حرف پ در الفبای عرب موجود نیست پ به ف تبدیل شده واژه پاراش به فاراس یا فرس مبدل گردیده چنانکه میدانیم نظیر اینگونه تحولات در زبان فارسی کنونی زیاد دیده میشود بدینطریق اعراب و کلدانی و عبریها با بدست آوردن اسب ایرانی نام او را نیز تحریف نموده باسم خود در تاریخ ثبت نمودند. »

اینک باید کمی در بحث دانشمندان باستان شناس وارد شویم تا اهمیت و اصلت واژه هائیکه در زبان آریین برای اسب انتخاب گردیده ثابت گردد:

واژه اسب که اصل آن اسوا بوده در طی اینهمه ادوار گذشته وضعیت خود را حفظ نموده و زبانهای دیگر موفق به تحریف و تغییر شکل آن نگردیده اند زیرا در روز نخست اصلت مخصوصی دارا بوده است چه واژه نامبرده فقط برای احترام و تشخیص نیکوئی و تقدیس این دام تعیین شده بود. چنانکه دیدیم قربانی اسب در عید میترا یا آفتاب بنام آسوا مدها نام گذاری گردیده و در سایر واژه های مرکب که قسمت اصلی واژه از اسب تشکیل و نامهای دیگر دنبال او اضافه شده اند نیز همین منظور بوده. در مورد واژه کاوالا و کاوالار و غیره عین عقاید دانشمندان را در پائین مینگاریم تا عموماً بر مضمون آنها آگاهی یابند:

پرس یونانی و ژوووال و هوراس و غیره در کتابهای خود بانهایت احترام و تکریم نام کاوالا و کابالوس را در شعرهای رزمی ذکر نموده اند:

پیترمان در اینمورد در کتاب خود « اصل اسب » چنین میگوید:

(صفحه ۱۹۶ سطر چهارم) « مؤلفین عموماً معتقدند که واژه کابالوس که

اصل آن از سانسکریت چاوالا آمده واژه رزمی بوده و برای ادای بلندی مرتبه اسبهای فاتح و غیور و پر خون وضع شده ژوووال در شصتمین شعر خود آنرا برای تعیین اسبهاییکه در جنگ فاتحانه حمله مینمایند بکار برده هوراس آنرا برای تشخیص اسب پر خون سواری و اصل ذکر کرده. »

بررسی در کتابهای زند و سایر زبانهای آریین بخوبی ثابت میکند که برای تشخیص تندرو - راهوار - باد پیما و اسب تیزرو و اژه‌های ویژه تعیین گردیده که یکی از آنها اسوار و دیگری اورس و اژه انگلیسی اسب میباشد.

کتاب سرودهای ودا که از جمله کتابهای مذهبی آریین بوده و قبل از مهاجرت و تقسیم آنها نوشته شده منبع بزرگی برای بررسی در واژه‌های اسب و جمله‌هایی که استعمال نموده اند میباشد. همچنین اخلاق و عادات سوارکاران ایرانی را ثابت مینماید بدین لحاظ چند نمونه آنرا در پائین ذکر مینمائیم:

« ای اسب از تو است که سواران دلیر ما در جنگ با دشمن فائق آمده خود و خاندان خود را حفظ میکنند یال توشیه به طلا و دست و پاهایت تند و سریع مانند افکار آدمی میباشند. »

« اینمرد ها (آریمنیا) چنان با عظمت و شوکت اسب میرانند که کف بدن آنها بهوایرتاب میشود. »

« چرخهای عرابه‌های آنها هنگام حمله چنان تند میچرخد که صدای حرکت آنها و سم اسبان شبیه بغرش رعد در فضا منتشر و منعکس میشود. »

« ای عرابه سواران با اسبهای باد پیما - تندرو و راهوار خود دشمن را در تاریکی ابدی مخفی نمائید. »

« هر جا اسبهای تندرست و نیرومند و سوارکاران چابک و عرابه‌های قوی موجود است عظمت و شوکت در آنجا حکمفرمائی مینماید. »

« قدرت و بزرگی و نیرومندی آریین در زیر سم اسبان قوی و تندرو و نیزه چابک سواران میباشد. »

چنانکه از جملات بالا فهمیده میشود واژه اسب همیشه برای تشخیص و بیان حالت پیروزی و فتح برده شده و اصولاً واژه محترم و مهمی بوده است.

کتیبه سوئز از طلای خالص
 طرز شکار داریوش در صحرای مصر
 (بریتیش میوزم لندن)

بخش چهارم

اهمیت اسبهای ایرانی در تشکیل نژاد اسبهای گیتی

« اسبهای تازی و انگلیسی‌هردو از اسبهای ایرانی تولید شده‌اند »
پرون در کتاب اسب تازی

الف - پیدایش اسبهای تازی

در بخشهای پیش شرح پیدایش و مبداء اسب ایرانی واضح گردید و عظمت و پرورش نژادی آن نیز در داخله کشور ایران مورد بررسی دقیق قرار گرفت. بدیهی است عموماً احساس مینمایند اسب باین مرغوبی که در ادوار گذشته نیکوترین و سریع ترین وسیله انتقال سربازان یا کشتش عرابه های جنگی و بهترین خود کار برای انجام کشتش های مختلفه بود قطعاً مورد تفحص و استفاده سایر قبایل و اقوام یا جنگویان آنها واقع گردیده است. بنا بر این بهتر آنست که بدو اثرات و اصلاحات نژادی را که این اسب بین ملل تازی نژاد معمول داشته بدقت بررسی نمائیم. سپس آنرا در بین سایر اقوام نیز تحت دقت قرار دهیم:

نخست باید ورود و پیدایش اسب را نزد تازی ها که مدعی مخصوص دارا بودن آن می باشند ملاحظه نمائیم:

۱ - اسب در بین آشوریها و کلدانیها - هنگامیکه کشفیات اخیر را که در کاخ سارداناپال در خورساباد و نینوا و کاخ و آلاسا و سایر شهرها حتی در موصل و کرکوک بعمل آمده مورد دقت قرار دهیم ملاحظه خواهد شد که بانهایت وضوح مدارك بدست آمده ثابت مینمایند که قبل از حکومت کلد و آشور حکومت آیین در آسیای صغیر و بین النهرین حکمفرما بوده و پس از تشکیل حکومت آشور زردوخورد های خونین بین طوایف آیین و آشور به وجود آمده که گاهی آرینها وزمانی آشوریها

بریکدیگر دست یافته و تسلط خود را بر مردمان تبعه دیگر ثابت می نمودند .

بنا بعقیده اکثر داستان نویسان و باستان شناسان نامی که فعلا عقایدشان مورد قبول مراکز علمی گیتی میباشد قبل از حکومت آشوریا در حدود آسیای صغیر و بین النهرین طوایف آریین نفوذ کرده و از خود حکومتی تشکیل داده اند و اثرات آنها فعلا نیز زیاد میباشد .

(Renant) رنان زبان شناس معروف در کتاب خود (بررسی زبان سیمیت)

می گوید :

« اولین پادشاه آرینها در بین النهرین اریوک بوده و نامهای اکثر شهرهای بین النهرین و اسامی رودخانه ها مانند فرات و دجله اصولا آریین بوده بعداً بزبان سمیت داخل شده نام مروداک و ماردوشه نیز از اسامی آریین میباشد در بین تمام نامهای آریین که در بین آشوریا معمول بوده میتوان آریوس آرانوس و غیره را شرح داد . »

بعلاوه نقوش برجسته که از اسب آشوریا بدست آمده کاملاً ثابت میکند که اسب نامبرده همان اسب آریین بوده و دارای اختصاصات کامل نژادی اسب آریین میباشد .

سانسون (Sanson) دانشمند اسب شناس در این مورد چنین میگوید: « طالار آشوریا در موزه لندن دارای بدنه دیواری است که چهار اسب فوق العاده زیبای آریین بشکل برجسته بروی آن نقش گردیده است »

موزه لوور پاریس نیز دارای همین نقوش میباشد که ما عین عکسی که از آنجا بدست آورده ایم در پائین درج مینمائیم . نقش نامبرده قسمی حقیقی و صحیح حاک گردیده که حتی رگهای سطحی بدن اسب ها در آنها نمایان و خصایص نژادی آنها نیز آشکار میباشد .

در این مورد پیترمان در کتاب اصل اسب خود صفحه ۴۱۲ چنین میگوید :

«اسبهای ایرانی باسلطنت آرینهای اولیه در آسیای صغیر و بین‌النهرین داخل گردیده و بهمین جهت آشوریها از بد و استقرار خود در صدد تهیه اسبهای ایرانی برآمده و در حملا تیکه کرارا بایران نمودند همیشه بفکر غارات اسب بوده و ستونهای یادگار و نقوش برجسته آنها کاملاً شاهد این قضیه می‌باشند»

بنا براین بااقامه براهین نامبرده کاملاً ثابت میشود که اسبهای موجوده در بین آشوریها و کلدانیها کاملاً از اسبهای ایرانی نتیجه گرفته‌اند چنانکه آسوربانیپال و ساردانپال دویادشاه آشوری در روی استوانه‌های متشکله خود با خطوط میخی چنین نگاشته‌اند «بکمک آشور در سفر جنگی یکماه و بیست روزه خود بایالت ایلام بلائی بر سر بیچارگان آرین وارد نموده تمام مال و اموال و عرابه‌های سه اسبه و سواران و سربازان آنها را باجمیع اسب و الاغ و قاطر اسیر نموده بسرزمین آشور آوردم» و غیره.

۴- اسب درین عبریها و اسرائیلیها

عبریان اسرائیلی بشهادت تاریخ حتی از زمان حضرت ابراهیم دارای اسب نبوده و بهترین شاهد اینموضوع کتابهای مذهبی آنها میباشد:

در کتاب «پادشاهان» اینموضوع کاملاً روشن میباشد که تا زمان ورود حضرت یوسف بمصر اسب در بین آنها موجود نبوده حتی در ابتدای تورات در کتاب «پیدایش موجودات» بهیچوجه اسمی از اسب و یا خلقت آن برده نشده در این کتاب هنگامیکه شرح دامهای زمان ابراهیم ولوت را میدهد بهیچوجه اسمی از اسب ذکر نمی‌نماید.

در یکی از سوره‌های تورات طرز حرکت یعقوب و ورود او بکنعان مذکور و چنین نوشته شده «یعقوب برای عزیمت بکنعان تمام اموال و

حشم خود را جمع کرد زن و بچه خود را سوار شتر نموده متوجه شهر پدرانش اسحق گردید»

هنگامیکه این کتاب شرح پیشکشیهای یعقوب را برای اسحق میدهد چنین میگوید:

« یعقوب برای ورود بکنعان دو یست بز ماده - بیست بز نر - دو یست میش - بیست گوسفند - سی شتر ماده - چهل ماده گاو و دو گاو نر - بیست ماده خر و ده کره الاغ سوقات تهیه نمود »

و قتیکه یوسف عزیز مصر گردیده در دستگاه فرعون دخالتی پیدا کرد و هنگام قحطی کنعان برادرانش بامید تهیه گندم بمصر وارد شدند یوسف، آنها را شناخت در مراجعت ابن یاهمین را بعنوان کروگان نگاهداشته و برای اینکه برادرانش بسرعت یه پدر خود ملحق گردند چند عرابه با اسب بانها داده طرز هدایت آنها را نیز آموخت و مخصوصاً پیغام داد که موقع مراجعت پدر و مادر و فامیلش را روی عرابه تامصر حمل نمایند .

هرگاه واژه هائیکه در تورات برای تعیین اسب بزبان عبری استعمال شده دقت شود ملاحظه خواهند نمود واژه سوار «پاراشم» و اسب «پاراش» - میباشد برای سوار شدن نیز واژه «رکبو» استعمال گردیده که ما در بخش سابق چگونگی آن در زبان آریین و انتقال آنرا بزبان عرب ثابت نموده ایم .

هنگامی که خروج بنی اسرائیل بدست منفتاح اول فرعون مصر انجام گرفت در تورات چنین می نویسد: «ششصد هزار نفر بنی اسرائیلی را این فرعون پیاده از مصر بیرون نمود.»

برابر سوابق و مدارکی که در تورات مذکور است هنگامیکه بنی اسرائیل بامر پروردگار از مصر خارج شدند کلیه نقود و طلاهای قبطیان را جمع آوری نموده سحر گاهان از مصر خارج و نزدیک ظهر بکنار دریای قرمز رسیدند. همینکه فرعون

از قضیه آگاه گردید با اتباع خود سوار اسب شده بتعقیب آنها پرداخت ولی چنانکه میدانیم بامر پروردگار حضرت موسی دریا را شکافته و قوم خود را خلاص نمود ولی فرعون با اسب و عرابه های خود غرق گردیدند.

از این رویکی از سرودهای بنی اسرائیل سرود غرق اسبهای فرعون میباشد که مختصری از آنرا ترجمه و ذکر مینمائیم:

« من برای ادای شکر بقادر متعال سرود میخوانم زیرا سواران و اسبهای فرعون را در دریا غرق نمود ولی ما اولاد بنی اسرائیل در وسط دریا پیاده سالم و تندرست باقی ماندیم. مریم خواهر هارون طبل و شیپور خود را حاضر کن باتمام بانوان بنی اسرائیل فریاد بر آور و شکر کنید خدا را زیرا خدای بزرگ فرعون با سوارانش و اسبهایشان را در دریا غرق کرد. »

بنا بر این هرگاه بنی اسرائیل اسب یا عرابه داشتند در این سرود قطعاً اسمی از آنها برده شده بود. پس از یازده ماه که بنی اسرائیل به زمین مقدس یا بیت المقدس رسیدند حضرت موسی بامر پروردگار برای آنها پادشاهی (هارون) انتخاب نمود. و دستوراتی داد که يك قسمت از آنها عیناً ترجمه میشود:

«توبعنوان پادشاه انتخاب خواهی شد ولی نباید بهیچوجه اسب را در بین اولاد بنی اسرائیل انتشار داده آنها را بمصر عودت بدهی. »

علاوه بر مراتب نامبرده سوره ۲۳ تورات راجع بشنبه یا شنبه چنین میگوید: «تو شش روز در هفته کار خواهی کرد و روز هفتم استراحت میکنی تا گاو و خرت راحت شوند. »

بدیهی است هرگاه اسبی در بین میبود تکلیف راحتی آن نیز تعیین شده بود در جای دیگر حضرت موسی باین عبارت پیروان خود را متذکر میسازد:

« هنگامیکه برای جنگ با دشمنان رهسپار میشوی اگر در دست دشمنان اسب و عرابه و سپاه بزرگی دیدی بخود بیم راه مده خدای جاوید که اسب فرعون

و سوارانش را غرق کرد تو را نجات خواهد داد »

مطالعات معموله در تاریخ بنی اسرائیل بخوبی ثابت میکند که اسب بهیچوجه مورد استفاده این قوم واقع نشده مگر در اواخر سلطنت داود و سلیمان که نظر باستفاده های لشکر کشی خود تعداد زیادی از ایندام را از شهرهای مختلفه ایران جمع آوری نموده اند .

شرح مسافرت ملکه صبا بلقیس و هدایای بیکران و اسبهای او از ایران در الف لیل و افسانه های هزا و یکشب و غیره کاملاً مشروح ثبت گردیده است . بنا بر مراتب نامبرده بالا بنی اسرائیل که پدران تاریخی اعراب میباشند نیز از خود اسبی نداشته بعد ها نظر با اهمیت اسب در انتقالات و کشمکشهای جنگی تعدادی ازین اسبهای آدین جمع و پرورش نمودند .

۴ - اسب در بین تازیان سوریه و مصر

پاره از نویسندگان که تحت نفوذ تشعشع تمدن گذشته اعراب مصر و سوریه واقع شده اند تصور نموده اند اصولاً اسب در دره نیل خلق گردیده است ولی هنگامی که بکتابهای دانشمندان مصرشناس و خاورشناسان مراجعه نمائیم خواهیم دید که تمدن مصری در سه نوبت در دنیا بمنتهای عظمت و قدرت رسیده و در غیر از این سه نوبت دودوره خاموشی درازی سرتاسر این خاک را فرا گرفته این ۳ دوره عبارتند از دوره باستانی مصر دوره میانه و دوره امپراطوری جدید .

تمدن و عظمت باستانی مصر در دوره ۳ پادشاه یکم خو خو - دوم شافرا - سوم مانکارا در نهایت اقتدار خود رسیده است .

و چنانکه میدانیم هر مهایی سه گانه نیز در همین اوان بدست آنان ساخته شده . بطور کلی در ایندوره سه سلسله مهم در مصر حکومت کرده و اقتدار آنها در نهایت وسعت توسعه دادند .

پس از ایندوره مدتها دوره سکوت و خاموشی شروع شده و چنانکه ماریت

(Mariote) در کتاب (تاریخ قدیم مصر) میگوید مجدداً عظمت دوره دوم مصر بنام دوره میانه با پادشاهی آپتف و مانتوهوتپ تجدید گردید ولی بطور کلی در این دوره تمام عقاید و رفتار حتی طرز نوشتن خطوط مصری و مذهب آنها بکلی تغییر یافته و این مرتبه از کناره‌های دریای مدیترانه تا اواسط نوبی فتح گردید از این دو دوره امپراطوری مصر بواسطه نوشتجات و نقوش و خطوط مصری گوناگون که کشف گردیده تمام جزئیات راجع به صنعت و عادات نقاشی - تمدن و دامهای مصر و غیره در دست می‌باشد حتی جزئیات گورستانها و اهرام ژیزه و بنی حسن و کم‌الاحمر بررسی و رسیدگی شده تمام دامهای موجوده در مصر مانند سگ - الاغ و گاو و غیره توضیح و تشریح گردیده ولی بهیچوجه اسمی از اسب یا عرابه و سواری و غیره برده نشده است شامپولین (Champolion) در کتاب خود در صفحه ۵۸ راجع باین موضوع چنین میگوید:

«سربازان مصری بعضی‌ها در نقوش دارای اسلحه‌های مختلفه بوده و بعضیها باتیر و کمان و پاره دیگر باتیر و شمشیر و سپر و غیره مجهز ولی هیچکدام سواره یا اسب‌دار نیستند.»

پس از ایندوره دوره سوم شروع ولی در اخلاق و عادات مصریها بکلی تغییرات عجیبی رخ نمود عموم مصریها بکلی عوض گردیدند زیر این مرتبه اقوام وحشی آسیای جنوبی که از نژاد تورانی بودند بنام هیگسسا بمصر حمله نموده و یکسره اهلی آنها را از بین برده خود جانشین شدند. این واقعه درست مقارن است با هجوم آرینیها در ایران به بین النهرین و جنگهای خونین آنها با سدیته‌ها و تورانیهای جنوب غربی و بیرون نمودن آنها از اماکن نامبرده ناچار هیگسسا از راه آسیای صغیر بسوریه و شامات و مصر حمله نمود و حتی تا نواحی مصر جنوبی و حبشه و سومالی و غیره پیشرفت کردند. ماسپرو (Maspéro) در کتاب تاریخ مصر چنین میگوید:

«چهاردهمین سلسله پادشاهان مصر بی نهایت بی اراده و کم قوت گردیده و در دوره آنها ملوک الطوائفی رخ نمود ولی غفلتاً دسته از اقوام آسیائی بنام هیگسسا یا وحشیان تورانی حمله نموده تمام مصر و سلطنت آنها را از پا آورده خود جانشین

گردیدند و مدت یکصد و پنجاه سال در مصر حکومت نموده بالاخره باروی کار آمدن خامس و آهمس یکم دوره هیگسسا در مصر خاتمه یافته آنها را از مصر بیرون نموده بسوریه راندند این اقوام نیز در آنجا مجتمع شده تشکیل حکومت مخصوصی دادند. جانشین آهمس یکم بنام آمنوفیس تشکیل سلسله چهاردهم پادشاهان مصر را داد و روز بروز بر عظمت و بزرگی مصر افزوده و از آن روز به بعد دوره امپراطوری جدید مصر شروع شد. « اینک باید در مورد هیگسسا دقت مختصری بعمل آید :

بنا باقوال باستان شناسان این طایفه در نتیجه ارتباطات و وصلتهای اقوام سمیتی کلد و آشور و تورانی حاصل گردیده بودند آثار و یادگار یبائی که اخیراً در مصر و سوریه بدست آمده حتی مجسمه های كوچك اندام آنها را بخوبی ثابت مینماید که نژاد تورانی و سمیت مخلوط گردیده اند چنانکه در بالا تذکر داده شد اقوام تورانی نژاد خود اهلی کننده يك نژاد مخصوص اسب بوده و پس از ورود بنواحی مختلفه آن را باخود همراه برده اند .

بدیهی است در حملاتی که بسوریه و مصر نموده اند اسب آنها بهترین وسیله نیل به مقصود بوده است بنا بر این در مقابل سکوت و آرامش کاملی که در دودوره بالا نامبرده راجع به اسب و سوابق آن در مصر موجود است از دوره امپراطوری سوم نام اسب و سواران اسبدار و عرابه کرارا دیده شده و در خطوط مصری اصولاً اندام اسب کشیده شده است مثلاً در قبر آهمس یکم که شرح آن در بالا داده شده نقش این پادشاه روی عرابه اسبدار منقوش گردیده در دوره آمنوفیس نیز عرابه سواران و اسبداران منقوش شد. همچنین از اسنادیکه در مدت پادشاهی توتمس و راهسس دوم بدست آمده است کاملاً ثابت میگردد که اسب از این دوره ببعد در مصر پرورش گردیده است .

هرگاه در نقوشی که از اسب نقش شده مطالعه و بررسی کاملی شود بسهولت ملاحظه خواهد شد که نوع اسب مصری بکلی با اسب های آریین متفاوت میباشد

مهر عقیق با هیكل سواره داریوش در چین شکار
(موزه لندن)

عظمت سوار کاری ایرانیان
شاپور ذوالاكتاف در حال جنگ سواره
(موزه لندن)

شاباس در کتاب خود بنام (تاریخ قدیم کیتی) صفحه ۴۴۴ چنین میگوید :
« هیگسسا یا ختاها در زمان استیلای خود بر آسیای صغیر و سوریه و مصر
در ارتش خود اسب و سوار نظام مرتب داشتند . »

بنا بعقیده شامپولیون - پریس داون - دکتر پرون و پرونه بی که نقوش مصری
را در محل و در اهرام یا گورستانها بازدید و بررسی نموده اند اسب منقوش از جنس
اسبهای پیشانی برجسته یا تورانی بوده و حتی تمام اسبهاییکه در دوره رامسس ۲ و
۳ و ۴ دیده میشود از همین نژاد میباشد حتی سرهنگ دوهوسه فرانسوی عکس
سر اسبهای تورانی نژاد را با خود باهرام برده و با نقوش موجوده بر روی سنگها
سنجیده از درازی اندام - برجستگی پیشانی ثابت نمود که از یک جنس میباشد .
از اینرو میتوان گفت که اسبهای موجوده در مصر در ادوار گذشته از نژاد
تورانی میباشد و بطور کلی تمام کشورهای ساحلی افریقای شمالی از آنها دارا بوده
و بنام اسب بربر (Barbe) نامیده میشود .

یکمطالعه دقیقتری در تاریخ ثابت میکند که در دوره توتمس دوم و توتمان خانم
مقدار زیادی اسب از ایران برای اصلاح و بهبودی نژاد یا تأمین کسورات مختلفه
بمصر فرستاده شده چنانکه شاباس فرانسوی در صفحه ۴۵۰ کتاب بالا میگوید :
« توتمس دوم و توتانخاتم مقدار زیادی اسب از ایران بمصر آوردند . »

یکی دیگر از گواه تاریخ اسنادیست که از دوره سلطت توتمس ۳ بزرگترین
پادشاهان مصر در گورستان را خمره و تابلوهای موجوده از آنجا بدست آمده و
هامی (Hamy) فرانسوی در کتاب خود بنام (بررسی در تاریخ گورستان راخمره)
چنین میگوید :

« نقوش نفرات و اسبهاییکه در این گورستان بدست آمده و بدقت بررسی شده
ثابت میکند اسبهاییکه در این اماکن نقش شده از جنس اسبهای آریین و پرستاران
آنها نیز ایرانی میباشد که برای پرورش و تعلیم سواری بمصر اعزام شده بودند . »

بنا بشهادت تاریخ میتوان گفت که در ادوار گذشته اسب ایرانی چه در ایران و چه در کشورهای که اسب تورانی را برده بودند اصلاح نژاد کننده بود است.»

۴- اسب در عربستان

در مورد وجود اسب در بین اعراب شبه جزیره عربستان عموم خاور شناسان یک زبان بر آنند که اعراب بهیچوجه در ابتداء اسب نداشتند هنگامیکه هردت شرح آب و هوا و دامها و فرآورد های عربستان را میدهد بهیچوجه اسمی از اسب نیاورده و در این مورد بکلی سکوت اختیار نموده است.

استرابون شرح محصولات و دامهای عربستانرا بدینقسم میدهد :

«عربستان دارای آب و هوا و مردمی شبیه بسوریه و فلسطین میباشد. در یک قسمت زمین شنی و عقیم فقط دارای چندواحه از درخت خرما میباشد در قسمت کناره دریا دارای رودخانه و زمین حاصلخیز میباشد. مراتع این حدود بیشتر مورد استفاده شتر واقع گردیده و میتوان گفت که وجود شتر وسیله تأمین زندگی و حیات اعراب میباشد زیرا ایندام هم در جنگ و هم در مسافرت و حمل و نقل مصرف شده بعلاوه گوشت و شیرش نیز مانند غذا استعمال میگردد زمین ناباته حاصلخیز و یگانه فرآورده آن درخت زیتون و کنجد و گندم میباشد. از دامهای آن گوسفند - گاو و شتر دارای رشد و نمو فوق العاده بوده ولی من که در سر تا سر عربستان گردش کرده ام اسب در این حدود موجود نیست.»

(استرابون کتاب ۱۶ فصل ۴ صفحه ۲۶)

دیدودر دو سیسیل نیز در کتاب خود میگوید :

«قسمتی از عربستان که در کنار دریا واقع شده دارای هوای مرطوب و دریائی و مورد استفاده های زیاد میباشد. دامهای آنها عبارتند از : گاو - گوسفند های دنبه دار و اقسام مختلفه شتر دو کوهان و یک کوهان. اینطور بنظر میرسد که شتر

دارای پرورش و اهمیت مخصوصی است زیرا در جنگ مورد استفاده قرار گرفته دوسوار پشت به پشت هم داده یکی از جلو دیگری از عقب جنگ مینمایند. »

هردت میگوید: « کامبوزیا و سیروس بانهایت دقت و توجهی که نسبت باعراب کردند تا آنها را کاملاً مطیع نمایند معذالک بهیچوجه آنها مطیع نشده فقط رؤسای اعراب تعهد کردند که هر موقع با پادشاهان آراین مساعدت و تشریک نیرو نمایند بهمین جهت در جنگهای مختلفه برای رسانیدن آب بارتش سیروس مشکهای خود را که از پوست شتر ساخته شده بود پر از آب نموده و همه در مجاورت آب حرکت میکردند. »

درین کلیه اقوام و مللی که ارتش سیروس را تشکیل میدادند هردت تازی هارا بشکل پائین بیان و معرفی مینماید:

جلد هفتم - صفحه ۸۶ - ۸۷:

« ملل موجوده در ارتش ایران عبارت بودند از ایرانیها - هندیها - باکترینها - کاسینها و اعراب. از این عده خود ایرانیها و مدها و باکترینها سوار اسب - هندیها فیل سوار و اعراب شتر سوار بودند و با اصرار و خواهش زیاد هم شترهای خود را باهیچ وسیله تعویض نمینمودند. طرز راهنمایی ملل نامبرده نیز از روی اسلوب صحیحی بود - اعراب همیشه در عقب راه میرفتند زیرا در غیر اینصورت اسبها ترسیده فرار میکردند. »

هنگامیکه دیودور دوسیسیل شرح پیکره ارتش ایرانی را میدهد چنین میگوید:

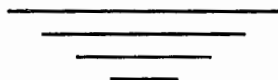
« مجموع نیروی ایران در جنگهای آسیائی بدو میلیون و سیصد و هفده هزار و ششصد و ده نفر بالغ میگردد که ۵۱۷۶۱۰ نفر آن نیروی دریائی و ششصد هزار نفر سوار اسب و غرابه سوار داس دار و هشتصد و شصت هزار نفر آن پیاده بودند. »

هنکامیکه هردت شرح دامهای عربستان را میدهد میگوید :
« کشوری است دارای گاو - خر - بز - گوسفند های مخصوص دنبه دار
و شتر . »

بنابعیده نامبرده بالا چنانکه ملاحظه میشود کلیه داستان نویسان و دانشمندان
فن میگویند که اعراب هیچوجه در ادوار گذشته اسب نداشته و حتی اسب را هم
ندیده بودند و از ایندام میترسیدند و چنانکه دیدیم تدریجاً در اثر مجاورت و کسرت
رفت و آمد با ایرانیان بفواید و محاسن اسب پی برده آنرا از ایرانیان خریده و در
بین خود پرورش دادند .
لویی مرسیه در کتاب معروف خود بنام (شکار و ورزش در بین اعراب)
چنین میگوید :

« اسب در عربستان موجود نبوده و خیلی بعد از آنچه که تصور میکنند
وارد آن کشور شده اسناد تاریخی موجوده همیشه اعراب را شتردار و شترسوار
گفته اند نه اسب سوار . »

بنا بشرح بالا مبدء و اصل اسب تازی ثابت گردید اینک به بررسی اسب در
بین مللی که اسبهای خود را با اسب تازی نسبت میدهند میپردازیم و بدو از اسبان
آسیای صغیر و ترکیه و یونان شروع نموده طرز عبور اسب ایرانی و پرورش آنرا
در بخش بعد بررسی مینمائیم .

ب - پیدایش اسب در آسیای صغیر و یونان و ترکیه

پیترمان دانشمند معروف فرانسوی طرز ورود اسبهای ایرانی را با آسیای صغیر در کتاب خود بنام (اسب در تمام گیتی) چنین بیان میکند :

« یکی از ایرانیهای مدی بنام پلوپس با چندین اسب تندرو و راهوار که در قشنگی و زیبایی تا آنروز دیده نشده بودند وارد اید گردیدند این اسبها باندازه قوی و نیرومند بودند که بمحض ورود بمحل شروع بتاخت و تاز نموده و بازیهای مختلفه معمول داشتند و پادشاه پلوپونز که بنام انوموس نامیده میشد برای همدست شدن ا پلوپس دختر خود را بزوجیت او واگذار نمود این شخص در آن محل فرماندار و حاکم گردید و رفته رفته دارای اصطبل بزرگ و مقامی ارجمند درانتشار اسب در بین اهالی ترکیه و آسیای صغیر و یونان شد - پلوپس پس از اقامت در پلوپونز میدان بزرگی را بنام المپیا برای اسب دوانی انتخاب نمود و قبل از انجام اسب دوانی بعبادت سابق که بین ایرانیان مرسوم است کلیه ورزش کاران بازیهای مخصوص و ورزشهای خود را در آنجا بمعرض انظار عمومی میگذارند سپس اسب دوانی آغاز میگردد این ورزش ها بعداً بنام المپیک نامیده شدند .

قبل از ورود پلوپس دیومد پادشاه تراس در آسیای صغیر پس از شنیدن وضعیت اسبهای معروف ایرانی تعدادی از آنها را برای پرورش دادن کره نزد خود خواسته بود ایرانیان بجای اسب مادیان فروخته بودند مادیانهای نامبرده چون اسب نداشتند بدون کره مانده در چراگاههای مجاور شهر ها پراکنده شدند بقسمی که این پادشاه مجبور شد هر گول پهلوان را مجبور نماید آنها را مقید ساخته بشهر بیاورد .

بعدها که پلوپس وارد آسیای صغیر گردید و اسبهای نامی خود را بآنجا برد و پادشاه شد مادیانهای نامبرده را مورد کشش اسبهای خود قرار داد و از یکی از آنها اسب معروفی تولید شد که به فیلیپ پادشاه مقدونی پیشکش فرستاد

و از آن با مادیانهای بومی مقدونی بوسفال اسب معروف اسکندر بوجود آمد .
پیترمان در کتاب دیگر خود که بنام (اسبهای دنیا) نامیده میشود در اینمورد
چنین میگوید :

« اهالی آسیای صغیر از راه ارمنستان اسب را از ایرانیان خریداری نموده
و پس از تکثیر یونانیان میفروختند . »
همین دانشمند موقعی که در اشعار مذهبی یونانیان بررسی مینماید (صفحه
۲۹۶) چنین بیان میکند :

« خدایان یونانی نیز نتیجه اعتقادات مذهبی ایرانیان بوده که از آنجا به یونان
انتقال یافته اند موقعیکه دو خدا نپتون و مینرو میخواستند نام خود را بآتن
بگذارند جشنی گرفته و سایر خدایان را دعوت نموده موضوع را پیشنهاد و بنا
بتصویب تمام خدایان قرار شد هر کدام از ایندو که عنصر با فایده تری باهالی آتن
واگذار نماید اسم خود را نیز بشهر بدهد .

نپتون خدای دریا فوراً اسب قشنگی بآتن بخشید در حالتیکه مینرو درخت
زیتون را باهالی آتن داد چون درخت زیتون در تمام سواحل دریای مدیترانه بطور
زیاد میروئید مورد قبول واقع نشد ولی اسب مورد قبول واقع شد در اینموقع مینرو
بخشم اندر شده برای ثبوت اهمیت خود نام دیگر خویش را (هیپیا) باسب گزارده
و طرز تربیت اسب را باهالی یاد داد . »

موقعیکه آندره ساکس یونانی در پایان نامه دکترای خود افسانه های نامبرده
را تفسیر مینماید چنین اظهار میدارد :

« متمولین ایرانی مقدار زیادی اسب از راه دریا بوسیله کشتی بسواحل یونان
حمل نموده و جشنی گرفته دامهای خود را بمعرض نمایش گذاردند و سپس طرز
تربیت و تعلیمات او را نیز بر اهالی روشن کرده و در فروش آنها اقدام نمودند و از
هم آنها مجسمه هایی ترتیب داده در معبد پارتنن بیادگار گذاشتند که امروزه در موزه های

معروف دنیا قالب گیری آنها موجود میباشد . »

گزنفون یونانی که از نجبای یونان بود برای تحصیل فنون ارتش و سواری بدربار ایران اعزام و سالیان متمادی در زیر دست سواران ایرانی بخدمت و کارآموزی مشغول گردید تا بالاخره بمیهن خویش مراجعت و بنوعی که در پائین دیده خواهد شد موفق بایجاد اولین نمونه سوارنظام یونانی گردید این دانشمند در یکی از کتابهای خود مقام بلندی را به اسب ایرانی که سالهای متمادی بر روی او سواری نموده می دهد .

هردت در کتاب تاریخ خویش ضمن شرح لشکر کشیهای داریوش و جنگ با یونان حرکت تند و سرعت ارتش ایران را در نتیجه اسبهای بادپیمای عالی نژاد ایرانی که در ایلخی های مختلفه تشکیل شده میداند و حتی برای ثبوت میزان علاقه پادشاهان ایران با اسب و تعیین درجه اسب دوستی آنها هردت میگوید :

« این پادشاه (داریوش) از اقوام مغلوب است خراج می گرفت . »

افرم هوئل در کتاب خود که بنام (اسب در بین اقوام مختلفه) موسوم است می گوید :

« سواری و ورزشهای سوار در ایران باندازه ایست که از تمام ملل برای تعلیم سواری بایران مراجعه مینمایند و ایجاد مانژ یا حصار را برای تعلیم سواری از اختراعات سیروس میداند مانژهای شبانه که با چراغها و مشعلهای پرنور روشن میشد از اختراعات او شمرده میشود . »

مؤلف کتاب ناصری ابوزید حسن صیرفی میگوید :

« اولین بار که ارباب کلدانی اسب را دیدند نشناخته و بالاغ شرقی اورا ناامیدند زیرا این دام ازمشرق کشور خودشان یعنی ایران بآنجا رفته بود ولی بعد ها او را بنام پاراش نامیده (اصل این واژه فعلا در زبان آشوری موجود است) . و باتبدیل پ (که در الفبای عرب موجود نیست) به ف - فرس ایجاد شد چنانکه در بخشهای

بالا دیده شد.

مارکوپولو در تاریخ حکومت‌های شرق و تمدن آنها مینویسد:

« در کشور ایران بهترین و قشنگترین اسب‌های شرق موجود و نظر بشهرتشان بازرگانان بیگانه آنها را برای فروش به هندوستان آورده بهای گزاف به انگلیسها میفروشد و قیمت هریک در خرید و فروش به ۲۰۰ لیره انگلیسی میرسد. »

کولن در کتاب نژاد اسب‌های دنیا مینویسد:

« در ۱۸۲۴ سوار نظام انگلیسی در هندوستان دارای (۷۵۴۶) اسب بود که از اسب‌های ایرانی خریداری و کسورات آنها نیز همه ساله از ایران تأمین می نمودند. »

بوفن می گوید: « بزرگان و سرمایه داران هندوستان اسب‌های ایرانی را به بهای زیاد خریده و با آنها سواری و چوگان کرده چوگان بازی را نیز از ایرانیان آموخته اند. »

هوزار فرانسوی میگوید: « کشور ایران همه ساله از راه عربستان و افغانستان تعداد زیادی اسب بارتش هندوستان میفروشد و بهای این اسبها از هزار تا هزار و پانصد فرانک طلا میرسید. »

سرهنک ۲ فیلوت انگلیسی در ترجمه کتاب فرسنامه هاشمی از زمان اردو بانگلیسی چنین اظهار عقیده مینماید:

« برای تشکیل نژاد خون خالص اسب‌های انگلیسی که امروز معروفترین اسب‌های دنیا بشمار میروند و در دنیا رتبه مهمی را حائز اند از سال ۱۶۲۰ تا ۱۷۵۰ بهترین اسب‌های ایرانی از گرگان و خراسان خریداری و به هندوستان اعزام گردیده اند. »

مارکوپولو اولین سالی را که انگلیسها اقدام بخريد اسب نمودند سال ۱۲۴۵ تعیین مینماید.

شوارتز نکر دانشمند آلمانی در کتاب خود بنام (نژاد و پرورش اسب در دنیا) چنین مینویسد :

« در مسافرت پادشاه ایران (ناصرالدین شاه) باروپا دو اسب با او همراه بودند یکی از آنها قدش ۱۴۸ سانتیمتر دارای گردن خوشقواره و اندامی ظریف و باندازه اصیل و پر خون بود که شایستگی نمونه نقاشی را دارا بود این اسب بنام پاشاموسوم به ایلخی تزار پادشاه روسیه داده شد .

اسب دیگر نیله گلگون قدش ۱۶۲ دارای قامتی موزون و باوقار بنام ایرانی بدولت فرانسه پیشکش گردید . »

واله دولونسی در خصوص اسبهای ایرانی میگوید :

« اسبهای که در اروپا بنام اسب عرب و ترك میدانند اصولا ایرانی ولی چون بازرگانان ایرانی آنها را برای فروش بخارج از ایران یعنی در حلب و یمن و حجاز اعزام میدارند بنام آن محلها نامیده میشوند در صورتیکه مبداء اصلی آنها از ایران میباشد . »

شاردن جهانگرد نامی فرانسوی در جلد دوم سفرنامه خویش چنین مینگارد :
« اسب ایرانی بهترین و زیباترین اسبها است از حیث قد بلند تراز اسبهای انگلیسی - سر کوچک ظریف - ساقها باریک و موزون - شلوار گشاد - اندام و ساختمان بینهایت متناسب - خیلی آرام و صبور - پرکار و چالاک - قانع درخوراک بطوری که با هر علوفه میتوان آنها را غذا داد . نظر بصادرات زیاد که در ترکیه و هندوستان دارد بهاء آن گران است : »

واگنر آلمانی در کتاب خود مینویسد .

« پست ترین اسبهای ایرانی از بهترین اسبان اروپا پر خون تر و اصیل تر می باشند . »

استرابون ایتالیائی کشور ایرانرا مهد تولید و پرورش اسبهای گیتی میداند .

آمین مارسلین در کتاب خود (بنام تمدن شرق) میگوید :
« مراتع کشور ایران محل نشو و نما و چرای نژاد اسب ویژه می باشد که
بچالاکی و سرعت معروف میباشند اگر سایر تاریخ نویسان این مراتب را نقل نموده اند
من بچشم خود در این کشور دیده ام . »

افرم هوئل فرا سوی شکار با اسب همچنین اسبدوانی و چوگان بازی را از
اختراعات کوروس دانسته و انتقال آنها را با اروپا بوسیله اسکندر و شارلمانی میداند .
لوئی مرسیه فرانسوی در کتاب خود بنام (شکار و ورزش نزد اعراب) مینویسد :
« بازی چوگان مثل خود اسب و تمام ورزشهای سواره که با اعراب نسبت
داده شده یادگار ایرانیانست . »

ایرانیان قدیم اسب را دامی سماوی دانسته و برای انجام نزورات و پاکی
نیات خود اسبان سفید را در روزهای عید قربانی و ریختن خون آنها را وسیله نجات
و پاکیزگی اعمال و رفتار خود میدانستند چنانکه این عمل بعداً بمسلمین انتقال یافت
ولی نظر به کمبود اسب در شبه جزیره عربستان اعراب گوسفند را قربانی نمودند
و چنانکه در پائین خواهیم دید عادات قربانی دام بمنظور جلب نظر خدایان از ایرانیان
بسیار ملل منتقل گردیده است .

شوارتز نکر آلمانی در کتاب خود راجع به جنابستن بدم و دست و پای اسب در ایران
چنین میگوید :

« اسبهای ایرانی که همراه پادشاه ایران باروفا آمده بودند دم و دست
باهشان حنائی بود این عادت بقسمی که تاریخ نشان میدهد از ایرانیان سابق منتقل
گردیده چه در قدیم در روز عید پس از قربانی يك اسب دست و پا و دم سایر اسبان
سفید را باخون آن اسب قرمز مینمودند . »

پیترمان در کتاب اصل اسب خود میگوید « اسبهای آسیای صغیر و یونان
ویکقسمت از اسبهای اروپا بوسیله آریمنها انتقال یافته اند . »

استرابون در کتاب معروف خویش (شرح مدی بزرگ) مینویسد :

« هنگامی که بخواهیم از مدی بکرانه های خزر از راه بایبلون برویم در سر راه تمام مراتع مرغوب و چراگاههای پر آب و علف دیده میشود که در آنجا پنجاه هزار مادیان ایلخی سلطنتی بچرا مشغول اند و اسبهای حاصله از مادیا نهای نامبرده در قشنگی و زیبایی معروفترین اسبهای دنیا میباشند . »

گزنفون در فصل یکم کتاب سواری خویش در مورد اسب ایرانی چنین اظهار عقیده مینماید .

« اسب ایرانی دارای پیشانی وسیع چشمهای پر حرارت و شفاف و باهوش گوشهای کوچک و خیلی دور از هم - سینه بزرگ - دنده های پهن و محکم که نماینده قدرت و تنفس میباشد کمر پهن و کوتاه - کپلی کوتاه و عضلانی - شکم کوچک دست و پای ظریف بالاخره دارای نیمرخ مسطح و تناسب اندام و زیبایی مخصوص میباشد اینظرافت و زیبایی اندام باخون زیاد و استحکام توأم گردیده . »

مهمترین چیزی که گزنفون یونانی را در مدت اقامتش در ایران متحیر و متعجب نموده نظافت زیر دست و پا و تیمار است و جل کردن و پوشانیدن او میباشد موقعی که بکشور اصلی و میهن خود مراجعت نمود طرز پرستاری - تیمار و نظافت دواب را تعلیم نموده و در کتاب سواری خویش آشکار میگوید :

« در ایران جل کردن و پوشانیدن اسب مرسوم است ولی علت آن معلوم نیست . »

حتی طرز استعمال دهنه های مختلفه را از بین ایرانیان آموخته و در برگشت به میهن خود اسب و طرز نگاهداری و پرستاری و استعمال زین و دهنه را برای میهن خود یادگار برد در ایام اولیه ورود او البته یونانیها چندان طرفدار تربیت اسب نبوده ولی گزنفون دلسرد نشده کتابهای مختلفه در اهمیت اسب نوشته و حتی عموم یونانیها مخصوصاً آتینیها را از اسب ایرانی و سواران دلیر ایرانی هراسناک و رفته رفته

آنها را بنگاهداری و تربیت اسب و سواری راغب و شایق نمود ولی استعمال اسب در سواری و جنگ حتی در زمان پلوتارک سردار نامی آتنی نیز چندان رواج نداشت و در جنگ‌های مدی مخصوصاً جنگ ماراتن که بین خشایارشا و یونانیها در گرفت آتنیها بهیچوجه سواری در کارزار نداشته و این موضوع را آندره ساکس یونانی در کتاب معروف خویش (اسب در یونان قدیم) بدین طریق بیان مینماید :

« در ماراتن بهیچوجه اسب و سواری که بتواند در برابر سواران دلیر ایرانی که باعث بیم و هراس بی اندازه یونانیان شده بودند ایستادگی نماید موجود نبود. » نویسنده کتاب نامبرده چنین اظهار میدارد که حتی در جنگهای تاناگرا اسب و سوار نظام با زحماتی که گزنفون و پلوتارک و پریکلس کشیده بودند وجود نداشت و بسال ۴۴۷ قبل از میلاد مسیح اولین دستجات سوار نظام یونانی ایجاد گردیده . ولی طرز تشکیل آن نیز مطابق شرحی که گزنفون میدهد بطریق پائین بوده :

یونانیها برای تأسیس بهترین سوار نظام تعدادی افسران کار شناس از سوار نظام ایرانی را استخدام نمودند که افسران نامبرده بانفراست زیر دست خود که تقریباً دویست نفر میشدند همیشه در تمام رژه های ارتش در جلوی سواران حرکت و فرمان قسمتهای بعدی با آنها بوده و همانطور که سواران ایرانی در موقع دفیله و رژه دارای نیزه و تاج بودند تشکیلات سواران یونانی نیز بهمان قسم صورت گرفت .

عموم گیتی در نتیجه انتشار عبارت معروف هردت داستان نویس نامی یونانی .

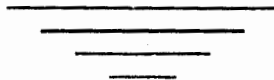
« ایرانیان بکودکان خود سه چیز میآموزند . »

« راستگوئی - سواری - تیر اندازی . »

پی باخلاق و روحیه سلحشور و دلیر ایرانیان باستان برده اند حال باید گفت خصایص سوار کاری که از جمله شروط آن نجابت اخلاق - راستی محسوب میشود از آرینها و ایرانیان باروپائیان منتقل و شرط اصلی سوار کاری در بین ایرانیان نجابت عفت - دستگیری از ضعف - درستی و راستی - جوانمردی بوده که بنام شوالیه یا کاوالیه

موسوم و هنوز هم در اقوال و گفتار مردم آنسامان وجود دارد همین دانشمند مینویسد:
«فرماندهان بزرگ سوار نظام در ایران پس از مراسم قربانی که در روزهای عید
مخصوص بعمل می‌آید و بنام هولوکست یا قربانی اسب نامیده میشود بآئین مخصوص
قسم یاد مینمایند که همیشه راست و درست و پاک بوده بکشور و میهن خود خدمت
نمایند.»

همین عمل بعد ها در بین اسپارته‌ها و رومیها انتشار و رفته رفته بسایر اقوام و
نقاط اروپا نیز انتقال یافت. بدینگونه تاریخ نویسان گیتی ایران را بزرگ و
ایرانیان را نخستین وسیله انتشار تمدن در گیتی میدانند.

(پیدایش و طرز تشکیل اسبان معروف انگلیسی)

هنگامی که طرز تشکیل اسب انگلیسی را بررسی نمائیم ملاحظه خواهیم نمود که اولین و نخستین اسبهای که در تشکیل این نژاد داخل شده اند از کشور ایران بوده متأسفانه در این مورد نیز باز اسبهای ایرانی نام خود را از دست داده و بنامهای گوناگون در کتاب مبداء اسبهای انگلیسی ثبت شده اند زیرا بطوریکه در پائین خواهیم دید اسب ایرانی در ادوار گذشته بواسطه عدم وجود حکومت مقتدر دائماً در تحول بوده و پیوسته بخارج برده میشده ولی بطور کلی تمام تاریخ نویسندگان معروف ایران را بنام مخزن و محل پرورش اسب برای انگلستان و هندوستان دانسته اند.

مار کوپولو در کتاب خود که بنام (تاریخ حکومت های شرق) می باشد چنین مینویسد :

« در کشور ایران بهترین و قشنگترین اسبهای آسیا موجود و نظر بشهرتشان بازرگانان بیگانه آنها را به هندوستان آورده ببهای گزاف بانگلیسها میفروشد قیمت آنها خیلی گران و یکی از آنها به ۲۰۰ لیره طلا خرید و فروش میشود. »

کولن دریکی از تألیفات خویش بنام (نژاد اسبهای دنیا) میگوید :

« بسال ۱۸۲۴ سوار نظام انگلستان در هندوستان دارای ۷۵۴۶ اسب بوده که از بین اسبهای ایرانی جمع آوری گردیده همه ساله تلفات و کسورات آنرا به نسبت دوازده درصد از کشور ایران خریداری و تأمین می نمایند. »

(مجله اصلاح نژاد و پرورش اسب شماره ۳ - صفحه ۱۸)

ژان تاکه در کتاب خود بنام (تاریخ دنیا) شرح ورود اسبهای ایرانی را بکشور انگلستان میدهد .

یوات دانشمند واسب شناس انگلیسی که کتابی بنام (اسب انگلیسی یاهورس)

نوشته طرز ورود اسبان ایرانی بانگلستان را چنین میگوید :

« هنگامیکه در اروپا باهمیت خون اسبهای شرقی پی برده شد انگلستان مأمورین مخصوصی برای تهیه اسب با آسیا فرستاده و در نواحی خراسان و گرگان اسبهای گرگانی بسیار عالی نژاد تهیه نموده بانگلستان فرستاده شد. »

ژان تاکه در کتاب خویش (تاریخ دنیا) باصراحت تمام شرح ورود اسبهای ایرانی را از راه هندوستان بانگلستان میدهد.

بوفن - عالم معروف علوم طبیعی در مورد اسبهای هندوستان چنین اظهار عقیده مینماید :

« اسب های بومی هندوستان چندان مرغوب نبوده و بمصرف سواری نمی‌رسند معمولاً در هندوستان بزرگان و متهولین از اسبهای ایران خریده و بدانجا وارد نموده صرف سواری خود مینمایند. »

هوزار در کتاب خود بطریق پائین اظهار نظر مینماید :

« کشور ایران از راه عربستان و افغانستان همه ساله مقدار زیادی اسب به ارتش هندوستان می‌فروشند این اسبها خیلی خوب و گران بوده وبهای هریک از آنها به هزار الی ۱۵۰۰ فرانک طلا میرسد. »

علاوه بر عقاید نویسندگان نامبرده بالا در مورد اسبهای که از کشور ایران به هندوستان و انگلستان نقل گردیده . هرگاه شجره نامه اسبهای (Stud book) انگلیسی را نیز مورد دقت قرار دهیم ملاحظه خواهد شد که خون اسبهای ایرانی در تشکیل نژاد اسبهای دونده کنونی انگلستان بی اندازه دخیل و مؤثر بوده در جلد اول شجرنامه عمومی شماره چهار - اسبهای پائین را بنام اسب ایرانی ثبت نموده‌اند :

(۱) اسب سیلیمی ایرانی بسال ۱۶۹۰ بوسیله لورد بولینگبروک خریداری و وارد انگلستان شده .

(۲) اسب دیگری بسال ۱۷۱۲ توسط دوک دریچموند خریداری شده و در

سال ۱۷۲۰ اسب دیگری بنام سیلمی ایرانی توسط مسترهور خریداری و در آنجا ثبت گردیده. سیلمی دیگری که نسبتاً از سایرین معروفتر و در اغلب صفحات اسم او ثبت شده بنام ماتیلیو معروف است که بسال ۱۷۳۰ وارد ایلخی های انگلستان شده است و در سالهای ۱۸۳۰ و ۱۸۲۹ نیز دواب دیگری ثبت شده اند.

علاوه بر اسبهای نامبرده مادیان خالص ایرانی در تشکیل نژاد های کنونی انگلستان نیز شرکت جسته و از بین آنها يك مادیان فوق العاده بنام مادیان ایرانی در سال ۱۸۱۰ خریداری و بلندن اعزام گردیده است.

سرهنک دوم فیلوت انگلیسی در ترجمه کتاب فرسنا ده هاشمی که از ایرانی بانگلیسی ترجمه نموده چنین اظهار عقیده مینماید:

« برای تشکیل نژاد خالص اسبهای انگلیسی که فعلاً معروفترین اسبهای دنیا میباشد بسال ۱۶۲۰ الی ۱۷۵۰ بهترین اسبهای سیلمی از ایران مخصوصاً از دشت گرگان و خراسان و چناران خریداری گردیده و برای بهای آنها نیز اعتبار غیر محدودی در دست خریداران بوده است. »

با شرح بالا ثابت میگردد که امتیازات و خصائص نژادی اسبهای کشور ایران کاملاً بمؤسسين نژاد اسب انگلیسی واضح و معلوم بوده و سرهنک دوم نامبرده فقط از اسبهاییکه در زمان زندگی او خریداری شده اطلاع داشته و در این کتاب ذکر نموده ولی بطوریکه مارکو پولو ذکر نموده و شرحش در بالا گفته شد دخول اسبهای ایرانی برای تشکیل نژاد فعلی انگلستان از سال ۱۲۴۵ شروع گردیده - درین کلیه اسبهای مولد نژاد فعلاً انگلیسها با سب اکلیپس خیلی اهمیت میدهند زیرا این اسب در مدت ده سال متوالی برنده جایزه اول در کلیه تاختگاه های لندن بوده است هرگاه پدران این اسب را برای تشخیص خون او مورد مطالعه قرار دهیم خواهیم دید که سه پشت این اسب عبارت از دارلی عربین و دیگری گودلفین عربی و دیگری بیرلی تورک میباشد.

هویزه مفرغی اسب که در لرستان (سلسله ودان) بدست آمده متعلق بدوهزار سال قبل از میلاد مسیح می باشد
(موزه طهران)

بقسمی که در بالا شرح داده شد بازرگانان ایرانی و بیگانه اسبهای ایرانی را از داخله کشور ایران ببهای گراف خریداری و برای فروش بانگلیس از دوراه بین النهرین و افغانستان اعزام میداشته‌اند و خریداران انگلیسی نیز پس از خریداری اینگونه اسبها را محلی پنداشته و بنام محل خریداری شده موسوم مینمودند مانند دارلی عربی و وگودولفن عربی و بیرلی تورک. در این مورد گفتار واله دولونسی را در کتاب معروف خود که باسم (اسب عرب) معروف است شاهد اختیار مینمائیم :

« اسبهای که در انگلستان بنام اسب تورک و غرب میدادند اصولاً ایرانی و چون خرید آنها در خارج از ایران و بدست بازرگانان مختلفه صورت گرفته آنها را بنام محل هائی که در آنجا خریداری شده موسوم نموده‌اند در صورتی که خرید این اسبها عموماً در خراسان و دشت گرگان ایران بعمل آمده است . »

پرون دانشمند معروف در ترجمه کتاب ناصری چنین میگوید :

« اسبهای تازی و انگلیسی هر دو از اسب ایرانی تولید شده‌اند . »

اینک بطرز ورود اسبهای ایران بکشورهای فرانسه و روسیه و آلمان و اسپانیا و ژاپون میپردازیم :

ورود اسبهای ایرانی به کشور فرانسه اسپانیا - پرتغال - ژاپن و غیره

شوالیه شاردن جهانگرد نامی فرانسوی که در سالهای ۱۶۶۵ و ۱۶۶۹ بایران مسافرت کرده و قریب سه سال در کشور ایران مشغول گردش و بررسی بوده در جلد دوم سیاحت نامه خود راجع باسبهای ایرانی چنین اظهار نظر مینماید :

(اسبهای ایرانی فوق العاده ظریف - آرام - چست و چالاک و قانع در خوراک بوده هیچده الی بیست سال عمر مینمایند و نظر بصادرات زیاد که در ترکیه و مخصوصاً هندوستان دارند بهاء آنها گرانست خارج کردن اسب از ایران منوط با اجازه مخصوص شاه است - ایلخیهای اسب در تمام استانها و شهرستانها دائر و تماماً سلطنتی است فرمانداران و سرگردگان نیز دارای ایلخیهای شخصی میباشند که بنام خود آنها

معروف است شخص پادشاه در تمام ایران دارای ایلخیمهای زیاد است که در بین آنها قشنگترین و بهترین اسبها وجود دارد باضافه در تمام استانها طویله های مخصوص و اشخاص کارشناس جهت نگاهداری و تربیت اسبهای سواری خاصه شاه موجود است. « برای صدور اسب دولت ایران با دولت فرانسه قرار دادهای مختلفی گذارده بودند که اینک دو ماده از آنها را که در زمان شاه سلطان حسین صفوی و لویی چهاردهم پادشاه فرانسه بسته شده مینگاریم :

« مورخه رجب المرجب ۱۱۲۰ هجری مطابق ستامبر ۱۷۰۸ میلادی » ماده ۲۸ دولت ایران بدولت فرانسه اجازه میدهد که همه ساله هشت سر اسب تخمی و چهار سر مادیان با رضایت مالکین منوط باینکه از ایلخیمهای سلطنتی و ایلخیمهای اسبهای سواری خاصه شاه نباشد تهیه ولی قبلاً باید در اصفهان بنظر میرآخورباشی و در سایر شهرستانها بنظر حکام رسیده و از ایران خارج نمایند. مورخه اوت ۱۷۱۵ میلادی »

« ماده ۹ - فرانسوی ها حق دارند هر چند سر اسب تخمی و مادیان که مایل باشند با همان شرایط ماده ۲۸ معاهده اولی منعقد سپتامبر ۱۷۹۸ از ایران ابتیاع و بکشور خود ببرند. »

از این تاریخ بعد مرتباً همه ساله تعدادی زیادی اسب و مادیان بوسیله فرانسویها خارج و بکشور آنها فرستاده میشد.

از زمان فتحعلیشاه قاجار نظر بمناسبات حسنه که بین دولت ایران و کشور فرانسه بود اسبهای معروف و نامی ایران برسم پیشکشی و هدیه بدربار ناپلئون فرستاده شده اند منجمله اسب سواری شخصی ناپلئون بنام « امپراطور » میباشد که توسط هوراس نقاش نامی فرانسوی نقاشی شده است.

در مورد طرز ورود اسبهای ایرانی بروسیه سابق سیمونوف در اینمورد چنین میگوید: « اسبهای ایرانی در تمام ادوار از بهترین اسبهای معروف و زیبا شناخته

شده و همواره برای اصلاح نژاد و بهبودی خون اسبهای کشور روسیه به اشکال مختلف وارد میگرددند. »

این دانشمند اشکال مختلفه و عکس اسبهای ایرانی موجوده در ایلخی های سلطنتی روسیه را چاپ نموده است. بنا بر آنچه که گفته شده اسب ایرانی در بهبودی و اصلاحات نژادی اسبان روسیه اهمیتی بسزا داشته .

در کشور آلمان نیز از دیر زمانی اسبهای شکیل و خوش اندام دشت گرگان (اسبهای ترکمنی سابق) وارد گردیده و مهمتر از همه اسب سیلیمی ایست که بنام ترکمن آتی بسال ۱۸۷۰ در ایلخی تراکنن وارد و شروع باصلاح نژاد نموده است .

در اسپانیا اسبهای پر خون ایران فوق العاده معروف و بنیکوئی اندام و خوبی نژاد شناخته شده اند حتی در بیست سال پیش نیز تعداد زیادی در حدود (۴۵ سر) از جنوب جمع آوری و خریداری نموده با اسپانیا حمل نمودند هاندیها و پرتقالیهانیز که از زمان سلطنت صفویه به جنوب ایران دست یافته بودند در خروج اسبهای ایرانی و بردن بکشورهای اروپا کمک بزرگی نموده همه ساله تعدادی زیادی از اسب به اروپا میفرستادند .

اهمیت اسبهای ایرانی در اصلاح خون اسبهای ژاپونی فوق العاده زیاد و بهتر آنست که در این مورد عقیده خود ژاپونیها را انتشار دهیم:

سروان ك. یوزا افسر سوار نظام ژاپونی که جزو هیئت نظامی آن کشور در پاریس بود بسال ۱۹۱۷ توضیحات پائین را به پروفیسور دشامبر استاد اسب شناس فرانسه داده که ما عیناً ترجمه و نقل مینمائیم :

« از بین کلیه اسبهای که برای اصلاح نژاد و پرورش اسبهای بومی ژاپونی وارد گردیده در مرحله یکم اسب ایرانی است در نتیجه آزمایشهای حاصله موفقیت بزرگی نصیب اسبهای ایرانی گردیده زیرا با وجود عدم مساعدت هوای آن کشور با ژاپون و تفاوت محسوسنی که در علوفه و علیق موجود است اسبهای نامبرده مقاومت

موده بوم آن کشور شده اصلاحات نژادی را معمول داشته اند. « حتی در نتیجه اصلاحات معموله اسب قزل سروان نامبرده که بنام هایا گاتا نامیده میشد به سال ۱۹۱۰ مسافتی را بطول ۴۸۰ کیلو متر (۸۰ فرسخ) در مدت ۵۳ ساعت یعنی هر ساعت تقریباً ۹ کیلومتر راهیمانی نموده (ترجمه از کتاب زنو تکنی دشامبر) در مورد ورود اسبهای ایرانی بکشور های مرکزی اروپا نیز اسناد و مدارك دقیق به دست آمده که ما پاره از آنها دیلا مینگاریم :

آندره سانسون دانشمند علم پرورش دام هنگامی که سرسنگواره (فسیل) اسبهای را که در زمینهای دریاچه کشور سویس کشف گردیده مورد بررسی قرار داد ثابت مینماید که از نژاد خالص ایران میباشند .

ستودر دانشمند دیگری اقسام استخوان های نامبرده را دقیقاً باز دید نموده چنین میگوید :

« تمام این اسبها از نژاد آراین میباشند زیرا نیمرخ و پیشانی آنها هموار و صاف و استخوان های آنها حد متوسط را دارا میباشد . »

پیترمان در کتاب خود (اصل اسب) چنین میگوید :

« اسبهای آراین نژاد با مردمان سابق بانضمام علف کتان - آهن و برنز از راه آسیای صغیر و یونان وارد اروپا گردیده در ساحل دو رود دانوب ورن و اطراف مدیترانه و اسپانیا پراکنده شدند . »

بوفن هنگامی که اسب های انگلستان را معاینه نموده چنین اظهار عقیده میکند :

« بهترین اسبهای انگلیسی شبیه است با اسبهای ایرانی زیرا از آنها نتیجه شده . »

یوات دانشمند انگلیسی که کتاب خود را بنام اسب انگلیسی یا (هورس) نوشته است چنین میگوید :

« هنگامی که در اروپا با اهمیت خون اسبهای شرقی پی برده شد انگلستان

مأمورین مخصوص برای تهیه اسب با ایران فرستاد و در نواحی خراسان و گرگان ایران اسبهای بسیار عالی نژادی تهیه نموده بانگلستان فرستادند . »

بعدها در زمان حمله مجدد تورانیها به گیتی منجمله هونها که در تحت ریاست آتیل از آسیا باروپا رفتند اسب تورانی خود را بمراکز مختلفه باخود بردند و چنانکه میدانیم نژاد اهالی مجارستان و ترکیه و فنلاندیهای کنونی بتورانیان نسبت داده میشود . یوات در کتاب اسب صفحه ۵۷ در مورد دخول اسبهای ایرانی به امریکا نیز چنین میگوید :

« مقدار زیادی اسب ایرانی بسال ۱۶۵۰ توسط هلندیها مستقیماً از ایران خریداری و از راه دماغه امیدنیک وارد آفریقا گردیده . » علاوه بر این در سالهای بعد از ۱۶۵۰ نیز همه ساله تعداد زیادی اسب توسط هلندیها و اسپانیولیها و پرتغالیها از خریداری ایران و خارج میشد ما این موضوع را در بخشهای بعد کاملاً بررسی خواهیم نمود قسمت مهمی از آنها نیز ضمن دستجات اسبهای که به امریکا برای تجهیز سربازان اسپانیولی اعزام میگردد فرستاده میشدند .

شومل دانشمند معروف فرانسوی خلاصه عقاید دانشمندان را به طریق پائین بیان میکند :

« در ازمنه گذشته آرینها نخستین کسانی هستند که اسب مخصوص پیشانی مسطح خویش را اهلی نموده مورد استفاده قرار دادند بعد ها آنها را به اروپائیان و واهالی مغرب انتقال داده اند . »

بنا بشرح مراتب بالا اسب ایرانی در تمام نقاط گیتی رفته و اصلاحات نژادی مربوطه را عهده دار گردیده است .

بخش پنجم

سوارکاری و ورزشهای سوار در ایران و

انتقال آن بسایر ملل

در بخشهای گذشته طرز اهلی شدن اسب آرین و ورود او بایران و مورد استفاده قرار گرفتن او را درین آرینهای اولیه کاملاً بررسی نمودیم اینک باید دید که دام نامبرده چگونه در سوارکاری اهمیت داشته است. از حیث ورزش و سوارکاری ادوار گذشته تاریخ ایران باستان را میتوان بدو قسمت تقسیم نمود :

یکم دوره جنگ که در تمام طول آن بامر پادشاهان وقت ایرانیان در صد اجرای فرمان های صادره و حمله و غیره بوده و بدین طریق عظمت و قدرت یا نفوذ خود را افزایش میدادند. در این قسمت تهیه و جمع آوری ارتش و اعزام آنها انجام میگرفت. در دوره پادشاهی سیروس مخصوصاً عرابه های جنگی سه اسبه و یک اسبه فوق العاده رواج گرفت هنگامی که هردت شرح ارتش ایران را میدهد عرابه سواران و عرابه های ایران را میستاید.

اسب سواران ایرانی نیز در تاریخ معروف و داستان نویسان عموماً آنها را بدین شکل معرفی مینمایند :

« ایرانیان از پنج سالگی سوار کار تربیت شده در روزهای کودکی چابک سوار و سوار خوبی را بحد کافی میآموزند پس از بزرگ شدن از رشید ترین سواران محسوب میگردند. - بقسمی که اکثر سوارکاران ایرانی زندگی خود را روی اسب گذرانیده شب و روز بر پشت اسب میمانند و حتی روی زین میتوانند بخوابند

هنگامیکه یکی از آنها از طرف پادشاه مأمور اجرای کاری میگردد سر را روی گردن سب نهاده مانند برق اسب خود را تاخته دور میشود. هیچ مانعی او را نگاه نمیدارد تا بمقصود برسد.

«اولاد نگاهبانان ایلخیهای داریوش پس از طی يك دوره سواری مقدماتی که در روی اسبهای سالخورده آرام انجام میشود برای آموزش سواری سخت به پشت پدران خود نشسته دوپشته سوار و در ایلخیها کمند اندازی نموده اسبهای وحشی را آرام مینمایند.»

(هردوت و افرم هوئل).

گزنفون در تاریخ خود میگوید:

«در روز مخصوص که بنام عید تولد سیروس نامیده میشود سیروس در خارج از شهر بمحل ویژه با تمام درباریان خود حاضر گردیده ابتداء مؤبدان یکی از اسبهای خود را بمقدم شهریار نامبرده قربانی نموده سپس اسبهای دونده در میدانهای مختلف دویده برنده هریک تعیین و چند نوبت اسب دوانی با عرابه های سبك دوچرخه انجام میگرفت اسبهای نامبرده تماماً با گل و شکوفه تزیین شده و بدن آن ها معطر میباشد.»

استرابون در کتاب خود مینویسد:

«از کارهای شگفت ایرانیان اینست که جوانان ایرانی همه روزه صبح ها پس از ورزش و سواری زیاد که بر حسب قدرت سواران متفاوت میباشد و گاهی نیز در روی اسبهای بی زین صورت میگیرد در محل پاکی جمع شده سرودهای مهمی خوانده سپس هریک يك قطعه نان و پنیر و مقداری گوشت سرخ شده میخورند.»

همین داستان نویس میگوید: «ایرانیان از سالیان پیش عرابه های مخصوص سرپوشیده برای مسافرت خود تهیه نموده دو یا چند اسب بآن بسته و سریعاً مسافرت مینمایند.»

فرمانده سوار نظام ایرانی پس از مناجات اینچنین دعا میگذارد.
«ای اهور مزدا همیشه - سواران دلیر و اسبان نیرومند مرا محافظت کن و
عرا به های ما را قوت ده تا بر دشمنان تو فایق گردیم.»
ایرانیان هخامنشی تمام عادات نیاکان خود را حفظ نموده و عظمت و قدرت
ایران مخصوصاً در زمان داریوش فوق العاده زیاد شد.

هردت چنین میگوید. «داریوش پسر هیستاسب بسال ۵۲۳ قبل از میلاد به
تخت پادشاهی پدرش نشست و تمام قلمرو خود را به بیست قسمت یا ساتراپ تقسیم
نمود و مالیات هر قسمت را به نحوی تعیین کرد مالیات سیلیسین ها در سال ۳۶۵ اسب
سفید بود.»

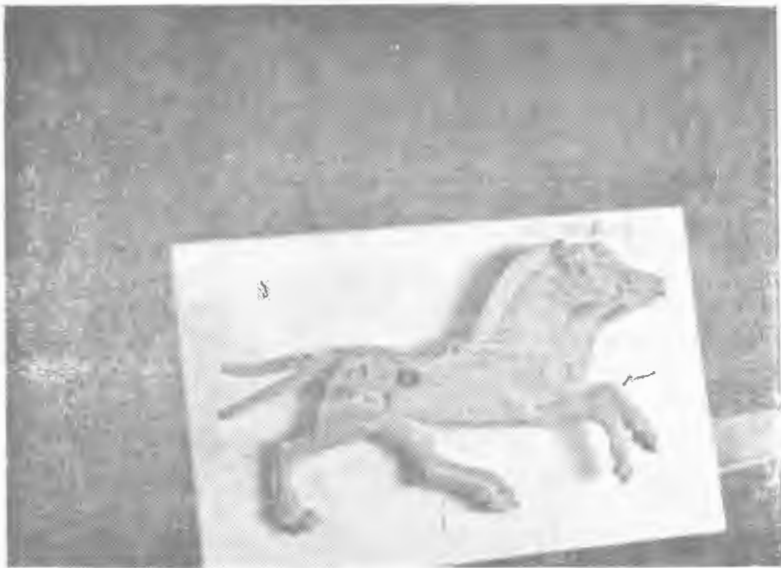
هنگامیکه طرز حرکت اردوی این پادشاه را مینگار د چنین میگوید: «همیشه
در جلوی او ده اسب سفید مقدس حرکت نموده سپس عرا به آفتاب بوسیله هشت
اسب سفید دیگر از پی در میآمد در بالای سر عرا به نامبرده علامات فروهر یا اهور مزدا
سبب هدایت و راهنمایی یا نجات اردو میشد.»

«پس از آن داریوش شخصاً روی عرا به مخصوصی حرکت نموده و بعداً فرماندهان
ایرانی و سواران حرکت میکردند.»
اینطور حرکت را که هردت نوشته بخوبی میتوان از عکس کتیبه سوئز
دریافت نمود.

هنگامیکه دیودور دوسیسیل شرح وقایع جنگ داریوش و اسکندر را
میدهد تعداد سواران ایرانی را به چهار هزار و عرا به سواران نیزه دار را بدویست
عرا به و پیاده را به يك میلیون محاسبه مینماید.

همین داستان نویس و هردت هنگامیکه شرح ملل مختلفه موجوده در ارتش
داریوش را شرح میدهند چنین میگویند:

«ملل موجوده در ارتش ایران بزرگ عبارت اند از آرینها - مدغا -
سیسینها - هندیها - باکترینها - کاسینها و .... و اعراب. ایرانی ها و مدها سوار

اسبهای مفرغی کَشش که از کاوشهای تخت جمشید بدست آمده است
(موزه طهران)

اسب و قاطر بوده . هندیها فیل سوارند فقط اعراب شتر دارند و بهمین علت داریوش فرمان داده بود که عربها در عقب اردو حرکت نمایند که سبب ترس اسبها نشوند . »

هردت طرز حرکت ارتش سیروس و داریوش را باین شکل تشریح مینماید :
« همیشه شش لشکر در دو طرف شاهنشاه حرکت میکردند که سه لشکر در هر طرف قرار داشته. فیل سواران و اسب سواران در جلو پس از آن عرابه‌های جنگی سپس افسران و امر بران و در عقب پیاده و شتر سواران عرب . »

سرودهای ودا که بهترین نمونه احساسات خالص آریین میباشند شامل مباحث زیاد از سوارکاری و طرز استعمال اسب و رنگهای مختلفه آن میباشند ما چند قسمت پائین را برای مزید آگاهی بررسی کنندگان ترجمه مینمائیم :

« برای رفع خستگی اسب صدای زمزمه و آواز سوار بهترین چیزها است . »
« همچنین که سوارکاران اسبهای خود را تربیت مینمایند . پرها نیز وسیله تربیت اولاد خود میگردند . »

« خدا یا بکمک خود سواران - عرابه‌ها و لشکریان آرین را بر سواران و لشکریان دشمن موفق نما . »

« ای اسب از تو است که سواران دلیر در جنگ بادشمن فایق آمده خود و خاندان خود را حفظ میکنند . »

« یال توشییه بطلا است دست و پاهایت تند و سریع مانند افکار انسانی و بدنت قابل قربانی خدایان . »

« افکار و عمر انسان مانند اسبهای حاضر شده در تاختگاه يك میدان اسبدوانی تند و سریع میگذرد . »

« اسبهای ایرانی هنگامیکه میدوند مانند اینست که با پاهای خود فضا را میدردند مانند هوا و باد سبك بوده برای جست و خیز بلند میشوند و به تندی میگذرند . »

« در جنگهائی که میکنیم اسبهای ما همیشه در میدان خود را داخل نموده رقیب را بضرب لگد و ضربات سر از پا در میآورند به همین جهت همینکه دشمنان ما از دور آنها را میبینند صدای مخوفی از آنها خارج شده محو و نابود میگرددند. »

« خدایا اسبهای ما را حفظ کن. »

« هرگز در روز اسبدوانی اسب گلزده و زینت شده را که وارد میدان میشود دیده؟ باچه متانت و قدرت درخشیده و با قدمهای سنگین خود تربیتش را ظاهر میکند همینکه تاخت شروع شد در گرد و خاکی که از برخورد دست و پایش زمین حاصل میشود مخفی شده از طرف دیگر اسپریس پیروزمندانه خارج میشود باینطریق این اسب تند رو و باد پای ایرانی در رزم بادشمن پیروز شده و در بزم سبه خوشحالی ما میشود. »

« صدای عرابه های جنگی پدران را شنیده اسبان قوی و نیرومند آن طور به تندی و شدت آنها را میبرند که صدای حرکت چرخهایشان شبیه بصدای رعد گوش میرسد این عرابه های شکست ناپذیر ایرانی با قوت و نیرو مندی به صد هز دشمن حمله برده آنها را پاك میکنند. »

« همانطور که ابر حامل بارانست اسبهای ما هم در موقع حرکت سنگ زمین را مثل سنگ میپاشند. »

« ای عرابه سواران با اسبهای باد پیمای تند رو و راهوار خود دشمنان تاریکی ابدی مخفی نمائید. »

« شعاع آفتاب که از وسط ابرهای بهاری میدرخشد مانند اسبهای تند ما است که از روی اسپریس بیک چشم بهم دن غایب میشوند. »

« من که داریوش پسر آرین حاکم آرین و مالک آرین هستم همینکه ببستن اسبهای نیرومند را به عرابه های سنگین دادم سبب عزت و عظمت هم نه خود میشوم. »

« بگو که دشمن خود را بنمایاند تا ضرب سم اسبانم او را از پای در آورم »

«عرباهای طلائی - سواران دلیر ایرانی - اسبهای نیرومند تند رو یعنی پیروزی و عظمت:»

«همانطور که بدن اسب سیاهت را بایراق طلائی زینت میکنی همانطور آسمان در شب از ستاره ها منور میشود.»

سرود های آرین که برای اسب گفته شده تقریباً بیش از یکصد عدد میباشد ولی بطور کلی مطالعه تمام آنها بنحوی ثابت میکند که اسب آرین علاوه بر آنکه در تاخت و دو معروف و دارای خون اصلاح کننده بوده بهترین نمونه کشش نیز محسوب میشده اند.

رنگهای آنها نیز در مواقع زیاد تعیین شده و عبارتند از سفید - سیاه - قرمز - قهوه که در اوستا نیز کراراً مذکور گردیده.

این نکته دلیل بر پرورش و اصلاحات نژادی آنها است زیرا اسب در ابتدا فقط دارای يك یا دو رنگ بوده رنگهای کنونی بواسطه تغییراتی است که دست انسان بآن داده است. اینک سرود پائین را بررسی نمائیم:

« ما ایرانیان خدای نا دیده - بی نظیر - بی جا و بدون محل را پرستش میکنیم کوههای بلند بهترین محلی است که انسان را برای پرستش خدا حاضر و مهیا میسازد. زیرا این خدای مهربان آسمان ها - زمین ها - ستارگان - فضا - ائیر و روشنائی و مهربانی را بنمونه خود برای جا دادن بندگان و پرستش خود ساخته است در سر همین کوهها اسبان سفید و بزرگ خود را قربانی مینمائیم.»

هردت در تاریخ خود مینگارد:

« در زمان سیروس سواری برای کلیه جوانان ایرانی وظیفه حیاتی محسوب میشد.»

تأسیس نخستین اسب دوانی های مهم از یادگار ایرانیان میباشد. در اینمورد افرم هوئل در کتاب خود چنین میگوید:

« سیروس در همه موقع ورزشهای سواره را تقویت مینمود. در زمان او اسبدوانی تأسیس گردید. تهیه و تحویل جوائز هم بوسیله خود او میشد. »

ایرانیها میوه زحمات خود (اسب) را بی اندازه دوست داشته و دائماً او را تقویت میکردند و بوسیله اختراعات تازه خود او را سرگرم مینموده بازی چوگاه نیز از اختراعات آنان میباشد. »

هردت میگوید: « قرنهای متمادی ایران یگانه آموزشگاه فن سواری بوده و شاهزادگان یگانه بدربار ایران اعزام میشدند که آموزش یابند. » چنانکه ملاحظه شد بازی چوگان از اختراعات ایرانیان میباشد. گرنفور مخصوصاً از تربیت و استعداد اسبهای ایرانی در این بازی بی اندازه تعریف و تمجید نموده و چون خود او در ایران بوده میگوید:

« مهارت و چابکی ایرانیان در زدن گوی و تغییر جهت دادن آن بی اندازه است. گویا اسب در موقع بازی سنگین وزن سوار خود را فراموش میکند پس از اتمام بازی ایرانیان اسبهای خود را با جلهای گرانبها میپوشانند من علت آن را نفهمیدم. » از اینرو معلوم میشود که علاوه بر اینکه ایرانیان در سواری و سوارکاری چوگان بازی ماهر بودند طرز مراقبت نمودن اسب و نگهداری آنرا نیز میدانستند. موقعیکه هردت شرح بازی چوگان دربار سیروس بود داریوش رامیدهد از وبرگهای مخصوص و لجام و دهنه های مرصع و طلای ایرانیان را بی اندازه ستای می نماید.

علاوه بر این داستان نویسنده نامبرده تشریف فرمائی پادشاهان ایرانی این گونه بازیها یکی از مفاخر بزرگ ایرانیست میداند تا بدانجا که برای نماد روح سلحشور ایرانی بذکر این جمله مبادرت میکند:

« راستگویی - سواری - تیراندازی از اختصاصات جوانان ایرانی است در زمان سیروس پزشکان سواری را بهترین ورزش دانسته و مخصوصاً رای

که کودکان پنجساله نیز میتوانند با اسبهای آرام سواری را شروع نمایند. و برای اینکار مخصوصاً اسبهای تربیت شده را اختصاص میدادند که هنگام سوار شدن خود را خم نموده دستها را یا از زانو بر روی زمین خم و یا به جلو دراز و پاها را نیز به عقب گذارده بدینقسم اندام خود را کوتاه مینمودند اینطرز تربیت اسب برای بانوان و اشخاص پیر انجام میگرفت و گزنفون که اینگونه تربیت اسب را در ایران دیده بود در کتاب خود آنرا سرزنش نموده و گفته است این طرز تربیت اسب سوارکار را فاقد نشیمن و استحکام مینماید زیرا همه موقع نمیتوان اسبهای مخصوص قابل تربیت پیدا نموده و یا سوارکار مربوطه را در دسترس داشت.

جوانان اصولاً در ابتدا با گرفتن یال اسب پرش نموده خود را روی اسب می‌رسانیدند.

طرز تشکیل سوارکاری در ایران روی اسلوب مخصوصی انجام گرفته بود که بعدها نیز سرمشق سایر ملل گردیده است.

گزنفون در کتاب خود اینموضوع را چنین مینگارد:

«سپروس برای پیشرفت امر سوارکاری و پرورش اسب دستور داده بود که تمام امرا و وزراء و ساتراپهای موجوده در دربار بنگاهداری اسب اقدام نمایند و بدینطریق يك طبقه مخصوصی از نجباء و بزرگ زادگان و پسران آنها را مأمور سوارکاری مینمود و بدین ترتیب ضمن اینکه سوار نظام مخصوص خود را تهیه و همیشه حاضر و آماده نگاه میداشت یک طبقه مخصوص سیاسی و اجتماعی در کشور ایجاد گردانید که بنام نجباء سوارکار چایالار (شوالیه) نامیده شد.»

و چنانکه تاریخ ملل مختلفه ثابت مینماید این همان عملی است که بعدها در کشورهای دیگر و حتی در فرانسه نیز بامر ناپلئون انجام گردید.

سپروس برای تعمیم آموزش سواری دستور داده بود که مانرهای شبانه ایجاد نمایند و با مشعلها و چراغهای بر نور آنها را روشن نموده تا وسیله پیشرفت امر

سواری فراهم گردد . و خود اونیز شخصاً تعلیم میداد .

بازی چوگان چنانکه شرح داده شد از اختراعات ایرانیان بوده و واژه گوی و چوگان کاملاً ایرانی و باوجود تحریفات بیگانه معذالک هنوز هم کاملاً خالص و از دستبرد بیگانگان درکنار مانده است .

یکی از زمینهای چوگان بازی قدیم ایران در هشت فرسنگی دزفول در محل فعلی سردشت بختیاری میباشد .

در این محل يك تپه موجود و خرابه های يك کاخ بزرگ که در زمانهای گذشته محل اقامت یکی از پادشاهان تابع داریوش بوده تا کنون پابرجا و باقی است .

در جلوی این کاخ میدان بزرگی موجود است که کف آن از چمن طبیعی پوشیده شده و تا این تاریخ دو ستون سنگی از دروازه های سابق با فواصل معینه در جنوب این میدان باقی است . ساختمان این میدان را فرانسویان بداریوش نسبت میدهند و کاخ آپادانای داریوش نیز در همان نزدیکی میباشد .

نظیر اینگونه میدانهای بزرگ در تمام نقاط کشور شاهنشاهی ایران زیاد مثلاً یکی در دشت مرغاب فارس و در نزدیکی اصفهان میدان دیگری بنام میدان نقش جهان موجود میباشد .

بنا بر اسنادی که بدست آمده دو دروازه سنگی که دو دسته حریف میبایستی گوی را از آن بیرون نمایند تا بازی خاتمه یابد بنام پل نامیده میشده و هنگامیکه این بازی به بیگانگان مخصوصاً هندیها و انگلیسها و غیره رسیده بنام پولو معروف گردیده است .

در ادوار گذشته این بازی اهمیتی را که فعلاً بآن میدهند نداشته و مخصوص جوانان و طفلان بوده چنانکه فردوسی در هزار و چند سال قبل که هنوز این بازی به اروپائیان نرسیده بود این بازی را در جزء بازی اطفال نامیده و بعنوان طعنه میگوید :

« چو طفلان ز چوگان وز گوی گوی »

واله دولونسی خاور شناس فرانسوی در کتاب (شکار و ورزش نزد اعراب) می گوید :

« سستی اعراب بآنها اجازه نداد که باوجود اینکه اسب را از ایرانیان گرفته بودند ورزشهای سواره تن در دهند بدینواسطه هرگز اعراب چوگان باز دیده نشده . »

طبق بررسیهایی که معمول شده این بازی از ایران سال ۱۷۶۰ بدوآبهندی ها و پرتغالیها و در ۱۷۹۵ به انگلیسها در هندوستان رسیده و تا مدتی راجه ها و شاهزادگان هندی در بین خود بازی مینمودند .

و در سال ۱۸۵۴ انگلیسها نوآموز گردیده و پس از دوره های فترت دراز تدریجاً در کلیه کشورهای گیتی رواج یافته است .

موضوع دیگری که فوق العاده دقیق بنظر میرسد شکار با اسب میباشد از همان اوان باستانی ایرانیان در شکار با دادن مهارت بزرگی داشتند و برای گذراندن وقت همیشه بدستجات زیاد حتی سوار باعرا به برای شکار عازم و بجنگ شیر و پلنگ و غیره میپرداختند .

چنانکه کتیبه سوئز بهترین نمونه شکار نامبرده میباشد .

شکار بهرام گوردرتاریخ معروف و کارت پستال نمونه آن درموزه مرکزی لندن (بریتیش میوزم) موجود میباشد .

درمورد شکار سواره ایرانیان استرابون چنین میگوید :

« ترتیب شکار کردن چنین است که ایرانیان هنگام سواری در تاخت بسیار تند از پشت اسب زوبین بطرف شکار پرتاب میکردند و یا از تیر و کمان سنک و فلاخن استفاده مینمایند ولی جوانان نباید دامهایی را که شکار کرده اند بخورند بلکه باید آنرا بخانه های خود بفرستند . »

مهمترین نکاتی که در سوار کاری باید گفته شود اجرای ترتیبی است که ایرانیان

برای نگاهداری سم اسبان خود نموده اند. گزنفون دانشمند و داستان‌نویس یونانی در کتاب سود ایجاد ترکیبات مخصوصی را برای نگهداری سم اسب بطرز ایرانیان نقل میکند. این داستان‌نویس که پی بکیفیت و ترکیبات آن نبرده بود نام آنرا صمغ میگذارد.

این دانشمند در کتب خود شرح زیادی از نظافت زیر دست و پای اسبان ایرانی داده و مخصوصاً تندرستی و استحکام آنها را باین موضوع نسبت میدهد طرز تیمار دست و یال دواب و نگاهداری اسب نیز کاملاً بر ایرانیان روشن و آشکار بوده. سرودهای ودا که در بالا قسمتی از آنها ذکر شد کاملاً ثابت مینمایند که ایرانیان بروحیه و درجه هوش و ذکاوت اسب نیز آشنا بوده اند چنانچه از این سرود کاملاً واضح میگردد:

« برای رفع خستگی اسب صدای زمزمه آواز سوار بهترین چیزهاست. »
تأثیر صدا و ارتعاشات صوتی یا بطور کلی موسیقی در مراکز دماغی یکی از اصولی است که اخیراً واضح گردیده ولی این موضوع^۱ در آن دوره نیز کاملاً ثابت شده بوده است.

تربیت اسب در بین ایرانیان بمنزله تربیت فرزند بوده چنانکه از این سرود نیز کاملاً واضح میشود:

« همچنین که سوارکاران اسبهای خود را تربیت مینمایند پدرها نیز وسیله تربیت فرزند خود میگردند. »

طرز تعلیم و رموز گوناگون سواری نیز کاملاً بر ایرانیان روشن بوده و ما اینموضوع را بسهولت از کتابهای گزنفون و یونانیان دریافت نموده ایم.

چنانکه در بالا گفته شد گزنفون یکی از بزرگ زادگان یونانی بود که برای آموزش بدربار ایران فرستاده شده و مدت‌ها بوسیله خود سیروس تعلیم سواری و چوگان بازی و پرورش اسب را آموخته بود. هنگام مراجعت قواعد و اصول

يك مجسمه اسب مفرغی كه برای طرفین هویزه ساخته شده
(موزه طهران)

سواری یونانی را از روی تعلیماتی که در ایران دیده بود، استوار نمود. موقعی که نامبرده خصائص سوارکاران و سوارکاری را بران هیپارک (فرمانده سوار نظام یونانی) شرح میدهد چنین میگوید:

«قبل از هر کار ملتزم ایرانیان بوسیله يك قربانی که از بهترین اسبها انتخاب خواهی کرد از خدایان مسئلت نما که تو را پاك و منزّه نماید تا گفتار و کردار تو رفتار پاك گردیده شایسته مقام فرماندهی گرددی بدینوسیله افتخارات بزرگ نصیب تو گردیده آنطور که سزاوارست بخدایان و میهن و دوستان خدمت خواهی کرد.»

در طرز تربیت اسب از روی قواعد ایرانیان میگوید:

«انسان با زبانی که خدا بساو داده فرزندان و انسان دیگر را تربیت مینماید ولی چنانکه ایرانیان گفته اند: با این زبان نمیتوان اسب را تربیت نمود هنگامی که ایندام اراده شما را انجام میدهد با موقع شزاریت و بد رفتاری باید او را تشویق و تنبیه نمود.»

«اگر بخواهید اسب را برای پرش آماده سازید مثل ایرانیان رفتار کنید هرگاه از مانع ترسیده و بآن نزدیک نشد اگر او را بزنجیر کاملاً از مانع اترسیده دیگر باو نزدیک نخواهد شد ولی باید با قدم او را نزدیک مانع برده تا او را ببیند و بپراند - ترسش ریخته و آماده پرش بشود.»

بزرگترین یادگیری که گزنفون از ایرانیان در مورد تربیت اسب را که مینماید خوسرازی و ملازمت آنهاست و در این مورد چنین میگوید:

«ایرانیان هنگامیکه میخواهند اسب خود را کاملاً جلوه و نمایش دهند هیچگاه باو شلاق یا چوبک نمیزند؛ پاهای او را از اسب دور گرفته و با ملازمت و احتیاط مینمایند در اینصورت اسب سبکتر و گردیده سر را عمود بر زمین نگاهداشته و با قوت و شهامت زیادی دست و پای خود را بلند نموده قدم بر میدارد.»

در جاهای دیگر کتاب خود گزنفون اهمیت نظامی اسبها را بر ایرانیان درازن و

و طرز نشیمن آنها میدهد و میگوید :

« با وجود اینکه کرارا از آنها دیده ام که باید در جلوی زین نشسته و خود را صاف نگاهداشت معذالک برای من چندان امکان پیدا ننمود . زیرا ایرانیان خود بخود همینکه بزین مینشینند صاف بوده و بآرامی و چاپکی زیادی شروع بورزش می نمایند . »

این طرز سواری را گزنفون بنام « سواری ایرانی » در تمام کتاب خود ذکر نموده چنین بیان مینماید :

« سواران و بزرگان ایرانی برای سوار شدن پای خود را به پرستار یا پیادگان موجوده میدهند و بدین طریق بلند شده در جلوی زین جای درستی انتخاب میکنند و مانند اینست که خدا آنها را برای سواری آفریده است ولی سیروس شخصاً از این طریق بدش میآید و دستور داده که سواران همیشه با پرش از زمین روی اسب سوار شوند . »

در جای دیگر میگوید : « بانوان ایرانی بهمان چستی که مردانشان سواری میکنند از اسب استفاده مینمایند . »

دیو دور دوسیسیل راجع بسواری بانوان ایرانی چنین میگوید :

« بانوان ایرانی بهمان خوبی که مردانشان سواری مینمایند بر اسب جسته چهار نعل میروند . لباس بانوان سوار ایرانی تمام تن آنها را میپوشاند و پستان چپ آنها پدیدار و بیرون مانده دامن آنها بلند و هنگامیکه روی زین نشسته اند تمام پا های آنها را میپوشاند بعلاوه روپوش بزرگی نیز از سرتا تمام کردن آنها را میپوشاند . و یکی از پستانهای خود را (پستان راست) برای شیر دادن کودک نگاهداشته . پستان چپ را با دارو خشک میکنند که بهتر بتوانند سواره تیراندازی نمایند . »

در صفحه ۱۳۶۹ تاریخ پیرنیا و کتاب (ایرانیان قدیم) تالیف راجرس نمونه سه تن از بانوان ایرانی در حال سواره نقش گردیده است .

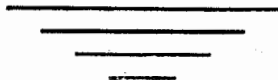
طرز هدایت و تربیت اسب بوسیله دهنه های مختلفه در ایران قدیم معمول بوده و از ساختمان دهنه های مفرغی و آهنی نیز اطلاع داشته و مخصوصاً دهنه های تربیتی و افسار های پرورش را بخوبی میشناخته اند چنانچه سرود های و دانمونه از آنرا برای ما بیان مینماید :

« ای خدا اسبهای سرکش و پر خون تو را با کمک افسارهای محکم و سنگین آرام و ملایم خواهیم نمود . »

پیرمان و پیکته بهنگام ترجمه واژه نامبرده را کلکی افسار تربیت (کاوسن) ذکر نموده اند :

موضوع مهمی که در خاتمه این بخش ذکر میشود استعمال موزیک و طبل و شیپور مخصوص بسوار نظام ایرانی میباشد که در عهد اولیه درین ایرانیان مرسوم و همواره برای تقویت روح سوار کاران مخصوصاً بهنگام نبرد شیپور و طبل مینواختند چنانچه دینشاه پارسی در کتاب خود این موضوع را بیان مینماید .

تیره بکوبند و کرنا دهند   سواران چوشیران به میدان زنند

بخش هشتم

[illegible]

نکات دقیقی که در بخشهای سابق گفته شد بخوبی بما ثابت میکند که ایرانیان از همان ادوار اولیه بوضعیت تولید و پرورش اغلب کاملاً آشکار و برون کار آگاه بوده چه انبساط و ایجاد رنگهای مختلفه اسب بر ابر عقیده استادان فن پرورش بواسطه کثرت تولید و تناسل صورت گرفته و لیکن از آن اولیه دارای همان رنگ قهوه و خرمائی بمشکل آهویا گور خور بود و بواسطه مطالعات دانشمندان در این مورد کاملاً دقیق میباشد ولی رنگهای اسبان ایرانی بشهادت تاریخ و کتابهای مختلفه که تا این زمان باقی مانده متعدد و عیناً شبیه برنگ اسب در این دوره میباشد. پس باید که در این دوره اسب را در این

این مسئله بطوریکه پیرمان میگوید « دلیل بر پرورش اسب بواسطه اراده انسان میباشد که مطابق میل خود در اصلاحات نژادی و جفتگیری آنها اقدام نموده و در نتیجه رنگهای مختلف تولید گردیده است. »

يك ضرب المثل اروپائی ميگويد :

(سواران خوب از اسبهای خود شناخته میشوند.) طرز تربیت اسب در ایران قدیم از بررسی سرودهای ودا نیز بخوبی واضح میگردد و مخصوصاً در این مورد باره از آنها را تکرار مینمائیم:

«همچنانکه سوارکاران اسبهای خود را تربیت مینمایند پدران نیز فرزندان خویش را تربیت مینمایند» بنا براین اهمیت تربیت اسب در ردیف تربیت اولاد قرار گرفته بود.

«هرگز در روز اسبدوانی اسب گلزده و زینت شده را که وارد میدان میشود

دیده باچه قامت و قدرتی درخشیده و با قدمهای سنگین خود میزان تربیتش را ظاهر میکند. همینکه تاخت شروع شد در گرد و خاک که از برخورد دست و پایش با زمین حاصل میشود مخفی شده از طرف دیگر اسپریس پیروزمندانه خارج میشود...»

«اسبهای ایرانی هنگامی که میدوند مانند اینست که با پاهای خود فضا را میدوند مانند هوا و باد سبک بوده برای جست و خیز بلند شده به تندی میگذرند.»

«در جنگهایی که میکنیم اسبهای ما همیشه در نبرد شرکت نموده رقیب را با ضربات لگد و دست و سر از پا درمیاورند...»

«صدای عرابه های جنگی پدران را شنیده ای... صدای حرکت چرخهای شیهه بصدای رعد بگوش میرسد...»

در مورد جفتگیری مادیان و اسب سیلیمی نیز میتوان بخوبی از سرودهای نامبرده نکات دقیقی بدست آورد زیرا در یکی از سرودها میگویند:

«حالت فرار دشمن از پا درآمده را بین که از بیم و ترس مانند اسبهای جفتگیری نموده روی هم میپزند.»

در این فراز واژه که برای پرش و جفتگیری اسب و مادیان بروی هم استعمال شده «یوک اسبا» میباشد. بنا براین میتوان بخوبی حس نمود که از این قسمت کاملاً اطلاع داشته اند.

چنانکه در بالا دیدیم ایلخی بانان برای آموزش پسران خود در سواری و تعلیمات مخصوص ایلخی بانی سواره آنها را با خود برده دوپشته سوار نموده و بگرفتن کره ها از بین مادیانهای آزاد و جدا نمودن آنها برای تحویل بارش و غیره اقدام مینمودند و واژه «واش اسبا» مخصوص ایلخی بانانی بوده که اسبها را با صدا رام نموده و هنگامی که اتفاق میافتاد آنها را با صدا از بین ربه صدا نمایند اسبها هم فوراً حاضر می شدند.

همچنین گزنفون هنگامی که در کتب خود شرح ورزش مخصوص کره اسبان

و نتاج را برای محکم نمودن دست و پای آنها در روی سنگلاخ میدید میگوید :

« ایرانیان بمنظور محکم شدن سم دست و پای نتاج اسبهای موجوده و تربیت و استحکام آنها را سوار شده در قسمتهای سنگلاخ میدوانند تا سم ضخیم و محکم گردیده سبب لنگش و فشار نگردد. »

و حتی بترکیبات صمغی نیز که ایرانیها برای استحکام سم بآن میمالیدند اشاره مینماید .

بزرگترین خدمتی که ایرانیها در مورد تولید و پرورش نموده ایجاد قاطر می باشد. هردت (کتاب ۱۱۱ - ۱۵۳) هنگامی که عبور ارتش سیروس را از شهر سارد برای حمله به بابیلون توضیح میدهد چنین میگوید :

« سیروس آب آشامیدنی خود را از رودخانه شواسب که در سوزیان جاری است حمل نموده و برای اینکار دستور داده بود روی چهارچوبه مخصوصی صندوق بزرگی پراز آب را جا داده و بوسیله دو قاطر درشت حمل نمایند . »
در جای دیگر داستان نویسنده نامبرده چنین میگوید :

(کتاب یکم صفحه ۱۸۸)

« بیست ماه پس از عزیمت سیروس و محاصره بابیلون یکی از ماده قاطر های موجوده در ارتش او يك كره اسب زائید . »

دیودور دوسیسیل در مورد قاطر های ایرانی چنین میگوید :

« اسکندر بزرگ پس از فتح پرسپولیس گنجها و هر چه اسب و قاطر که در آنجا و سوزیان و مدی بود همه را برداشته بیونان فرستاد . »

همین داستان نویسنده اظهار میدارد :

« پس از مرگ اسکندر در باکتریان جانشین های او نعش او را بوسیله نعش کش مخصوصی که با ۶۴ قاطر کشیده میشد بیونان فرستادند . »

سرودهای ودا و توضیحات که در زند و پازند داده شده بخوبی ثابت میکنند

که تربیت و پرورش قاطر در بین ایرانیها مرسوم بوده زیرا پدر آنرا الاغ تعیین مینمایند. از یکی از سرود های نامبرده که بهنگام قربانی اسب گفته شده چنین مفهوم میشود که اسبهای اولیه دارای ۱۷ زوج دنده بیشتر نبوده و بنا براین شکل فعلی و اندام کنونی رفته رفته برای ایندام فراهم گردیده زیرا چنانکه میدانیم اسب های فعلی که در اثر دوندگی زیاد احتیاج باعضای تنفسی وسیع و نیرومند دارند سبب گردیده که قفس صدری آنها بزرگ شده و بنا براین يك زوج دنده بیشتر از اسبهای آن زمان دارا شوند چه اسبهای کنونی دارای هیجده جفت دنده میباشند. هردت در کتاب خود در مورد اهمیت پرورش اسب در کشور ایران می گوید :

« پرورش اسب در ایران باندازه مهم است که همه ساله نتاج ایلخیمها باید بیکصد و بیست هزار برسد این اسبها عموماً برای تهیه اسبهای ارتش سوار نظام مصرف گردیده و عموماً باندازه تربیت شده و ملایم و آرام میباشند که با دهنه های نخی و بندهای طنابی که از کتان ساخته شده دهنه میشوند حتی اکثر اوقات ملایمت سوار موجب میشود که اسب او مانند سك و گربه یا کوسفند صاحب خود را تعقیب نموده حتی با صدای او بستگی پیدا مینماید و هر کجا صاحبش برود همراه او خواهد رفت . »

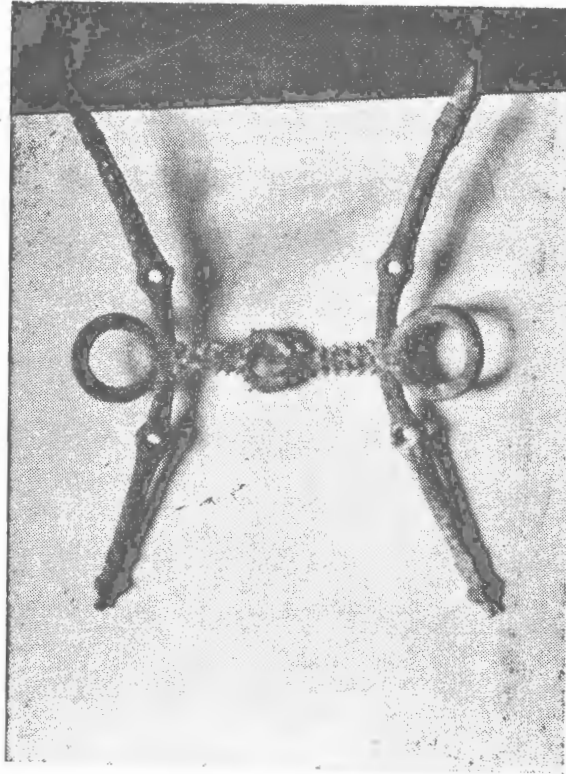
در جای دیگر میگوید :

« ارتش سوار ایرانیان باین قسم تشکیل شده که هر سوار در عقبش دو نفر پیاده حرکت مینماید هر کدام آنها سوار کار و تربیت کننده اسب بوده دارای دو اسب میباشند که دستکش حرکت مینمایند علت این موضوع هم اینست که هرگاه اسب سوار جلوئی کشته شود یکی از پیاده ها اسب خود را با خواهد داد اگر سوار کشته شود یکی از پیاده ها او را جانشین میشود اگر اسب و سوار هر دو کشته شوند یکی از پیاده ها با اسب خود جای او را خواهد گرفت بامر پادشاهان ایران تمام اسبهای

تلف شده از ایالت‌های موجوده در ایران تأمین میشوند»^۱ و در پی این
 اکثر پژوهش‌های اسب‌بازان از کربین ایرانیان لزوم داشت که بطور کلی در هر
 خانواده اسب موجود بود و اصولاً مانند یکی از لوازم حتمی خانه شمرده میشد.
 در این مورد استرابون در کتاب ۳ صفحه ۱۵ میگوید:
 «در بین آرینها چهار زن عبارتست از یک اسب با یراق گرانبها - یک تبر و
 نیزه و چند گاو معنای اینطرز عمل بر اینست که زن در تمام پیش آمد های زندگی با
 شوهر خود شریکست.»

همین دانشمندان می نویسند: «اسبهای ایرانی بر حسب مناطقی که زندگی می نمایند تغییر
 رنگ خواهند داد اگر اسبی را از مدی بسوزیان یا از باکتریان بکارمانی نقل کنند رنگش
 تغییر می نماید»^۲

بطور کلی از مراتب نامبرده بالا کاملاً ثابت نمیشود که اسب در ایران بی اندازه
 زیاد بوده و در دست تمام افراد ایرانی پرورش می یافته یعنی عموماً بطور تربیت آن
 آشنا بوده اند هر گاه کتاب تاریخ نویسان باستان مانند هر دت - استرابون - بوفن
 ارسطو - فیثاغورث - دیودور دو سیسیل و غیره را با دقت بررسی کنیم به نقاط عمده
 و مهم اکثر تربیت اسب نیز کاملاً آگاه میگردیم مطالعه آنها بما ثابت می نماید که بطور
 کلی آذربایجان در تمام نقاط خود (مغان - سواحل ارس و دامنه های کوه های آراوت
 قافلانکوه - سهند) و نواحی کوهستانی کردستان و لرستان - ارالک - الام - پشت کوه
 نواحی قصر شیرین - طهران - اهواز - خوزستان - اصفهان - شیراز - زنجان و نقاط
 مهم اطراف آن و بالاخص خراسان و دشت گرگان و سواحل اطراف دریای خزر
 محل نشو و نما ی اسبهای معروف بوده . سر هنگ دو هوسه از زمین و چمن و مرتع
 سلطانیه در زنجان اطلاع زیاد داده است که اینک نیز تقریباً مرکز تولید پرورش عده
 زیادی از اسبهای ایرانی محسوب میشود و در پی این باید که به این نکته توجه
 علاوه بر مراتب نامبرده نکته مهم و بسیار دقیقی که توجه عموم را استناد این

دهنه اسبایرانی که از کاوشهای دلفان و سلسله و هرسین
بدست آمده متعلق بدوره های دو هزار سال قبل از میلاد

مسیح میباشد

(موزه طهران)

حق پرورش دام را بخود جلب نموده آثار فلزی و سنگی است که از چهار یا پنج هزار سال قبل از موقع حکومت اولیه آرینها راجع بطرز پرورش اسب به دست آمده دانشمندان مختلفه مانند مکتم - لوتار و غیره ثابت نموده اند که اسناد نامبرده عبارت است از شجرنامه و برگهای قباله ایلخیهای زمان سیروس و داریوش بنابراین میتوان گفت که علاوه بر اینکه در ایران سابق طرز تولید و پرورش اسب واضح بوده نگاهداری خون و اصلاحات نژادی آنها نیز اعمال میگرفته است.

بخش هفتم

اسب در دوره های گوناگون تاریخ ایران

در بخشهای گذشته وضعیت و اهمیت اسب ایرانی و تغییرات او را برای تولید سایر نژاد های مهمه گیتی بخوبی بررسی نمودیم از این ببعده برای بررسی در باب تغییرات اسب ایرانی مجبوراً باید یکقسمت از تاریخ ایران را نیز دقیقاً مطالعه نمایم زیرا نظر بوجود اسب در کشور ایران کلیه فاتحین بزرگ و شهریاران نامی چه از نژاد آریین و چه از نژاد خارجی مقصود خود را بوسیله آن عملی نموده بدواً مختصر سواری تهیه و از ضعف حکومت مرکزی استفاده نموده همینکه چند شهر مرزی را فتح مینمودند از اسب و سواران استمداد و استفاده نموده خود ایرانیها را بجنگ با سایر ایرانیان باز داشته منظور خویش را انجام میدادند کشر گشایان خارجی نیز چنانکه در پائین خواهیم دید بوسیله اسبهای موجوده ازین خود آنها مانند سواران تورانی و مغول و غیره ابتدا به ایران و نواحی اسب خیز و سواردار آن حمله نموده پس از انجام فتح ابتدائی آن شهرها از اسبها و سواران محلی موجوده در آن نقاط کمکهای بیشتری گرفته و کشور گشائی خود را باینطرز بیابان میرسانیدند.

در زمان اسکندر علاوه بر اینکه بیشتر فتح ایران بدست سران و سرداران سست عنصر و تن پرور خود ایران انجام گرفت که وسیله ترغیب و تشویق سواران را فراهم نموده بازبان و بیان آنها را حاضر به جانبازی در راه دشمن مینمودند تعداد زیادی از اسبها و قاطرهای ایرانی نیز برای منظور لشکر کشی اسکندر به مقدونیه و یونان حمل گردیدند و از این موقع ببعده اصولاً آتینها و اسپارتهها که تا اینموقع جز سرباز پیاده چیز دیگری نداشتند سوار نیز پیدا نمودند. پس از اسکندر سلوکیدها و اشکانیان

که آنها نیز از تورانیان محسوب میشدند از عظمت و قدرت اسب و لشکر کشتی استفاده نموده با بدست آوردن نواحی آسیای شرقی و استفاده از اسبهای موجوده در آنجا بایران حمله نموده و در ایران سلطنت مستبده خود را بپا نموده قرنهای حکمفرمایی نمودند تا اینکه دوره سلطنت بساسانیان رسید همین منظور یعنی استفاده از نیرو و سرعت اسب در لشکر کشتی بوسیله یکی از ایرانیان بنام اردشیر بابک فهمیده شد و او توانست خدمات بزرگ بمپن خود بنماید چنانکه میدانیم در سایه رشادت و دلیری خود سواران زیادی جمع آوری نموده بر بیگانگان شوریده و به ضرب فشار آنها را از ایران بیرون و حکومت مرکزی نیرومند و پر عظمتی ایجاد نمود که کار بجائی رسید که یکی از جانشینهای او شاپور ذوالاكتاف با كمك سواران خویش اعراب یاغی و سرکش را قلع و قمع نمود .

علاوه بر اینکه لشکریان و سربازان رومی را بکلی شکست داد و اولین امپراطور آنها را نیز اسیر نموده هنگام سوار شدن بروی اسب خویش پابه پشت امپراطور نامبرده میگذارد در همین آوان تدریجاً حکومت مرکزی ایران عظمت بی نظیری پیدا نمود نوبت به انوشیروان عادل رسید و چنانکه میدانیم در اینموقع بسط و اقتدار ایران نظیری در عالم نداشت از این بعد رفته رفته در اثر حس و غرور و تکبری که بواسطه فتح و پیروزی زیاد برای پادشاهان آن زمان حاصل شده بود دیگر بکار نگاهداری مملکت و پرمسئولیت اهلای کمتر رسیدگی معمول میداشتند ناچار سواران دلیر ایرانی در اثر عدم نگاهداری و تشویقی که از زمداران خود میدیدند رفته رفته از ایراف فراری و منهزم گردیدند معذالك تاریخ بخوبی ثابت میکند که حمله ابتدائی اعراب در زمان خسرو پرویز در اثر وجود باقیمانده عظمت سابق و نیروی دلیران سوارکار خنثی و بر طرف گردید این فتح بیش از پیش بر تکبر اولیاء امور افزود آنها را مشغول عیش و نوش نمود بطوری که در زمان یزدگرد ۳ باندازه حکومت مرکزی ضعیف شده بود که اکثر از سرداران ایرانی در نقاط دور دست ایران خود سلطنت میکردند این مرتبه هجوم اعراب به عنوان پیشرفت دیانت اسلام امری حتمی گردیده و چنانکه در تاریخ ثابت شده

بزرگترین شکستهای تاریخی نصیب ایرانیان شد بنابراین بگواه تاریخ در هر موقع که ایرانیان حقیقت نصیحت نیاکان خویش یعنی «هر کجا اسب تند رو و عرابه های قوی موجود است عظمت سلطنت در آنجا است» را بکار بسته اند نام و مقامشان در تاریخ بلند گردید و همینکه از این فکر جدا شده اند زیر دست سایرین و فرمانبردار گردیده اند. اینک نمونه وجود اسب و ازدیاد آن در عربستان به هنگام ظهور حضرت رسول (ص) را مورد بررسی قرار می دهیم :

کلوداموند نویسنده معروف فرانسوی میگوید :

« اسب عرب نتیجه و دست پرورده زمامداران مسلمان میباشد که برای پیشرفت مقاصد دیناتی و جنگهای مذهبی خویش بنا بر او امر پیشوا و قائد بزرگ اسلام بتربیت و پرورش او همت گماردند و اسبهای موجوده در بین ایرانیان و سایرین را جمع آوری نموده تشکیل نژاد بزرگی دادند . »

دانشمند دیگری بنام واتن در این مورد چنین میگوید :

« اسبهای عرب فوق العاده اصیل و در خوبی نژاد و طرز پرورش آنها تردیدی نیست ولی تمام دنیا باید بدانند که اسب نامبرده بوسیله نژاد کهن آریین یعنی پدران تاریخی ما که در فلات ایران زندگی میکردند تربیت و پرورش یافته بعد ها با عراب انتقال یافتند . »

هنگام ظهور دین اسلام مسلمانان در اثر او امر پیشوای بزرگ خود به تربیت اسب همت گماردند در صورتیکه در اوایل پیشرفت اسلام حتی يك اسب هم در بین مسلمانان موجود نبود .

مونتسکیو در روح القوانين خود صفحه ۱۶ چنین میگوید :

« اصولاً اعراب قومی تاجرو بازرگان آفریده شده و بهیچوجه سروکاری با جنگجوئی نداشتند ولی تلقینات آسمانی و تشویقات دیناتی حضرت رسول اکرم اعراب را به جنگ واداریم را با امید پادشاه آخرت دلیرانی بی نظیر گردانید و تا مدتی بهترین جنگ

آور گردیده و قوانین جنگی در میان آنها برقرار بود و به همین جهت بر نصف بیشتر کره فرمانروائی نمودند. »

ژوفرو آسنت هیلر در مولد واصل اسبهای تازی میگوید :
«خطا و اشتباه یگانه چیزی است که بامرور زمان نمیتواند خود را قابل احترام گرداند اگر تازیان اسب خود را شخصاً جمع آوری نموده بتاریخ نسبت داده اند ولی ایرانیان مقید و اهلی کننده و پرورش کننده این اسب بوده اند . »
پرون در کتاب ناصری میگوید :

«چون اعراب مسلمان در تمام مراحل زندگی شجرنامه ثابتی پیدا نموده و پیغمبرانشان نسل اندر نسل به حضرت ابراهیم و حضرت یعقوب میرسیدند اسب خود را نیز بدوشکل در تاریخ ثابت گردانیدند یکی آفرینش او را بیاد جنوب نسبت دادند و دیگر اسب اینگونه آفریده شده خود را در اصطبل های حضرت سلیمان برده او را پرورش دهنده قرار دادند . »

در ابتدای ظهور دیانت اسلام چون مخالفت طوایف و شعب مختلفه عرب شدید بود پیشرفت این دیانت چندان سریع نبود و از طرفی نیز عدم وجود وسیله و نداشتن مجاهد دلیر بیشتر سبب کمندی جریان امر بود چنانکه به هنگام هجرت سال ۶۲۲ میلادی حتی يك سرباز سوار و يك اسب هم در بین مسلمانان وجود نداشت در جنگ بدر که نخستین جنگ اسلامی بود مجاهدان و سربازان اولیه دیانت عبارت بودند از ۳۱۳ نفر پیاده یعنی اصحاب اولیه و ۷۰ شتر سوار و سه اسب سوار که آنهم اختصاص بخود حضرت رسول و امیر المؤمنین و سلمان داشت هفت (۷) سال بعد دویست سوار جنگجو از قبایل مختلفه اعراب مسلمان گردیده و ۱۴۰۰ نفر پیاده نیز جزء ارتش اسلام جنگ و جهاد مینمودند برای پیشرفت دیانت اسلام و ثبوت اهمیت ارتش سوار در نظر مسلمانان به منظور پیش بینی فتوحات بزرگ مسلمین مخصوصاً حضرت پیغمبر شخصاً اسب را با دستهای خویش نوازش و تیمار فرموده پرستاری و نگاهداری او را در منزل هر مسلمانی

واجب شمرده اند لذا بدن ترتیب پرورش اسب در بین مسلمانان امری ضروری و حتمی گردیده تدریجاً پیشرفت نمود تمام اعراب در خرید و نگاهداری اسب بر یکدیگر سبقت گرفته و اوامر اولیه مرکز دیانت ماند:

« هر که در نگاهداری اسب اقدام نماید مانند اینست که یتیمان را نگاهداری مینماید اجرش نزد خدا بزرگ می باشد . »

« هر که اسب نگاهدارد ملائک درهای رحمت را در این دنیا و سعادت آخرت را برای او مهیا می سازند . »

و غیره انتشار یافت مسلمانان اهمیت پرورش اسب را دریافته سوارکار گردیده پس از چندی بکمک اسبانی که از خود ایرانیان دریافت نموده بودند ایرانیان را شکست دادند و حکومت مرکزی ایران از بین رفته و خلفای عباسی و غیره جای آنرا گرفتند . دقت مختصری در اوامر و دستورات پیغمبر بخوبی می رساند که اعراب هیچ وجه آشنائی با اصول سوارکاری و نگاهداری اسب نداشته زیرا امید اخروی سبب پیشرفت تربیت و پرورش اسب گردیده است رفته رفته همان طوری که ایرانیان در علوم و صنایع و تمدن عرب مهارت و خبرگی بیشتری از خود اعراب نشان دادند سواران اسبهای ایرانی نیز در پیشرفت امر اسلام اهمیت کامل داشته و تاریخ این موضوع را بخوبی ثابت مینماید .

هر گاه بکتاب و نوشتجات اعراب و بزرگان آنها دقتی نمائیم خواهیم دید که رفته رفته نفوذ و تسلط عرب بر ایران سبب شناسائی اسب ایرانی بر تمام اعراب مسلمان و جهان گردید چنانکه در کتاب فرسنامه امیر محمد پاشا پسر امیر عبدالقادر مراکشی ثبت است :

« الحجاج به خطیب ابن مسلم حاکم خراسان نوشت بطوریکه شنیده ام بهترین اسبها در خراسان زیر دست تو میباشند يك اسبدوانی تشکیل داده بهترین دوندۀ آنها را جدا و برای من بفرست . خطیب ناامیده نیز دو اسب برسم پیشکش

فرستاد که یکی از آنها را اعراب در راه دزدیدند و دیگری بنام خراسانی که بغدادها بخیرستان تبدیل شد بدست حجاج رسیده مؤسس نژاد خراسانی تازی گردید. »

این اقرار بخوبی ثابت میکند که اسب عرب يك فامیل مخصوصی از اسبهای ایرانی میباشد.
همین دانشمند میگوید :

« پیشرفت اعراب بطور کلی مرهون دوندگته مهم میباشد : یکی اطاعت و انقیاد ایرانیها نسبت باوامر و احکام مذهبی و قبول دیانت اسلام - دیگر پیشرفت اسلام در بین تورانیان و مغولها. ایندو عامل غیر سامی بیشتر سبب انتشار و تبلیغ دیانت و ثبوت تمدن عرب گردیدند. »

بنابر این بهتر است که اسب را در بین پادشاهانی که در طی قرون و اعصار تاریخی از این دونداد در ایران تشکیل گردیده بررسی نمائیم :

نفوذ اعراب در سامانیان - صفاریان و سلاجقه کاملاً واضح از طرفی سوارکاری و رشادت طوایف مختلفه ترکان نژاد زرد بنام آل سلجوق نیز معروف میباشد . اتفاقاً در آن زمان حکومت ایران بچند قسمت تقسیم شده بود که مهمتر از همه سامانیان و غزنویان میباشد .

سلطان محمود غزنوی که قدرت فوق العاده داشت سلجوق و چهار پسرش موسی - میکائیل - داود - اسرائیل را شکست سختی داده و اسرائیل را بعنوان گرو نژاد خود برد . در این جنگ سواران غزنوی باندازه رشادت و چالاکی بخرج دادند که ترکان را مات و منهوت نمودند بعلاوه هنگامی که سلجوق شکست خورد خود سوار بر اسب تورانی گردیده پا بفرار گذارد سلطان محمود و جماعتی از سواران دلیر ایرانی او را رها نثموده چنان تعقیبش نمودند که ناچار پسر خود را داد و رفت . متأسفانه پس از سلطان محمود عظمت سلطنت ازین رفته دوسر میکائیل سلجوقی که

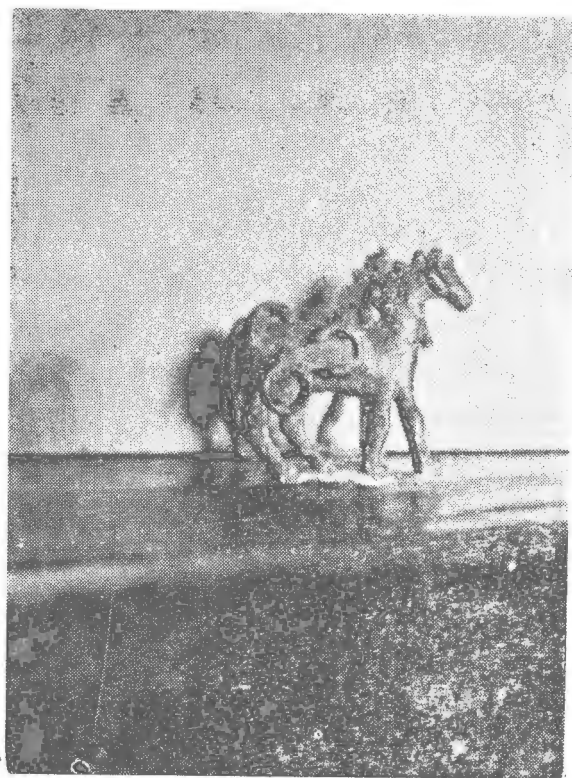
از طرفی سمیت و از طرفی نیز ترك بودند بعنوان تازه مسلمان بر ایرانیان دست یافت و اوضاع سواری و سوارکاری بکلی برهم خورد. هر کجا آثاری از عظمت باستانی و اسب ایرانی نشان داده میشد فوراً بعنوان مختلفه آنها را از بین برده و سواری تورانی و مغول جانشین آنها میشد.

رفته رفته در اثر وجود اسبهای گرگانی و خراسانی نفوذ طغرل اول در داخل ایران زیاد شد و بوسیله آنها و اسبان و سوارانی که از نواحی طبرستان و زنجان و آذربایجان بدست آورده بود حتی بادولت روم شرقی نیز جنگیده و آنها را شکست داد و طبرستان را که از زمان انوشیروان تحت سلطنت آل زیار بود و در حمله اعراب نیز مصون مانده بود فتح نموده حکومت تورانی خویش را بر آنجا نیز مستقر نمود کار سلاجقه و آل مغول بجائی رسید که ببغداد و موصل و شام نیز رسیده آنجا را فتح و اعراب را بکلی شکست دادند.

در بین سلاطین سلجوقی مخصوصاً در زمان ملکشاه بمناسبت وجود خواج نظام الملك وزیر با کفایتش نسبت به پرورش اسب و سوارکاری اهمیت فوق العاده داده میشد.

در دوره این پادشاه مجدداً ورزشهای سواره - چوگان بازی - جرید بازی غیره رونقی بسزا یافت و ایلخیمهای مختلفه کشور ایران که در اثر حملات متوال ترکان و اعراب از بین رفته بود مجدداً در آذربایجان و کردستان و فارس و خراسان سر و صورتی بخود گرفت.

پس از انقراض سلطنت سلجوقی هر شخص با نفوذی در قلمرو خود سوار اسب زیاد جمع آوری نموده ادعای پادشاهی نمود منجمله اتابکان آذربایجان در آنحد، و اتابکان فارس و اتابکان خراسان یا خوارزمشاهیان و غیره میباشند بطوریکه مشاهه میشود بیشتر این حکومتات در مناطق اسب خیز کشور تشکیل شده از وجود اسب سواران در آنحدود استفاده نموده اند.

هویزه و دهنه مفرغی که از کاوشهای لرستان

بدست آمده

(موزه طهران)

در مدت حکومت زرد پوستان خالص مانند چنگیز خان چنانکه تاریخ ثابت مینماید همیشه و هر کجا سوار و اسبی موجود بود بدقت جستجو شده جمع آوری و جزء سواران ارتش فاتح آنها محسوب میگردد بطوری که ارتش چنگیز به همان اسم که ارتش آتیلا نامیده میشد شکست نخوردنی و بالای آسمانی نامیده شد زیرا در این ارتش اصولاً پیاده موجود نبود هر سوار بهر اسم و رسمی در نقاط مختلفه آسیای شرقی و ایران موجود بود جمع آوری گردیده مانند مور و ملخ هجوم میآوردند. در هنگام سلطنت هلاکو در آذر بایجان مجدداً یلخی از دست رفته بالا نامبرده سر و صورتی گرفت و خواجه نصیرالدین طوسی بآن اهمیتی کامل میداد و چنانکه میدانیم هلاکو بوسیله سواران خود خلیفه را در بغداد کشت و خلافت عباسی را بکلی پایمال نمود.

در آخر سلطنت مغول چوپانان و گور کارنیان که سواران دلیری بودند سلطنت نمودند و پس از آن مجدداً آل مظفر بمناسبت شجاعت و رشادت و سوار کاری خود روی کار آمدند ولی این مرتبه دچار حمله تیمور لنگ گردیدند.

تیمور شخصاً سواری قادر و چاپک بود و مدتها در حدود خراسان و افغانستان با اکثر سوار کاران و پرورش دهندگان اسب های ایرانی آشنائی بهمرسانیده بود لذا با جمع آوری سپاه و سوار و اسبهای نیرومند و قوی بر ایران مستولی گردید و از آنجا بروسیه و هندوستان و آسیای صغیر رفته همه جا بکمک سواران دلیر ایرانی پیروزمند و فاتح گردید.

امیر تیمور بسال ۸۰۵ هجری در گذشت و بعد از او جانشینانش چندان دوامی در سلطنت نکردند.

آنطور تاریخ نشان میدهد لطمات و تحولات سیاسی و ضربات سختی که بجامعه ایرانی در این ادوار مختلفه از جمله حمله عرب و هجوم طوایف مختلفه مغول بایران وارد آمده بود طوری ایرانیان را درویش و افسرده و پشمرده کرد که دیگر اصلاً از

سوارکاری و نشاط و غیره دمی نزدند نتیجه حملات نامبرده ازدیاد و انتشار تصوف و درویشی و از بین رفتن شجاعت و ورزشکاری ایرانیان بود.

تا اینکه مجدداً شیخ صفی الدین در حدود آذربایجان بوجود آمد و پیروانی برای خود جمع نمود و کم کم شاه اسمعیل صفوی بروی کار آمده جمعیت و سواران ماهری جمع آوری نمود از اسبهای ایلخیمهای آذربایجان نیز استفاده نموده کم کم اغلب نقاط ایران را تصاحب و هر کجا اسب و سواری در کار بود نزد خود خواند و بدین ترتیب خراسان را نیز مسخر و مرکز اسبهای مهم را بدست آورد و رفته رفته در سایه وجود سواران دلیر ایرانی سلطنت صفویه را پایه و اساسی متین داد. این اساس در سالهای اول مخصوصاً در زمان شاه عباس کبیر کاملتر و محکمتر شد چنانکه میدانیم ارتش ایران در زمان این پادشاه به بیست هزار سواران دلیر و دوازده هزار پیاده سوار کار رسید و رفته رفته سواران بشکل هنگ در آمده هشت ارتش معظم سوار پدیدار گردید. و به شهادت تاریخ نیرومندی اسبها و رشادت سواران طوری مجدداً ثابت شد که در يك شب بیست هزار سر در جنگهای مختلفه هدیه قشون سوار ایران گردید.

بطور کلی پرورش اسب در ایران از عهد صفویه مجدداً رونق کاملی گرفت و شاه عباس شخصاً در این مورد دقتهای زیادی کرد و چندین سراز بهترین اسبها را نیز به نمایندگان انگلیسها که در سال ۱۵۹۷ میلادی و ۱۰۰۷ هجری بایران آمده بودند و یکی از آنها شرلی نامیده میشد داد که بطور نمونه بکشور خود ارمغان برده از آنوقت بعد خواستار و طالب اسبهای ایرانی گردیدند. در ایام سلطنت این پادشاه حکومت ایرانی بمنتهای عظمت و نیرومندی خویش رسید و سواران قزلباش (کلاه سفید) و شاه سوین (شاهسون - شاه پرست) تشکیل و معروفترین سواران ایران بشمار میروند.

چنانکه تاریخ ثابت میکند شاه عباس شخصاً موضوع سواری و تربیت سواران را

آزمایش مینمود و شاهد این موضوع نیز میدان شاه اصفهان میباشد که میدان چوگان بازی و رژه سوار نیز بوده و عمارت عالی قاپو که کاملاً بر میدان مشرف و مساط میباشد جایگاه پادشاه در موقع رژه سواران بوده است. بقسمی که تاورینه و شرلی در سفرنامه خود مینویسند «شاه عباس آنها را در عمارت طالار مشرف بر اصطبل سلطنتی هنگام نظارت و بازرسی عملیات سواران پذیرائی نموده است.»

پرتقالیها رفته رفته در سواحل دریای فارس آمد و شد پیدا نموده و مخصوصاً در جزیره هرمز و بندرهای جنوبی ایران برای بازرگانی آمده بودند. بسال ۱۲۰۹ هجری و ۱۶۲۹ میلادی دو کشور اسپانیا و پرتغال یکی شد و سفیری از طرف فردیناند پادشاه این کشور بایران آمد تا نسبت بحقوق اتباع پرتغال و اسپانیا ساکن جزیره هرمز گفتگو نماید.

در همین اوقات انگلیسها نیز بمنظور بازرگانی و خرید ابریشم و سایر فرآورده های کشور ایران به ایران آمده و این هنگام کاملاً مقارن بود با اوقاتی که اسپانیائیه و پرتقالیها در صدد رفع و دفع قرمز پوستان امریکا و تسخیر آن قاره نیز بودند و انگلیسها هم میخواستند اسپانیولیها را که در هندوستان استقرار یافته بودند از آنجا بیرون و خود جانشین آنها شوند. از اینرا ه قسمت اعظم احتیاجات اسب خود را بوسیله معاهده های مختلفه از ایران بدست میآوردند که ما قسمتی از آنها در بخشهای پیش نگاشته ایم. منجمله شاه سلطان حسین نیز معاهداتی در مورد تحویل اسب با فرانسویان بست.

در خلال بین حکومت صفویه و افشار در اثر عدم وجود زمامدار لایق دولت ایران دستخوش سایر دول گردید و پاره از افغانها نیز با جمع کردن تعدادی سواران افغانی برای ایران حمله نموده در اثر سستی و تعلل و تن پروری زمامداران دوره های آخر صفویه اصفهان تسلیم افغانها شد و تدریجاً رخوت در امور مملکت داری رخ نمود و نادر شاه افشار پیدا کردید. مشارالیه در جمع سوارکاران و از بذل و بخشش

مال در این مورد دریغ نکرد و بوسیله سواران رشید و اسبهای خراسانی مغروف خود قلعه محکم کلات را فتح کرد و بنام کلات نادری نامیده دوره پرافتخار تاریخ ایران را تازه نمود.

سواران ایرانی دور نادر گرد آمده بنام سواران نادری نامیده شدند و چنان قدرت و عظمتی از خود نشان دادند که تاریخ آن را برای همیشه ثبت نموده است. زیرا چنانکه میدانیم رشادت و جوانمردی و شجاعت سواران دلیر ایرانی که خود نادر با اسب سفیدش همیشه در سراردوی آنها بود بشکل اعجاز آمیزی در تاریخ مذکور و همیشه با عده سپاه کم بر سپاهیان بی شمار غلبه می یافت. تا اینکه در دشت مغان بتاجگذاری مشغول و بساطنت ایران موفق گردید سپس با سواران خویش به فتح افغانستان و هندوستان شتافته آنحدود را نیز تصاحب نمود چنانکه در تاریخ مذکور است لشکریان هندی عموماً فیل سوار در حدود دو هزار فیل داشتند ولی لشکریان ایران عموماً اسب سوار زبده و برگزیده بودند بواسطه حملات پی در پی ایرانیان و سواران آنها کار را بر هندیها تنگ نموده در نتیجه هندوستان فتح گردید. نادر شاه در ردیف بزرگترین فاتحین آسیا و گیتی بشمار رفت.

از بزرگترین اقدامات نادر شاه در پیشرفت پرورش اسب و اصلاحات نژادی ترکیب و جفتگیری مادیانهای ترکمن با اسبهای اصیل ایرانی است زیرا تا آن موقع چندان این قضیه عملی نگردیده بود ولی نادر این امر را ترویج داده در نتیجه اسبهای دورگ چنارانی را ایجاد نمود.

کریمخان زند نیز در دوره خود این منظور را کاملاً عملی و مخصوصاً روش نادر شاه را که دستور داده بود همان عملیات پیدایشان مجدداً در طرز پرورش اسب در ایران انتشار یابد پیروی مینمود زیرا نادر شاه عقیده داشت که در چهار طرف ایران باید حتی المقدور مخازن بزرگ پرورش اسب و ایلخیهای معظمی تولید شود که در صورت لزوم بتواند احتیاجات ارتشی را تأمین نماید. بهمین منظور نیز از ایلخیهای

آذربایجان و فارس و کردستان و خراسان تقویت و استفاده مینمود.

در زمان کریمخان زند روابط بین ایران و انگلیس توسعه یافته و اعتبارات بازرگانی زیادی بانگلیسها داده شده که در نتیجه عهد نامه های مهمی راجع به خروج اسب با ایرانیان بستند و متعهد گردیدند که در برابر خروج اسب و مادیان از ایران کالاهای دیگر بایران وارد نمایند در این هنگام تورانیهای مرزی ایران که بکمک شاه عباس صفوی روی کار آمده بودند و دائماً مزاحم حال نادر و کریمخان زند بودند قسمتی از دشت گرگان و استرآباد را اشغال کرده اماکن پرورش اسب را تحت تسلط خود در آوردند و با همان وسیله شروع بسرکشی نمودند تا کار بجائی رسید که رفته رفته بنام قاجار شهرت یافته مرکزشان گرگان شد.

قاجار که اصولاً نفرت زیادی بایرانیان داشتند باندازه باظلم وجود بایرانیان رفتار مینمودند که چنانچه در تاریخ گفته شده در یکروز چندین ملیون چشم از اهالی کرمان بجرم اطاعت از مصطفی خان کنده شد و در اثر ظلم زیاد قاجار به طبعاً اهالی ایران از این کشور مهاجرت نمودند و جمعیت این قسمت بزرگ از آسیا رو به کاهش فاحش گذارد.

در زمان سلطنت فتحعلیشاه تا اندازه آبروی ظاهری حفظ میشد و شیرازه امور از هم گسیخته نشد و دولت وقت با انگلستان و فرانسه معاهده های زیاد بست منجمله در ۱۷۰۰ بوسیله سرجان ملکم که از هندوستان بایران آمده بود تعداد زیادی اسب خارج گردیده و قراردادی بسته شد که همه ساله کسورات ارتش انگلیس که در هندوستان بود بدینوسیله تأمین گردد. پس از مدتی در زمان ناپلئون فرانسویها نیز در ایران نفوذ پیدا کرده و کمیسوینهای مختلفه منجمله تالیراند و ژنرال سباستیانو و غیره بمنظور تأسیس و تصحیح ارتش ایران باین کشور آمدند در آن هنگام ایران بوسائل مخصوصی میتوانست بفرانسه کمک کند و بهمین منظور هم ناپلئون مایل بود از سپاهیان و سواران دلیر ایرانی استعانت جسته بهندوستان حمله بنماید ولی بالاخره

موفق نشد در عوض تعداد زیادی از اسبان نامی ایران بفرانسه رفت - منجمله اسب سفید معروف سواری ناپلئون بنام امپراتور که ایرانی بود باو هدیه داده شد . علاوه براین در دوره سلطنت فتحعلیشاه تعداد زیادی اسب به ترکیه و روسیه برای اصلاحات نژادی برده شد بزرگترین آثار ایندوره نیز وجود اسبهای قره باغی است که بوسیله عباس میرزا ولیعهد فتحعلیشاه در حدود گرجستان تأسیس گردید. این اسبها نیز نظیر اسبهای چنازانی نادر گردیدند زیرا عباس میرزا خود را مجبور میدید که دائماً با روسها و ترکها در سمت غرب و شمالغرب بجنگد ناچار برای پیشرفت این موضوع و داشتن اسبهای خوب ایلخیمهای آذربایجان را سر و صورتی داده نژاد نامبرده را نیز ایجاد نمود از این بعد رقابت دودولت بزرگ مانند روسها و انگلیسها در ایران همانطور که کلیه اصول ثابتۀ ملیت و دولت ایران را ازین برد اسبهای آنرا نیز مضمحل نمود و نگاهداری و پرورش اسب بشکل عشایری و ایلیاتی در آمد و رفته رفته آئین سوارکاری منسوخ گردید آثار کوچکی نیز که از اسبهای ایرانی باقی مانده بود در جنگهای داخلی برای تجهیز سواران مشروطه طلب و تأمین کسورات و تلفات شدید آنها ازین رفت و پس از آن در دوره جنگهای بین المللی نیز کوچکترین ایلخی ایران که در آذربایجان واقع بود دستخوش آمال و نظریات مختلفۀ روسها و ترکها گردید .

هر موقع کسوراتی داشتند فوراً تعداد زیادی از دواب ایلخیمهای مراغه و زنجان را حمل نموده و آنها را بکلی ازین بردند بقسمیکه از یکطرف وضعیت نامبرده و از طرفی وجود بیماریهای مختلفۀ وا گیر بکلی نژاد نامی و اصیل اسبهای ایران را از بین برد .

بخش هشتم

یادگاریها و آثار تاریخی اسب و سوارکاری ایرانیان

آثار باستانی راجع باسب و سوارکاری در ایران بیش از هر کشور گیتی فراهم و اکثر آنها یا بعینه در ادوار سابق بکشورهای انگلستان و آلمان - فرانسه و روسیه نقل شده و یا قالب گیریهای آنها ساخته شده .

کاسه های سفالین گرانبها - سرستونها و استوانه های مهم در اکثر موزه های دنیا بعنوان یادگار از تمدن کهنه ایرانیان موجود میباشد منجمله استخوان بندی سنگواره يك اسب میباشد که از حوالی آذربایجان و مغان بدست آمده و بروسیه حمل گردیده .

نقوش تخت جمشید (پرسپولیس) حاوی هزاران نکات ظریف صنعتی است که تابحال آنطور که باید زیر بررسی دقیق قرار نگرفته ولی بطور کلی گواه مهم بر عظمت پرورش اسب و سوارکاری ایرانیان میباشد .

کاخ آپادانای در نزدیکی مرو دشت که در کوهستان حجاری گردیده در قسمت شمالی و شرقی خود دارای ایوانهای وسیع بزرگی است که پلکان زیادی دارد . روی دیوارهای آنها سازمان ارتش سوار نظام ایران - نوع سربازان - هیكل و اندام سواران و افسران همچنین گردونه های ویژه سلطنتی - اسبهای خاصه که بطور يدك حرکت مینمایند تماماً بر آنها نقش گردیده است .

در کاخ آئینه قسمتهای مختلفی از سواری و اسپریش داریوش و پسرش خشایار شاه حاك گردیده .

از کاوشهایی که اخیراً در قسمتهای مختلف تخت جمشید معمول شده دو اسب

مفرغی که در حال کشش میباشند بدست آمده و اینک در موزه طهران بایگانی است .
طرز ساختمان بدن اسبها و نقش آنها چنانکه در روی شکل دیده میشود کاملاً نماینده
اسبهای کشش گردونه میباشد .

در کتیبه های گوناگونی که در شوش بدست آمده داریوش شاه چنین میگوید:
(تفسیر کتیبه های شوش - جلد دوم - صفحه ۱۶۰۴ - تاریخ پیرنیا) :

« آهورامزدا خدای بزرگی است که برتر از تمام خدایان میباشد او مرا آفرید
او مرا شاه کرد - اوست که ایران این کشور باین بزرگی را که دارای مردان شکیل
و اسبان قوی است بمن اعطاء کرد ... »
در بند دیگر کتیبه مجدداً گوید :

« آهورامزدا برای من اسبهای تندرو و مردان قوی آفریده است » .

بطوری که در بخشهای سابق گذشت ظرف سفالی نامبرده یکی از بهترین
گواهیهای پرورش اسب و احترام او در بین ایرانیان است . این ظرف در گورستان
تپه سیلک کاشان بدست آمده و متعلق به هزار سال قبل از میلاد مسیح است فعلاً در
موزه طهران میباشد .

دهنه اسب و قطعات زنجیر دنباله افسار و اقسام گوناگون گوهای زیر گلو (شکل
صفحه مقابل) نیز از آثاری است که در گورستان تپه نامبرده در کاشان بدست آمده و از
آثار هزار سال و چندی پیش از تولد مسیح میباشد .

در حدود لرستان در سلسله و دلفان و هرسین آثاری بدست آمده که از حیث
ساختمان متفاوت و سنگین تر و در حدود دو هزار سال قبل از میلاد ساخته شده اند
منجمله دهنه هائی میباشد که اخیراً بدست آمده . بررسی در این دهنه ها
و آبخوری یا هویزه ها کاملاً ثابت مینماید که ایرانیان تمام اقسام سوار کاری را
میدانسته و برای هر گونه ورزش یا خدمت سواری نوع ویژه دهنه یا آبخوری
استعمال مینمودند بعلاوه اغلب از هویزه ها عبارتند از میله های مفرغی راست که

آبخوری اسب ایرانی و قطعات زنجیر دنباله افسار و گوی زیر گلو
از کاوشهای گورستان تپه سبلك كاشان بدست آمده متعلق به هزار سال
قبل از میلاد مسیح میباشد
(موزه طهران)

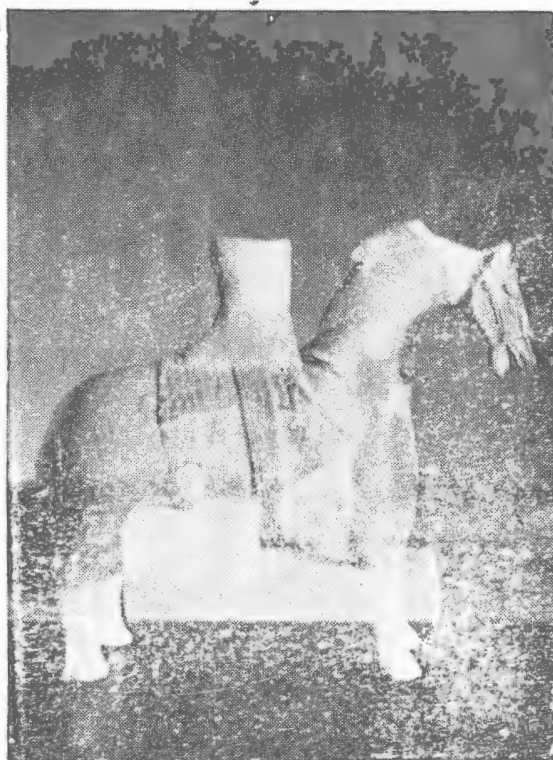
پشقاب نقره
طرز هجوم سوار نظام ایرانی بدروازه يك شهر
(موزه ارمتاژ و طهران)

قسمت عقب اسب گلی نمونه از اسبهای کشش موجوده
درادوار سابق
(موزه طهران)

اسب گلی که نمونه ایست از اسب کَشش
(موزه طهران)

در دو طرف آنها دو قطعه مفرغ بزرگ بشکل سراسب ساخته شده و برای نگاهداری اسب بکار میرفته اند.

در شوش قطعه مهری که روی آن هیکل سواره داریوش در حالتی که نیزه در دست راست گرفته و اسبش چهار نعل تاخت مینماید با اسب خود دیده میشود این مهر در حدود ۵ الی شش سده قبل از میلاد مسیح ساخته شده و اصل آن در موزه لندن بوده ولی شکل آن در صفحه مقابل چاپ میشود.

ازین شکل طرزهدایت اسب و قرار گرفتن داریوش در زین و میزان نمودن دهنه یا آبخوری اسب بخوبی آشکار و مهارت مخصوص سوار را در کار خود میرساند. ضمناً مهر نامبرده ثابت مینماید که داریوش با سگ خود عازم شکار میباشد.

یکی از آثار فوق العاده مهم تاریخی که بدست آمده در دخمه های سوئز می باشد. این کتیبه را باین علت بدین نام مینامند که در ناحیه سوئز مصر بدست آمده و دخمه هائی که این کتیبه در آن یافت شده دارای اشیاء فوق العاده گرانبهای دیگر نیز بوده که تماماً بموزه لندن حمل و فعلاً در آنجا موجود و بایگانی میباشند کتیبه نامبرده را داریوش بیادگار اقامت خویش در کشور مصر و تصمیم خود مبنی بر اتصال رود نیل بدریای قرمز در دخمه نامبرده نویسانده است. (تاریخ پیرنیا صفحه ۱۶۱۴)

بطوری که از روی شکل کتیبه نامبرده خواهند دید داریوش سوار گردونه شکاری خود گردیده و اسبهای فوق العاده قوی بر آن بسته و در صحرای مصر مشغول شکار شیر میباشد. سمت چپ مهر نامبرده بدوا درخت خرما دیده میشود و سپس با عبارت پارسی چنین نوشته شده (من داریوش شاه ام.)

از یادگارهای تاریخی زمان ساسانیان آثار نقش رستم مهمترین یادگارهای سوار کاری ایرانیان میباشد در يك نقش اردشیر بابك سوار اسب گردیده و با عظمت و جلال زیادی خود را برای گرفتن تاج پادشاهی از دست مظهر اهور مزدا که آنهم

سوار بر اسب دیگری است حاضر میسازد .
در طرف دیگر همین نقوش جنگ بهرام گور بحال سوار دیده میشود که در
این اواخر از زیر خاک بیرون آمده .

هرمز دوم شهریار ساسانی نیز بحال سوار مشغول نبرد با حریف خود دیده
میشود که حریف را از پا در آورده و بزمین انداخته است . در نقش بزرگی که یکی
از برجسته ترین یادگارهای پر عظمت ایرانستان شاپور ساسانی بر اسب قوی خود
سوار و هنگام سوار شدن پای خود را بر پشت والرین امپراطور روم شرقی
گذاشته است .

در طاق بستان نزدیک کرمانشاه نیز همین موضوع کاملاً بزرگ و مبسوط حک
و نقش گردیده .

در نزدیکی شوش در کنار جاده نیز نقوش چندی حک شده و در آن شاپور
دیده میشود که تاج را از اهورمزدا میگیرد در این قسمت پادشاه با تمام درباریان خود
سواره دیده میشود .

در بشقاب نقره که در موزه ارمنیاز در کشور روسیه بایگانی است طرز هجوم
سوار نظام ایرانی بدروازه يك شهر و مدافعه سربازان داخل شهر بخوبی واضح
و آشکار میباشد که در صفحه مقابل دیده میشود .

در بشقاب نقره دیگری که در موزه لندن موجود است شاپور ساسانی در حالی
که علامت سلطنتی خود را در دست دارد سواره در جنگ با دو شیر دیده میشود
(شکل صفحه بعد)

یکی دیگر از آثار نسبتاً مهم و یادگاری های بزرگ دوره ساسانی اسب گلی
است که بنظر نگارنده یکی از نمونه های اسب کشش در آن ادوار میباشد . به
طوری که از سر اسب نامبرده کاملاً واضح میباشد . اسب نامبرده پیشانی مسطح با
گردن قوی ولی کپل بر جسته و مضاعف دیده میشود (موزه طهران)

يك اسب مفرغی دیگر که دارای زینی شیه به زینهای معمولی و یراقی کاملاً شبیه بیراقهای ایندوره میباشد از آثار دوره ساسانی و درموزه طهران بایگانی میباشد. چنانکه در بخشهای سابق گفته شد بانوان ایرانی بخوبی از سواری اسب آشنا بوده و حتی برای اینکه سواری و تیراندازی بآنها زیان نرساند یکی از دوستان خویش را خشکانیده و با آن طرف همیشه سواره تیراندازی مینمودند.

در تاریخ پیرنیا صفحه ۱۳۶۹ نمونه سه تن از بانوان ایرانی در حال سواره نقش گردیده است.

بخش نهم

اسب و سوارکاری در ایران نو

بررسی در بخشهای گذشته بخوبی ثابت مینماید که در این اواخر مخصوصاً از دوره نادرشاه بعد نسل اسبهای اصیل ایرانی کاملاً مضمحل گردیده و مخصوصاً بواسطه نیازمندیهای اردو کشی های مهم در زمان نادر و اوایل سلطنت قاجاریه اسبهای نامی ایران لطمات شدید دیدند زیرا نظر بلزوم فوری تهیه سوار و اهمیت امر بسیج در هر کجا که اسب پر خون و سوار رشید و دلاوری موجود بود جمع آوری شده و به جبهه جنگهای گوناگون اعزام میشدند.

طبعاً تا هنگامی که مختصر تشویق و ترغیبی در مورد پرورش اسب و سواری و سوارکاری معمول میشد نسبتاً تولید و پرورش اسب صورت خوبی داشت ولی از آن وقت که بیعلاقگی زمامداران ادوار گذشته و عدم دقت بنکات فنی و مبارزه بر ضد بیماریهای واگیر محسوس و زیادتر گردید پرورش اسب ایرانی نیز رو بکاهش زیاد گذارده تدریجاً دچار اختلالات بهداشت و تلفات سنگین گردید.

از طرف دیگر در اثر نصایح غلط استادان بی اطلاع آنموقع در مورد تولید و پرورش اسب که یا بتحریرک بیگانگان و یا در اثر اشتباه خود آنها صورت میگرفت اختلالات نژادی گوناگون رخ نمود و اسب ایرانی با این همه پیشینه درخشان و گذشته بزرگ خرد دستخوش لغزش گردیده شیرازه پرورش و اصول تربیتش پاشیده شد

بدیهی است در اینمورد بیشتر نفوذ و تأثیر تحریکات بیگانگانی که از اهمیت اسب ایرانی آگاه بوده و در آن هنگام مشغول پرورش اسبهای خود بودند نیز کاملاً

دخالت داشته است. در نتیجه کشوری که در گذشته ایامش همواره مشهور و معروف و مورد توجه عموم گیتی بود و خدمات بزرگی در پیشرفت آئین تمدن نموده بود نامش محو گردد و هر گاه از چندی پیش باینطرف بوسیله اداره اصلاح نژاد و پرورش اسب اصلاحات و اقدامات کمونی پدیدار نمیگردید بیم اضمحلال کامل آن میرفت.

در پرتو مجاهدات و کوشش بهمان قسم که در کلیه امور اجتماعی بهبود و اصلاحات اساسی ظاهر و نمودار گردیده در بهبود نژاد اسب نیز اقدام لازم معمول و بطرز مؤثری پیش بینی گردیده است که در مدت کمی بی قیدی های گذشته ترمیم خواهد گردید.

اداره اصلاح نژاد و پرورش اسب در بهمن ۱۳۱۳ تأسیس و قبل از هر عملی بادقت زیاد و نظر کارشناسان بیگانه برنامه و ویژه تشکیل و با برنامه های موجوده در کشورهای اسب خیز خارجه تطبیق و پس از دقت و سنجش با مقتضیات کشور شاهنشاهی ایران دست بکار انجام آن گردیده اند.

بدیهی است اصلاح نژاد کهنه که در شرف از بین رفتن بوده همچنین بهبودی اندام آن مستلزم تأثیر و نفوذ در یاخته ها (سلول) و عوامل ارثی میباشد کار آسان و ساده نبوده علاوه بر مراعات عوامل و دقایق فنی زیاد شامل طول زمان نیز میباشد زیرا باروری هر مادیات در حدود ۳۲۰ الی ۳۷۰ روز بطول انجامیده بفرض اینکه هیچگونه اختلال و عوارضی در دوره آبستنی مادیان صورت نگرفته و دام زایش خود را مطابق اصول فنی بآنها رساند و دوره شیرخوارگی و پرورش و رشد کره نیز بدون آفات و بیماریهای ابتدائی مانند گورم - تیفوئید - سیاه زخم و غیره که لازمه ابتلاء دوره کودکی میباشد خانمه باید معهذاً چهار سال وقت لازم خواهد بود و برای اینکه تأثیرات نژادی در دوره نسلهای یک نژاد ثابت و مؤثر گردد طبق عقیده کارشناسان و استادان و دانشمندان دانش دامپروری از چهار الی پنج نسل یعنی حداقل بیست سال و حداکثر سی سال وقت لازم میباشد تا بتوان بنخستین

نتیجه اقدامات و میوه زحمات رسید . علاوه بر اصولی که باید در طی دوره اصلاح هر نژاد صورت گیرد مقدمات ضروری دیگری نیز میباشد که از آن جمله میتوان اصلاح محیط را ذکر نمود .

اصلاح محیط عبارتست از سازگار و متناسب نمودن عوامل زندگی يك موجود بیگانه در محیط و اقلیمی غیر از محل تولد او : مثلاً هر گاه بخواهیم اسبهای نژاد کشور های بیگانه را در کشور ایران داخل ساخته و از آنها اصلاحات نژادی در نظر بگیریم باید با تمام وسایل زندگی آنها را در این محیط فراهم سازیم تا بدین ترتیب وسایل دفاعیه بدن و یاخته ها در برابر نامساعدتهای هوا و ارتفاع محل و تأثیرات مرئی و نامرئی جو - نوع خاك و علوفه و خوراك آنها زیاد گردد چون انجام تمام این امور بمنظور اصلاح نژاد آنان مقدور نیست علیهذا برای اتمام اصلاحات نژادی باید از خیلی پیش از اقدام باصلاح نژاد در بهبود اصول کشاورزی و تهیه مواد خوار و بار و علوفه مورد احتیاج بدن اسب کوشید .

زیرا بدیهی است که بدن هر موجود جاننداری برای ادامه زندگی خود ناگزیر بترمیم نیروهای از دست رفته میباشد و برای اینکار نیز باید بوسیله جذب خوراك و تبدیل آنها به شیره های مختلفه بدن اقدام نماید .

هر گاه جنس خوراك و علوفه موجوده در محل نتواند نیازمندیهای بدن و عناصر مورد احتیاج بافتها را تحویل نماید رفته رفته نیروی بدن دام کاسته شده و سیر این حالت يك مرگ تدریجی را ظاهر خواهد ساخت بنابراین اصلاحات کشاورزی و تهیه علیق و علوفه مرغوب که دارای عوامل و عناصر مورد احتیاج بدن باشند نخستین شرط موفقیت در هر اصلاح نژاد شناخته میشوند .

چنانچه در بالا گفته شد تأثیر عوامل جوی و زمینی برای دامی که برای نخستین مرتبه در محیطی غیر از محیط اولیه خویش وارد میشود خیلی زیاد میباشد و اینحالت را بنام « بحران بوم شدن » نامیده اند . البته همانطور که تمام بافتهای

بدن در حال عدم مقاومت و استعداد وضعیت فوق العاده میباشند غدد تناسلی نیز در فشار و بحران بومی شدن قرار خواهند گرفت باید آنها را با دقت تمام و مراعات نکات فنی تدریجاً معتاد بعمل نمود.

از جمله عوامل مهم دیگر که بنام تأثیر محیط شناخته شده مبارزه با بیماریهای محلی اعم از بیماریهای عمومی و واگیر میباشد مثلاً در محیطی که بیماری مسمشه - دورین تیفوئید و غیره دائماً تلفات زیادی به نتاج و اسبهای موجود وارد میآورند نخستین عامل پیشرفت اصلاح نژاد و موفقیت در آن ایجاد بنگاههای مبارزه و اقدامات مؤثری برای ریشه کن نمودن بیماریهای نامبرده میباشد زیرا اصلاح محیط بمنظور ایجاد وضعیت ویژه برای ابقاء نژاد دامها میباشد چه اگر این منظور تأمین نشود هر چه نتاج تازه ایجاد شود در اثر بیماریها از بین رفته تلف میگردند بنا بر این اصلاح نژاد متضمن تکثیر آن نیز خواهد بود و تا مبارزه بر ضد بیماریها تأمین نشود موضوع تکثیر صورت نخواهد گرفت.

در مرحله سوم تأثیر آشنا کردن اهالی به نکات فنی اصلاح نژاد میباشند زیرا در صورتیکه کشاورزان و برزگران بمنظور اصلی یعنی اصلاح نژاد و پرورش اسب کاملاً آشنا نگردند در اثر تصورات بيمورد و واهی از اجرای اصول آن سر پیچی نموده کور کورانه اقداماتی خواهند نمود که بهیچوجه منتج به نتیجه نخواهد شد بنا بر این برای اینکه اهالی بمنظور نامبرده آگاهی یافته و به سیر آن آشنا گردیده حسن استقبال نمایند باید افکار آنها را تدریجاً در این مورد به وسیله سخن رانیهای سودمند و نگارشات نافع جلب نموده نتایج و عوایدی را که از راه پرورش اسب هم برای خود آنها و هم برای کشور خواهد شد شرح داد تا رفته رفته حسن استقبال آنها در پیشرفت منظور حاصل گردد.

در مرحله چهارم نیز میتوان مساعدتهای گوناگون دیگری را که دولت ضمن انجام برنامه فنی اصلاح نژاد و پرورش اسب انجام میدهد بیان نمود مثلاً برای این

که کشاورزان بتوانند با اصول فنی صحیح باینکار اقدام نمایند باید دارای سرمایه باشند از این راه بانگ کشاورزی با دادن پیش پرداختهای مهم هر گونه تسهیل و مساعدت در انجام این منظور معمول میدارد. بهمین قسم بناهای مختلفه مانند اصطبل مزرعه های علمی - چراگاههای مصنوعی و غیره باید تدریجاً اصلاح گردیده و اسلوب کشاورزی و پرورش دام بکلی تجدید گردیده اصلاح شود.

در اثر اقدامات معموله و تسهیلات و ابتکارهایی که در ظرف چند سال اخیر در پیشرفت برنامه فنی اصلاح نژاد و پرورش اسب در کشور شاهنشاهی ایران معمول گردیده ترقیات محسوس و قدمهای بلند و بزرگی برداشته شده و دیری نخواهد گذشت که علاوه بر اصلاحات نژادی معموله در باره اسبهای سابق کشور ایران از هر حیث با کشورهای بزرگ اروپا همسری نموده دارای اسبهای پر قوت و نیرومند گشتن خواهد گشت.

بطور کلی تا کنون تمام مراحل نامبرده بالا تدریجاً انجام یافته و آن اندازه که مقدور و ممکن بوده اصلاحات محیط و مبارزه با بیماریها و تشویق و ترغیب اهالی بوسایل گوناگون صورت گرفته است و در نتیجه پیشرفت کلی حاصل و تکثیر اسب در کشور دارای حالت صعودی میباشد.

کیفیت غذای اسبهای خونسرد و خونگرم خارجی در ایران نیز مورد آزمایش قرار گرفت و با آزمونهای معموله ثابت شد که عناصر موجوده در علوفه و علیق این کشور در اثر عدم اصلاحات کشاورزی معموله در دوره های گذشته از حیث چندی و چونی متفاوت و بالاخص عنصری را که از تمام مواد دیگر برای رشد و نمو بافتهای جوان لازم میباشد (فسفاتها و اسید فسفریک) خیلی کم دارا میباشد علیهذا برنامه مخصوص غذائی نیز برای آنها ترتیب داده شده است.

اخیراً ثابت گردیده که بافت جوان تازه متولد دارای خاصیت رشد و نمو مخصوصی میباشد. اگر از این خاصیت استفاده نموده اغذیه و علوفه پر قوت و ویتامین

سر اسب گلی نماینده نیمرخ صاف که نمونه اسبهای آراین میباشد
(موزه طهران)

دار به نتاج خورائیده شود مسلماً تحت رشد و نمو قرار گرفته اندام آنها خیلی درشت تر و پرقوه تر خواهد شد و یکی از علل اضمحلال و تنزل اندام نژاد های اسب ایرانی در ادوار گذشته عدم رعایت این نکته بوده است .

بنا براین هرگاه سلولهای بافتهای جوان از بیماریهای ارثی و نسلی عاری بوده و بوسیله غذائی نیز تقویت گردند در اندک مدتی بهبودی مخصوص حاصل خواهد شد . بهمین ملاحظه برای تأمین تغذیه نتاج و دواب اروپائی برنامه غذائی مخصوص تهیه گردیده است بعلاوه برای اینکه غذای آنها تقریباً مانند غذای کشورهای اصلی خود شود مقداری آووان یا جودوس در نقاط مختلفه کشور کاشته شده و طرز رسیدن دانه آنها زیر آزمایش قرار گرفت و در نتیجه معلوم گردید که از این حیث نیز کشور ایران کاملاً مستعد میباشد دانه که تا چندی پیش بهیچوجه در خاک و زمین ایران کاشته نشده بود کشت گردیده با نهایت رضایت بمحصول نشسته و درو گردیده حتی محصول آن مورد استفاده و تقویت نتاج نیز واقع شد .

علیهذا در اینقسمت بر اثر مراقبت و دقت ابتکارهای چندی انجام و کاملاً ثابت شد که زمین کشور ایران برای هرگونه عملیات کشاورزی آماده و مستعد می باشد .

موضوع ایجاد مراتع مصنوعی نیز کاملاً مورد توجه قرار گرفته فعلاً با وارد کردن بذر چمن مصنوعی و آماده ساختن زمین مراتع مصنوعی زیادی برای چرای دواب تهیه گردیده است .

همچنین مراتع دیم و طبیعی که بادراره اصلاح نژاد و پرورش اسب واگذار گردیده همه ساله بهبودی یافته و بیش از پیش برای چرا و تعلیف دواب آماده و مستعد می گردند . موضوع آبیاری اینگونه چراگاهها نیز مورد توجه قرار گرفته و با اسلوب ویژه همه ساله پیشرفت مینماید .

تهیه اماکن و ایجاد اصطبل های مخصوص پرورش و زایشگاههای نمونه و

پرورشگاههای ویژه کاملاً عملی و مخصوصاً برای تشویق و سرمشق و نمونه قرار دادن اهالی کشور برای ایجاد امثال آنها نمونه های کاملاً عملی و دقیقی ساخته شده است نکته بسیار جالب دقت تأمین وضعیت آب مشروب دواب میباشد: زیرا بطوری که ثابت شده در محیطهای پرورش اسب بیماریهای واگیر بسیار زیاد و در صورتیکه مراقبت و دقت معمول نگردد یا آب آلوده باشد بهترین و سیله انتشار و تکثیر بیماریها صورت خواهد گرفت برای مبارزه با اینگونه بیماریها موضوع تصفیه آب و لوله کشی و ایجاد آبشخوار های پاک نیز مورد نظر واقع و تقریباً عملی گردیده است.

با وجود این موضوع ایجاد مراتع و اصلاح کشاورزی و مبارزه با بیماریهای واگیر باید خیلی بیشتر و دقیق تر تحت مطالعه قرار گرفته راههای عملی و با صرفه برای تأمین آنها در نظر گرفته شود.

پس از ذکر مقدمات نامبرده اینک اقدامات معموله تولید و تکثیر پرورش اسب و سوار کاری را مورد بررسی قرار میدهم:

از لحاظ اقدام باصلاح نژاد بدو سیلیمی های چندی انتخاب گردیده و در اینمورد نکات فنی دقیق دیگری نیز مورد دقت قرار گرفته اند.

برای اینکه اسبهای ببقواره و معیوب و معلول موجوده از تولید نسل محروم گردند اداره اصلاح نژاد و پرورش اسب مراکز مخصوصی برای نگهداری اسبهای سیلیمی اصیل و نجیب در کشور تهیه نموده که در هر یک از آنها تعدادی اسب سیلیمی نگهداری و برای اصلاحات نژادی آماده میباشند.

این مراکز بنام بخشهای سیلیمی نامیده میشوند.

اسبهای موجوده در این نقاط با دقتهای بسیار زیادی از بین اسبهای داخله تهیه و نگهداری میگردند.

در فصل بهار به دستجات چهار گانه تقسیم و بنقاط مختلفه کشور که محل پرورش اسب میباشد در دسترس مادیانهای اهالی گذارده میشوند. استفاده مادیانهای اهالی

كاملا برايگان صورت خواهد گرفت.

برای نگاهداری خون اسبهای سابق و ایجاد خون و نژاد های نوین مناطق مخصوصی در نقاط مختلفه کشور تأسیس یافته که در آنها با اختلاط نمودن خون نژادهای گوناگون و آزمایشهای نوین مانند القاح مصنوعی و غیره نژاد های تازه به وسیله مادیانهای دولتی و سیلیمی های اصیل تولید میگردند که در ابقاء نسل نهایت لزوم را دارا میباشند.

از لحاظ ایجاد نژاد های کشش سنگین تعدادی مادیانهای اروپائی و اسبهای سیلیمی همان نژاد از کشورهای اروپا وارد و در اثر مراعات نکات فنی فعلا بوم آب و هوای کشور ایران گردیده اند.

کشش و استفاده مادیان از هر سیلیمی و انتخاب سیلیمی طبق اصول ویژه فنی است که بوسیله اعلانات و آگهی های گوناگون همه ساله در دسترس اهالی کشور گذارده شده است و حتی المقدور نیز نکات فنی نامبرده با بیانات و نگارشات ساده و در خور فهم کشاورزان در مجله اصلاح نژاد و پرورش اسب توضیح و تفسیر میگردد که بامراجعه بآنها میتوان از جزئی ترین دقایق فنی آگاهی یافته تولید نسل و پرورش اسب را طبق آخرین اسلوب معموله در گیتی انجام داد.

برای اثبات اصالت خون نتاج حاصله از مادیانهای اهالی و سیلیمیهای موجوده همچنین شناسائی مبداء نژادی هر يك از آنها گواهینامه های چاپی و اوراق کشش و قبالة آنها چاپ گردیده و همه ساله بمالداران که مادیانهای آنها از سیلیمی های اعزامی بارور شده و وضع حمل مینمایند داده میشود.

پرورش قاطر نیز یکی از نکات مهم و قاطرهای ایرانی از قدیم الایام در بین کشور های دیگر معروف و مشهور بوده اند علیهذا بمنظور تعمیم و ترویج آن در بخشهای موجوده در کشور الاغهای سیلیمی درشت و اصیل و ممتازی تهیه گردیده و همه ساله با دستجات سیلیمی اعزام میگردند.

از لحاظ تشویق و ترغیب اهالی کشور شاهنشاهی به تکثیر اسب و قاطر در نظر هست به اشخاص و مالدارانی که در اثر دقتهای خود بهترین کره را تربیت نمایند نشانها و پاداشهای گوناگون داده شود. همچنین وسائل تشویق برای اشخاصی که اصطبلها و اماکن مخصوصی که بطرز نوین معماری یعنی اماکن پاکیزه پرها و پرنور با مرتع کوچک (پادوک) ساخته شده اسب را پرورش داده تهیه نمایند در نظر گرفته خواهد شد.

بهترین وسیله برای تشویق و ترغیب اهالی بتولید و پرورش اسبهای اصیل ایجاد اسبدوانی میباشد برای انجام این موضوع باشگاه سوار کاران در سال ۱۳۱۳ در بنگاه اسبدوانی تشکیل گردیده و با اساسنامه دقیقی دست بکار اصلاح وضعیت اسبدوانی و تهیه يك آئين نامه ویژه شده است.

در بهار سال ۱۳۱۴ تربیونهای مخصوص و محل تماشاچیان در اسپریس جلالیه ساخته شد و روزهای اسبدوانی افزایش یافت.

پیشرفت فروش بلیط اسبدوانی در نتیجه افزایش جوایز و تسهیلاتی که از لحاظ پرداخت جوایز توسط بنگاه اسب دوانی برای خریداران بلیطها فراهم شده فوق العاده افزایش یافته است و بر اثر استقبال عمومی باشگاه سوار کاران نیز همه ساله بر مبلغ جوایز و تعداد برندگان بشکل بی اندازه محسوسی میافزاید:

آئین نامه اسبدوانی نیز تنظیم و بتصویب رسیده است.

یکی دیگر از هدفهای اسبدوانی تهیه و تسطیح اسپریس ثابتی بود که در آن نكاه فنی کاملاً مراعات گردد این موضوع نیز تقریباً عملی گردیده است و فعلاً اسپریس جلالیه علاوه بر دارا بودن تربیونها و جایگاههای متعدد کاملاً صاف و هموار گردیده و برای اسبدوانی و هر گونه ورزش سوار آماده میباشد. بعلاوه در اثر تشویق تقریباً در تمام نقاط کشور نظیر همین اسپریسها ساخته شده و همه ساله اسبدوانیهای گوناگون معمول و جوایز مهمی پرداخت می شود.